

**TÜRK VE İRAN HUKUKUNDA
İYİNİYET İLKESİ**

Forough AMİRABEDİN

**Doktora Tezi
Özel Hukuk Anabilim Dalı
Prof. Dr. Metin İKİZLER
2023
Her Hakkı Saklıdır**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI

Forough AMİRABEDİN

TÜRK VE İRAN HUKUKUNDA İYİNİYET İLKESİ

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Metin İKİZLER

ERZURUM-2023

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " TÜRK VE İRAN HUKUKUNDA İYİNİYET İLKESİ " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[09/03/2023]

Aslı Islak İmzalıdır

[Forough AMİRABEDİN]

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Metin İkizler danışmanlığında, Forough AMİRABEDİN tarafından hazırlanan bu çalışma 09 /03 / 2023 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Forough AMİRABEDİN Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof.Dr. Metin İKİZLER

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Salimya GANIYEVA

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Ahmet TÜRK

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Bilgehan SAVAŞCI TEMİZ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Ahmet NAR

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	VIII

BİRİNCİ BÖLÜM

İYİNİYETE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

1.1. İYİNİYET KAVRAMI VE İYİNİYET İLKESİ	1
1.1.1. Türk Hukukunda İyiniyet Kavramı ve Kapsamı	1
1.1.2. İran Hukukunda İyiniyet Kavramı ve Kapsamı	6
1.1.3. İran Hukukunda Objektif ve Subjektif İyiniyet Kavramı.....	13
1.1.3.1. Genel Olarak.....	13
1.1.3.2. Fıkıh'da İyiniyet İlkesi	16
1.1.4. Dürüstlük-İyiniyet Karşılaştırması	18
1.2. İYİNİYETİN UNSURLARI.....	20
1.2.1. Türk Hukukunda İyiniyetin Unsurları	20
1.2.1.1. Bilgisizlik	20
1.2.1.2. Hoşgörülebilirlik.....	21
1.2.1.2.1. Kanundan Doğan Bilme Yükümlülüğü	22
1.2.1.2.2. Durumun Gereğini Bilme Yükümlülüğü	23
1.2.1.2.3. Tam Ehliyetsizlerle Yapılan İşlemler	24
1.2.2. İran Hukukunda İyiniyetin Unsurları	25
1.3. İYİNİYETİN KORUNMASININ SEBEPLERİ	25
1.3.1. Türk Hukukunda İyiniyetin Korunmasının Sebepleri	25
1.3.2. İran Hukukunda İyiniyetin Korunmasının Sebepleri	27

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VE İRAN HUKUKUNDA İYİNİYETİN HÜKÜMLERİ

2.1. İYİNİYETİN HAKLARIN KAZANILMASINDAKİ ÖNEMİ	29
2.1.1. Türk Eşya Hukukunda İyiniyet	29
2.1.1.1. Taşınır Mülkiyetinin Kazanılmasında İyiniyet.....	30
2.1.1.2. Taşınmaz Mülkiyetinin Kazanılmasında İyiniyet.....	32
2.1.1.3. Haksız Yapı ve Taşkın Yapı Durumlarında İyiniyet	33
2.1.1.3.1. Haksız Yapı.....	33
2.1.1.3.2. Taşkın Yapı.....	39
2.1.2. İran Eşya Hukukunda İyiniyet.....	42
2.1.2.1. Genel Olarak İran Eşya Hukuku Sistemi.....	42
2.1.2.2. Taşınır Mülkiyetinin Kazanılmasında İyiniyet.....	48
2.1.2.3. Taşınmaz Mülkiyetinin Kazanılmasında İyiniyet.....	54
2.1.2.4. Haksız Yapı ve Taşkın Yapı Durumlarında İyiniyet	58
2.1.3. Aile Hukukunda Hukuki Sonucun Doğmasında İyiniyetin Rolü.....	60
2.1.3.1. Birden Çok Evlilik Durumu	60
2.1.3.2. Batıl Evlilikte Çocuğun Durumu.....	63
2.1.3.3. Batıl Evliliklerde İyiniyet Durumunda Kişisel Durum.....	60
2.1.4 . Borçlar Hukukunda Hukuki Sonucun Doğmasında İyiniyetin Rolü.....	65
2.1.4.1. Türk Borçlar Hukukunda İyiniyet	65
2.1.4.2. İran Borçlar Hukukunda İyiniyet.....	75
2.2. İYİNİYETİN HAKLARIN HÜKÜM VE SONUÇLARINI MEYDANA GETİRMESİNDEKİ ÖNEMİ	79
2.2.1. Bedel Karşılığı Geri Verme.....	79
2.2.2. İyiniyetli Kimsenin Daha Fazla Korunması	79
2.2.3. İyiniyetin Borcu Ortadan Kaldırması	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İYİNİYETİN KORUNMASINA İLİŞKİN ÖZELLİKLER

3.1. İYİNİYETİN İSPATI	84
3.1.1. Genel Olarak İspat Yüğü	84
3.1.2. İyiniyetin Asıl Kabul Edilmesi.....	87
3.2. İYİNİYET KARİNESİNDEN YARARLANMA HAKKININ	
BULUNMAMASI.....	89
3.2.1. Genel olarak	89
3.2.2. Hükmün Amacı	89
3.2.3. Durumun Özelliklerine Nazaran Gösterilmesi Gereken Özenin Derecesi	90
3.2.4. Hâkimin Takdir Meselesi	91
3.3. İYİNİYETİN KORUNDUĞU DURUMLAR	94
3.3.1. Genel Olarak	94
3.3.2. İyiniyetin Korunduğu Durumların Yorum ve Kıyas Yoluyla Genişletilemeyeceği Sorunu.....	95
3.4. İYİNİYETİN ARANACAĞI KİŞİ VE AN.....	96
3.4.1. İyiniyetin Aranacağı Kişi	98
3.4.1.1. Temsil İlişkisinde	98
3.4.1.2. Tüzel Kişilerde	98
3.4.1.3. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kişi Topluluklarında	99
3.4.2. İyiniyetin Aranacağı An	99
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA	104
ÖZGEÇMİŞ.....	119

ÖZET**DOKTORA TEZİ****TÜRK VE İRAN HUKUKUNDA İYİNİYET İLKESİ****Forough AMİRABEDİN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Metin İKİZLER****2023, 128 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Metin İKİZLER****Prof. Dr. Ahmet TÜRK****Doç. Dr. Salımya GANİYEVA****Dr. Öğr. Üyesi Ahmet NAR****Dr. Öğr. Üyesi Bilgehan SAVAŞCI TEMİZ**

İyiniyet, bir hakkın kazanılması veya bir hukuki sonucun doğmasına yönelik engeli bilmemek ve gerekli özen gösterilse dahi bilebilecek durumda olmamak olarak ifade edilebilir. İyiniyetin varlığına hukuki sonuç bağlanan durumlarda iyiniyet, meydana çıkacak olumsuz sonuçtan kişinin korunmasını sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle hukuk kuralına aykırı olarak davranılması o hukuki işlemde öngörülen sonuca ulaşılmasını engeller; ancak iyiniyet koruduğu kişi yararına bu durumu değiştirir ve hukuki sonucun doğmasını sağlar.

Türk ve İran hukuklarında, iyiniyetin düzenlenmesi farklılıklar arz etmektedir. İran hukukunda, iyiniyetin varlığına yönelik olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Doktrinde bazı görüşler, iyiniyeti yok sayarken bazı görüşler, iyiniyetin önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmada Türk ve İran hukuklarında iyiniyet kavramı açıklanmaya çalışıldıktan sonra bu kavrama yönelik hukuk sistemlerindeki farklılıklar mukayese edilmeye çalışılmıştır. İyiniyetin uygulanma alanına dair farklılıklar örneklerle ve kararlarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İyiniyet ilkesi, İran hukuku, Türk hukuku.

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****THE PRINCIPLE OF GOOD FAITH IN TURKISH AND IRANIAN LAW****Forough AMİRABEDİN****Advisor: Prof. Dr. Metin İKİZLER****2023, Page: 128****Jury: Prof. Dr. Metin İKİZLER****Prof. Dr. Ahmet TÜRK****Doç. Dr. Salımya GANİYEVA****Dr. Öğr. Üyesi Ahmet NAR****Dr. Öğr. Üyesi Bilgehan SAVAŞCI TEMİZ**

Good faith can be defined as being unaware of the obstacle to the acquisition of a right or the emergence of a legal consequence and not being in a position to be aware even if necessary attention has been paid. In cases, which are legally concluded to involve the presence of good faith, good faith enables the change of the conclusion or protection from the negative conclusion. In other words, violating the rule of law prevents the achievement of the result stipulated in that legal procedure; however, good faith changes this situation for the benefit of the person it protects and provides the legal result.

The regulation of good faith has certain differences in Turkish and Iranian law. In Iranian law, there are different opinions about the presence of good faith. While some opinions in the doctrine ignore good faith, some opinions emphasize the importance of good faith. In this study, the concept of good faith in Turkish and Iranian laws was tried to be explained and the differences in the legal systems concerning this concept were tried to be compared. Differences concerning the implementation of good faith were tried to be explained with examples and decisions.

Keywords: Good faith Principle, Iranian Law, Turkish Law

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
E.	: Esas
eMK	: 743 sayılı Eski Medeni Kanun
E.T.	: Erişim Tarihi
HD.	: Hukuk Dairesi
İCK	: İran Ceza Kanunu
İMK	: İran Medeni Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
m.	: madde
RG	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.a.v	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
T.	: Tarih
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı titizlikle takip eden ve destek olan değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Metin İKİZLER'e emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tezimin her aşamasında emeğini ve değerli vaktini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Salimya GANIYEVA'ya katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Hayatın her alanında, her kararında, her zaman yanımda olup benim kendisi gibi başarılı olmamı isteyen, bilgilerini esirgemeyen ve kariyerim boyunca maddi manevi destekleriyle hiç bir zaman yalnız bırakmayan babam Mahmoud Amirabedin'e, hep yanımda olan ve desteğini bir an olsun eksiltmeyen iyi kalpli canım annem Marziyeh Mahmoudpour'a sevgilerimi ve şükranlarımı sunarım. İyi ki varlar.

Erzurum-2023

Forough AMİRABEDİN

GİRİŞ

Bir hukuki işlemin geçerli olabilmesi için hukuk düzeni tarafından belirtilen unsurların bulunması gerekir. Söz konusu şartlarda eksiklik bulunması durumunda hukuki işlemin geçersizliği gündeme gelecektir. İşte bu gibi durumlarda, bunların bazılarında, hayatın olağan akışı, teamüller ve alışkanlıklar gibi hususlara güvenerek gerçekleştirilen hukuki işlemlerin sonuçları açısından iyiniyet kavramından yararlanılmaktadır. İyiniyet, genel olarak hukuki bir eksiliğe yönelik olan bilgisizlik olarak ifade edilmektedir. İyiniyetin korunduğu durumlar, hukuki eksikliğin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldıran veya hafifleten durumlar olarak ifade edilebilir.

Bu çalışmada Türk ve İran hukuku açısından iyiniyet terimi açıklanmaya çalışılmaktadır. İyiniyetin korunması istisnai durumlarda mümkün olup işte iyiniyetin korunmasına dair hükümlerin tespit edilerek İran ve Türk hukuku açısından tahlili çalışmada izlenen temel yönleridir. Başta ifade etmek gerekir ki İran hukukunda, Türk hukukunda olduğu gibi iyiniyete yönelik açık düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu nedenle İran hukuku, İslam hukuku etkisinde olduğu için iyiniyete yönelik açıklamalarda İslam fıkhdından da yararlanılmıştır.

Söz konusu çalışmanın ilk bölümünde Türk ve İran hukuku açısından iyiniyet kavramı ve unsurları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde iyiniyetin hakların kazanılmasındaki önemi ve iyiniyetin hakların hüküm ve sonuçlarını meydana getirmesindeki önemi ifade edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde iyiniyetin korunmasına ilişkin özelliklere değinilmiştir. İyiniyetin nasıl ispat edileceği ve buna dair hususlar açıklanmıştır.

Çalışma kapsamında Türk ve İran hukuku açısından gerekli kaynaklar toplanarak tahlil edilmiş ve iyiniyet değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İYİNİYETE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

1.1. İYİNİYET KAVRAMI VE İYİNİYET İLKESİ

1.1.1. Türk Hukukunda İyiniyet Kavramı ve Kapsamı

Mülga 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda¹ (eMK) “hüsnüniyet” kavramı hem iyiniyet hem de dürüstlük için kullanılmaktaydı. Buna göre de subjektif hüsnüniyet, “*hakkın iktisabına mâni olacak hususların varlığı veya yokluğu hakkında şahısta mevcut mazur görülebilecek bir bilgisizlik*” olarak tanımlanmıştır². eMK m. 2 uyarınca, “*Herkes haklarını kullanmakta ve borçlarını ifada hüsnüniyet kaidelerine riayetle mükelleftir. Bir hakkın sırf gayri izrar eden suiistimalini kanun himaye etmez*”. Doktrinde söz konusu 2. madde “*objektif hüsnüniyet*” diğer bir ifadeyle dürüst davranma olarak ifade edilmiştir. Ayrıca eski MK m.3 uyarınca “*Bir hakkın doğumu için kanunen hüsnü niyet şart kılınan hallerde asıl olan, onun vücududur. Ancak, icabı hale göre kendisinden beklenen ihtimamı sarfetmiyen kimse hüsnü niyet iddiasında bulunamaz.*” Söz konusu bu madde doktrinde “*subjektif hüsnüniyet*” diğer bir ifadeyle iyiniyet olarak belirtilmiştir³.

Bu adlandırma çerçevesinde objektif hüsnüniyet, hakların kullanılması ve borçların ifasında dürüst davranmayı; subjektif hüsnüniyet ise bir hakkın kazanılmasında veya daha geniş bir ifadeyle bir hukuki etkinin ya da sonucun (Rechtswirkung) meydana gelmesinde buna ait bir engeli bilmemeyi ve bilebilecek durumda olmamayı ifade etmekteydi⁴.

¹ RG: 04.04.1926- 339.

² Jale Akipek, “Sübjektif Hüsnüniyetin Mahiyeti ve Hükümleri”, *AÜHFD*, 14(1-4), Ankara 1957, 61-63.

³ Jale Akipek/ Turgut Akıntürk/ Derya Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, C.1, 13. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2016, 149; Kemal Oğuzman/ Nami Barlas, *Medeni Hukuk*, 25. Baskı, Vedat Yayınevi, İstanbul 2019, 250; Halil Akkanat, *Türk Medeni Hukukunda İyiniyetin Korunması*, Filiz Yayınevi, İstanbul 2010, 16; Mercan Yüksel, *İcra ve İflas Hukukunda İyiniyet*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2011, 3.

⁴ Kemal Oğuzman/ Nami Barlas, *Medeni Hukuk*, 24. Baskı, Vedat Yayınevi, İstanbul 2018, 246.

Bu kavram karmaşası 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu⁵ (TMK) ile giderilmiştir. İyiniyet ilkesi başlangıç hükümleri içerisinde yer alan TMK m. 3’de, dürüst davranma ilkesi TMK m. 2’de düzenlenmiştir. TMK m. 2 uyarınca, *“Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz”*.

TMK m. 3 uyarınca, *“Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz”*. Ancak TMK’da iyiniyet kavramından ne anlaşılabacağı tam olarak belirtilmemiştir. Söz konusu bu maddede iyiniyete hukuki sonuç bağlanan durumlar ifade edilmiştir. TMK m. 3 uyarınca, *“Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz”*. Ancak TMK’da iyiniyet kavramından ne anlaşılabacağı tam olarak belirtilmemiştir. Söz konusu bu maddede iyiniyete hukuki sonuç bağlanan durumlar ifade edilmiştir. Maddenin kenar başlığı “İyiniyet” olarak değiştirilmiştir. Burada 1984 tarihli ön tasarıda yer alan düzenleme aynen benimsenerek, iyiniyetin rolü, yalnız hakların doğumu alanına indirgenmemiş, kanunun hukukî bir sonuç bağladığı durumlara teşmil olunmuştur. Ayrıca ifade düzeltilmek suretiyle birinci fıkra, kaynak İsviçre Medenî Kanunu’nun 3’üncü maddesinin Almanca metnine uygun hâle getirilmiştir.

İyiniyet kavramını ifade etmek için İsviçre Medeni Kanunu’nun 3’üncü maddesinin Fransızca ve İtalyanca metinlerinde *“bonne foi, buono fede”*; Almanca metninde ise *“iyiniyet, iyi inanç”* anlamına gelen *“guter glaube”* terimleri kullanılmıştır⁶.

İyiniyetin doktrinde tam olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Doktrinde bir tanıma göre iyiniyet, *“Hakkın geçerli surette kazanılması için gerekli olan bir şartın veya hakkın geçerli surette kazanılmasını önleyen bir durumun hak kazanılırken olayda varlığı veya yokluğu hakkında kişide mevcut hatalı ve yanlış bilgidir”*⁷.

⁵ RG: 08.12.2001- 24607.

⁶ Oğuzman/ Barlas, *Medeni Hukuk*, 2018, 24.

⁷ Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 149.

Doktrinde diğerk bir tanımda, “İyiniyet durumun gerektirdiğı tüm özeni gösterdiği halde, bir hakkın kazanılmasına veya başka bir hukuki sonucun gerçekleşmesine ilişkin bir engelin varlığının farkında olmamak” şeklinde ifade edilmiştir⁸.

Doktrinde kabul edilen başka bir tanıma göre ise, “İyiniyet, bir hakkın doğumuna engel olan bir durumun olayda varlığı veya hakkın doğumu için gerekli unsurlardan birinin, olayda yokluğu konusunda gerekli özeni göstermesine rağmen kişideki mazur görülebilen bir bilgisizlik veya yanlış bilgidir⁹”.

Diğerk bir tanıma göre ise, “İyiniyet, hakların doğumuna engel olan bir durumun olayda varlığı veya hakkın doğumu için aranan unsurlardan birinin olayda yokluğu konusunda kişideki mazur görülebilir bir bilgisizlik veya yanlış bilgidir¹⁰”.

Doktrinde başka bir tanıma göre, “İyiniyet, hak süjesinin hukuki kuralıslızlığı/ eksikliği bilmemesinin mazur görülebilir olması nedeniyle, söz konusu hukuki kuralıslızlığa/ kural eksikliğine rağmen, hukuki sonucun doğmasına engel durumun ortadan kaldırılması veya etkisinin azaltılması¹¹” olarak belirtilmektedir.

Başka bir tanıma göre, “Başkasının sözlerine veya bazı olay verilerine güvenerek, gerçek olmayan bir şeyi gerçek sanmak, sakat bir hukuki muameleyi veya eksik bir hukuki durumu sağlam ve tam sanmak ve saymak¹²” olarak belirtilmektedir.

Diğerk bir tanıma göre ise, “İyiniyet bir hakkın kazanılması veya bir hukuki sonucun doğması yönünden mevcut bir engeli, bir eksikliği veya benzeri bir hukuki olguyu bilmemek ve halin gerektirdiğı özen gösterilse dahi bilecek durumda olmamaktır¹³”.

⁸ Oğuzman/ Barlas, *Medeni Hukuk*, 253; Erman, Hasan, *Medeni Hukuk Dersleri*, Der Yayınevi, İstanbul 2016, 115; Mehmet Remzi/ Sezer Aydın/ Murat Ispartalı, *Medeni Hukuk*, İkinci Sayfa Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2015, 79.

⁹ Bilge Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 39. Baskı, Turhan Yayınevi, Ankara 2014, 184.

¹⁰ Seyfullah Edis, *Türk Medeni Hukukunda İyiniyet*, H. C. Oğuzoğlu’na Armağan, AÜHF Yayınları, Ankara 1972, 137-138.

¹¹ Gökhan Antalya/ Murat Topuz, *Medeni Hukuk*, Seçkin Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2021, 411.

¹² Zahit İmre, *Medeni Hukuka Giriş*, İÜHF Yayınları, İstanbul 1980, 331-332.

¹³ Mustafa Dural/ Suat Sarı, *Türk Özel Hukuku Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri*, Filiz Yayınevi, İstanbul 2017, 233; Mehmet Ayan, *Medeni Hukuka Giriş*, Mimoza Yayınevi, Konya 2009, 136.

İyiniyet, bir kimsenin, iyiniyetli olmaması halinde karşılaşacağı bazı hukuki sonuçlardan korunmasını ve normalde o kişi için söz konusu olması gereken hukuki sonucun değişmesini sağlar.

Bazı durumlarda iyiniyetin koruyucu etkisi derhal doğmaz belirli bir sürenin sonunda gerçekleşir. Örnek olarak, bir kişinin elinden rızası dışında çıkmış bir malı üçüncü kişinin iyiniyetle iktisap etmesi, kazandırıcı zamanaşımı şartlarının tamamlanmasına bağlıdır.

İyiniyetli kimseyi koruyan hükümlerdeki koruma mantığı, çeşitli sebeplere dayanır¹⁴. Bu sebeplere örnek verilecek olursa; iyiniyet, bazı durumlarda kamu güvenliğini bazı durumlarda ise iş hayatındaki güveni sağlamayı amaçlar. Mesela bir kimsenin bir hukuki ilişkide iyiniyetle aldığı paranın çalıntı para olduğu iddiası ile karşılaşmasına imkan verilmesi halinde, alışveriş hayatının nasıl bir karışıklığa düşeceği kolayca anlaşılır. Bu durumda iyiniyetli kimsenin korunmasında (TMK m. 990) kamu düzeni bakımından yarar vardır¹⁵.

Fakat belirtilmek gerekir ki iyiniyetin korunduğu durumlar karşısında iyiniyetin korunmadığı durumlar da mevcuttur. Mesela işlem ehliyeti bulunmayan bir kimse ile bir hukuki işleme girişen ve ondan bir hak elde etmek isteyen kimse, karşı tarafın ayırt etme gücüne sahip olmadığını bilmesee ve bilebilecek durumda olmasa dahi, hukuki işlem hükümsüz sayılır. İyiniyet burada hukuki sonucu değiştirmemektedir. Çünkü burada kanun iyiniyete hükümsüzlüğü önleyecek bir şekilde koruyucu etki tanımamış ve iyiniyeti bu açıdan korumamıştır¹⁶.

Kısaca yinelemek gerekirse iyiniyet ancak kanunun öngördüğü hallerde ve ölçüde koruyucu rol oynar. Kanunda iyiniyete kısmen veya tamamen koruyucu etki tanınan özel bir hüküm yoksa, iyiniyet korunmaz. İyiniyetin koruyucu etkisi bulunan haller her durumda eşit etki sağlamamaktadır. Bazı durumlarda bu etki tam bazı durumlarda ise kısmi koruma sağlamaktadır.

Kural olarak kanunun korumayı amaçladığı kişinin iyiniyetli olması esastır. Temsil halinde hem temsil edilenin hem de temsilcinin iyiniyetli olması aranmaktadır. Tüzel kişi

¹⁴ Edis, 270 vd.; Akinpek/Akintürk/Ateş Karaman, 159-160.

¹⁵ Oğuzman/ Barlas, *Medeni Hukuk*, 2018, 252.

¹⁶ Oğuzman/ Barlas, *Medeni Hukuk*, 2018, 252.

sayılmayan topluluklarda, topluluğu oluşturan tüm kişilerin iyiniyetli olması ve tüzel kişilerde ise tüzel kişiyi temsil etmeye yetkili organın iyiniyetli olması gerekmektedir.

TMK m. 3/1 uyarınca “*asıl olan iyiniyetin varlığıdır*”. İyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanacak olan kişi kural olarak kendi iyiniyetini ispat etmek mecburiyetinde değildir. Hukuki kormadan yararlanacak kişinin iyiniyetli olmadığını ispat etmek, iyiniyetin korunmaması durumundan yarar sağlayacak olan tarafa düşmektedir.

İyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanacak kişinin gereken özeni göstermesi halinde söz konusu engeli öğrenebileceğinin ispat edilmesi gerekir. Eğer bu husus ispat edilirse gereken özeni göstermemiş taraf iyiniyetli sayılamayacaktır. Bu husus TMK m. 3/2’ de “*Ancak durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz*” şeklinde ifade edilmiştir¹⁷.

Bazı durumlarda gösterilecek özenin kapsamı ve konusu kanun metninden açıkça anlaşılmaktadır. Örneklendirmek gerekirse; tapu sicilinde bir taşınmaz ile ilgili işleme girecek olanların (MK m. 1020/1) herkese açık olan sicil kayıtlarını incelemeleri gerekir¹⁸. Başkaca hallerde ise kanun, herhangi bir özenin gösterilmemiş olduğunun ispatını değil, hile veya ağır kusurun varlığının ispatını aramıştır¹⁹.

Söz konusu tanımlar birlikte değerlendirildiğinde iyiniyet, özellikle hakların kazanılmasında ve bazı hukuki sonuçların oluşmasında etkili olmaktadır²⁰. Tanımların genelinde “*hukuki eksiklik*” kavramına değinilmektedir. Ayrıca aynı kapsamda “*hakkın ya da hukuki sonucun doğmasını engelleyen sebep*” kavramı da ifade edilmiştir. Tanımlarda “*gerekli özen gösterilse dahi bilememek*”, “*özen gösterilse dahi engeli bilmemek*” hususu da iyiniyet kavramının esasını oluşturmaktadır.

¹⁷ Oğuzman/ Barlas, *Medeni Hukuk*, 2018, 259.

¹⁸ Kemal Oğuzman/ Özer Seliçi/ Saibe Oktay Özdemir, *Eşya Hukuku Kısaltılmış Ders Kitabı*, 4. Baskı, Filiz Yayınevi, İstanbul 2021, 152 vd.

¹⁹ Bkz. TTK m.646/2: “*Hile veya ağır kusuru bulunmadıkça borçlu, vade geldiğinde, senedin niteliğine göre alacaklı olduğu anlaşılan kişiye ödemede bulunmakla borcundan kurtulur*”.

²⁰ Abdurrahman Bulut, *İslam Hukukunda İyiniyetin Korunması*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021, 17-18; Antalya/ Topuz, 411; Mahmut Koçak, *Marka Hukukunda Sessiz Kalma Suretiyle Hak Kaybı İlkesi*, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2021, 136.

1.1.2. İran Hukukunda İyiniyet Kavramı ve Kapsamı

İran Medeni Kanunu, Fransa'dan iktibas edilmiştir. Ayrıca İran hukuku, İslam hukukundan etkilenecek şekilde düzenlenmiştir. Ancak bu iki kaynağın, İran medeni hukukunun yapısındaki rolü aynı değildir. Fransız Medeni Kanunu'nun bazı maddeleri, İslam fıkhiyle çelişmediği için İran Medeni Kanunu'na dahil edilmiş olmasına rağmen Fransız Medeni Kanunu'ndan uyarlanan birçok maddenin içeriği İmami fikhına uyacak şekilde dikkatlice ve ustalıkla değiştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle Fransız Medeni Kanunu'nun şekil ve genel esasları dikkate alınarak içerik ise, İmami içtihatlarına dayalı olarak İran Medeni Kanunu hazırlanmıştır. İmami fikhının medeni hukuk üzerindeki etkisi o kadar büyüktür ki, doktrinde “Fars fikhı” olarak anılmaktadır. İran Medeni Kanunu, şii içtihatlarına uygundur ve bunlara göre hüküm vermenin ayrıca hüküm verirken bu kanunlara atıfta bulunmanın şeriat açısından bu nedenle sorunlu/sakıncalı bir yönü yoktur.²¹

İran Medeni Kanunu 1928 yılında İran Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmıştır. Bir giriş, üç cilt ve 1335 maddeden oluşmaktadır. “Giriş” kısmı, yayın yasalarının genel kurallarını inceler. “Eşya Hukuku” adlı birinci cilt, mala ilişkin hükümleri kapsar. “Kişiler Hukuku” adlı ikinci ciltte, kişilerin aile ve insan ilişkileri ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. “İddiayı İspat Nedenleri” adlı üçüncü ciltte ayrıca iddianın ispat yöntemleri ve her biri ile ilgili düzenlemeler açıklanmaktadır.

İran Medeni Kanunu'nda iyiniyete ilişkin bir başlangıç hükmü veya genel hüküm bulunmamaktadır. Ancak özel hükümlerde iyiniyet kavramına yer verildiği ve iyiniyete sonuç bağladığı görülmektedir.²²

Bununla birlikte yukarıda belirtilen hususa ilişkin olarak özel hükümlerde yer alan iyiniyete ilişkin düzenlemelerin, Türk hukukunun aksine çift anlamlı olarak kullanıldığı belirtilmelidir. Bir diğer ifade ile bu düzenlemelerde iyiniyet, bazen Türk hukukundaki dürüstlük kuralının bazen de Türk hukukundaki iyiniyetin karşılığı olarak kullanılmıştır.

²¹ Nasser Katouzian, Moghadameh Elm Hoghough Tahrán, 19. Baskı, Sherkat Sahami Yayınları, Tahrán 2016, 134-135.

²² Jean Boulanger, Osul kolli-e Hoghough ve Hoghough Mozoeh, Tercüme: Alireza Mohammadzadeh Vadhani, Tahrán Üniversitesi Hukuk Dergisi, Tahrán 2017, 79.

Bu nedenden dolayı İran hukukunda iyiniyet, dürüstlük kuralını da kapsar şekilde ifade edilmiştir.

“İyi” ve “niyet” kelimelerinden oluşan iyiniyet, adil davranış yorumuyla hukuk sözleşmelerinde kullanılmaktadır²³. Dehkhoda sözlüğünde “*iyiniyet, kelimedeki niyet ve beğenilen anlamına gelen ve yine kötüniiyetin zıttı olarak tarif edilir*”²⁴. “İyiniyet” ve “adil davranış” sırasıyla, “iyiniyet veya niyette iyilik” ve “adalet, insaf veya dürüstlük” anlamına gelen açıklayıcı bir birleşimdir. Bahsedilen iki terimin aksini, “kötüniiyet” ve “zalim davranış” oluşturur²⁵. İyiniyet, genel ve soyut bir kavram olup hukuktaki işlevleri bakımından farklı anlamlar taşımaktadır²⁶.

İran hukuk öğretisinde iyiniyetin, Türk hukukundaki iyiniyet kavramı ile örtüşen tanımına ise örnek olarak Jafari Langroudi’nin açıklaması gösterilebilir:

Jafari Langroudi, Hukuk Terminolojisi adlı kitabında iyiniyeti şöyle tanımlamaktadır: “*İyiniyet, hukuki veya maddi yönden yanlışlıkla hareket eden ve kanuna uymadığı halde, fiilinin hukuka uygun olduğunu zanneden kişinin ruh halidir*”²⁷.

Başka bir tanıma göre, “*İyiniyet, hukuki veya maddi bir fiilin doğruluğu, hukuki sonuçların varlığı inancıdır*”²⁸.

İran Anayasa’sının 40’ıncı maddesi ve İran Medeni Kanunu’nun 132²⁹’inci maddesi iyiniyet kavramının temellerini teşkil etmektedir. İran Anayasa’sının 40’ıncı maddesi uyarınca, “*Hiç kimse hakkını başkalarının veya kamu yararının zararına kullanamaz*”. Aslında bu ilke de iyiniyet değil, hakkın kötüye kullanılması ifade edilmiştir. Ancak kötüniiyet, iyiniyetin diğer tarafını teşkil eder³⁰. Bu nedenle mezkûr madde bu başlık altında tahlil edilebilir. Söz konusu bu ilke benzer şekilde İran Medeni

²³ Yahya Ebrahimi, Motalee Mafhoom Asar-e Hosneniiyet, *Uluslararası Hukuk Dergisi*, No. 41, 2002, 62.

²⁴ Ali Ekber Dehkhoda, *Sözlük*, C. 6, Tahran Üniversitesi Yayınları, Tahran 1997, 7867.

²⁵ Dehkhoda, 1997, 7867.

²⁶ Nasser Katouzian/ Mohammad Hadi Abbaszadeh, Hosneniiyet Dar Hoghough, *İran Özel Hukuk Çalışmaları Dergisi*, 43(3), 2000, 167- 186, 168.

²⁷ Mohammad Jafar Jafari Langroudi, *Terminoloji Hoghough*, Tahran, Ganj-e-Danesh Yayınevi, 20. Baskı Tahran 2008, 215.

²⁸ Jafari Langroudi, 2008, 147.

²⁹ İran Medeni Kanunu m. 132: “*Uzlaşmalı olarak bir ihtiyacın giderilmesi ya da hasar onarılması ve zararı kendisinden def etmesi dışında hiç kimse mülkünü, komşularına zarar verecek şekilde kullanamaz*”.

³⁰ Siamak Rah peyk, Man-e Su Estefade Az Hagh, *İslami Araştırmalar Dergisi*, S. 62, İran 2003, 68.

Kanunu'nun³¹ 132'inci maddesinde de yer almaktadır. Bu nedenle mezkûr madde bu başlık altında tahlil edilebilir.

Genel olarak iyiniyet, etik öze sahip olan genel bir hukuk ilkesidir. Bu etik-hukuk kavramı, hukuk kurallarının veya onlardan doğan sonuçların değiştirilmesi, sınırlandırılması yada düzeltilmesini mümkün kılar ve böylece hukukun yeni gelişmelere ve ihtiyaçlara ve ayrıca her davanın koşullarına uyum sağlamasına olanak tanır. Her özel durum için mevzuat oluşturma imkânsızlığı karşısında bazı durumlarda, adil olmayan ve haksız sonuçlara yol açabilen hukuk kuralları, yeni gelişmeler ve mevcut kuralların karşılayamadığı gereksinimler ve diğer faktörler somut olaya iyiniyet gibi bir ilke ile, hâkim müdahalesinin gerekliliğini haklı çıkarır³². Hâkim ise bu müdahaleyi şüphesiz iyiniyet gibi etik öze sahip kurumların ışığı altında gerçekleştirecektir.

İyiniyetin hukuki sonuçlarına ilişkin bir değerlendirme yapılacak olursa; Türk hukukunda, kişinin iyiniyetli olmasına çeşitli sonuçlar bağlanmıştır. Kişinin iyiniyetli olması, hakkı kazanmasını veya hukuken iyiniyete bağlanan sonucun doğmasını sağlar. Söz konusu ilke ancak kanunen kendisine hukuki sonuç bağlanan durumlarla ilgili olarak uygulanır. İyiniyet bazı durumlarda sakatlanan hukuki durumun sonuçlarının tamamen ortadan kalkmasına veya hafiflemesine yol açar. Bu açıklamalar ışığında da açıkça görüleceği üzere iyiniyet hakların doğumunda ve kazanılmasında temel ilke olarak kabul edilmektedir. Türk hukukunda iyiniyet, hakların kazanılması ve doğumu konusunda önem arz etmektedir. Esasen iyiniyetin korunmasındaki temel amaç, kişilerin yapmış oldukları hukuksal iş ve işlemlerde kendilerini güvende hissetmelerini sağlamaktır.

Hukuki olarak iyiniyete sonuç bağlanan durumlar örneklenecek olursa;

A. İyiniyetin, hukuki sakatlığa bağlı sonuçların tümünü ortadan kaldırması:

İyiniyetin tam korunduğu haller:

1. Emin sıfatıyla zilyetten taşınır bir mal üzerinde ayni hak iktisabı; TMK m. 988: *“Bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı aynî hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur”*.

³¹ 1928- İran Ulusal Meclisi.

³² Mehdi Alizadeh, Mabani Asl Hosneniyyet ve Raftar Monsefaneh dar Gharardad, *İlahiyat ve Hukuk Dergisi*, No. 15-16, İran 2005, 99.

2. Sahibinin elinden rızası dışında çıkan para ve hamiline yazılı senedin iadesinin istenememesi; TMK m. 990: *“Zilyet, iradesi dışında elinden çıkmış olsa bile, para ve hamile yazılı senetleri iyiniyetle edinmiş olan kimseye karşı taşınır davası açamaz”*.
3. İyiniyetin, ikinci evliliğin geçerli olmasına sebep olması; TMK m. 147/3: *“Evliyken yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona ermişse ve ikinci evlenmede diğer eş iyiniyetli ise, bu evlenmenin butlanına karar verilemez”*.
4. İyiniyetin, alacak hakkının kazanılmasına sebep olması; TBK m. 119/2: *“Borçlu, temerrüde düşmekte kusuru olmadığı veya borcunu zamanında ifa etmiş olsaydı bile beklenmedik hâlin ifa konusu şeye zarar vereceğini ispat ederek bu sorumluluktan kurtulabilir”*.

B. İyiniyetin hukuki sakatlığa bağlı sonuçları hafifletmesi: İyiniyetin kısmen korunduğu haller:

1. İyiniyetin sorumluluğu azaltması,
 - a. Tam ehliyetsizlerle yapılan işlemlerde,
 - b. Zilyetliğin iadesinde; TMK m. 994/1: *“İyiniyetli zilyet, geri vermeyi isteyen kimseden şey için yapmış olduğu zorunlu ve yararlı giderleri tazmin etmesini isteyebilir ve bu tazminat ödeninceye kadar şeyi geri vermekten kaçınabilir”*.
2. İyiniyetin bazı taleplere imkân vermesi,
3. İyiniyetin hakkı genişletmesi; TMK m. 725: *“Bir yapının başkasına ait araziye taşırılan kısmı, eğer yapıyı yapan malik taşırılan arazi üzerinde bir irtifak hakkına sahip bulunuyorsa, ona ait taşınmazın bütünleyici parçası olur. Böyle bir irtifak hakkı yoksa, zarar gören malik taşmayı öğrendiği tarihten başlayarak onbeş gün içinde itiraz etmediği, aynı zamanda durum ve koşullar da haklı gösterdiği takdirde, taşkın yapıyı iyiniyetle yapan kimse, uygun bir bedel karşılığında taşan kısım için bir irtifak hakkı kurulmasını veya bu kısmın bulunduğu arazi parçasının mülkiyetinin kendisine devredilmesini isteyebilir”*.

C. İyiniyetin zamanaşımı yolu ile bir hakkın mülkiyetini kazandırabilmesi;

1. Taşınırlarda; TMK m. 777: “Başkasının taşınır bir malını davasız ve aralıksız beş yıl iyiniyetle ve malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduran kimse, zamanaşımı yoluyla o taşınırın maliki olur”.
2. Taşınmazlarda; TMK m. 712: “Geçerli bir hukukî sebep olmaksızın tapu kütüğüne malik olarak yazılan kişi, taşınmaz üzerindeki zilyetliğini davasız ve aralıksız olarak on yıl süreyle ve iyiniyetle sürdürürse, onun bu yolla kazanmış olduğu mülkiyet hakkına itiraz edilemez”.

D. Tapu siciline itimat ilkesiyle taşınmaz mülkiyetinin kazanılması TMK m. 1023:

“Tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka aynî hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur” biçiminde örneklenebilir.

İran hukuk sisteminde iyiniyet, düzenli bir yasal durumun varlığına dair gerçeğe aykırı bir düşüncedir, diğer yandan yükümlülüğün yerine getirilmesi için gerekli olan dürüst davranış olarak ifade edilmektedir. İyiniyet, genel olarak kişinin iradesine olan inancını ifade eden, hukuk kurallarını gözeterek hukukun salt lafzi yaklaşımla yorumlanmayacak kadar geniş bir kıymete haiz olduğunu gösteren bir kavramdır. İyiniyet, kişinin hukukun üstünlüğünden ve hukuk kurallarının ruhsuz birer yazılı metin olmaktan kurtulmasını sağlayan, eylemlerini haklara uydurmaya yönelik bir inancı ifade etme veya teklif etme olarak ifade edilebilir. İyiniyet, ahlakî kriterler ile değerlendirilen davranışı göstermektedir.

İran doktrinde bazı yazarlar, belirli bir iyiniyet kavramı sunmuşlardır. Doktrinde bazı yazarlar, İran hukuku ile ilgili iyiniyeti, tamamen psikolojik ve kişisel anlamda tanımlayarak “hukukumuzda iyiniyet kabul edilmemiştir” şeklinde ifade etmiştir, bir başka yazar iyiniyeti, “ *tarafların sözleşme sırasındaki niyeti*” olarak yorumlamış ve sözleşmelerin tabi olduğu ilkelerden biri olarak kabul etmiştir³³. İyiniyet, diğer bir görüşe göre, yükümlülüğün doğması için temel bir faktör olarak değil, “*yükümlülüklerin tanınmasında nisbi bir belirti*” olarak kabul edilmiştir³⁴.

³³ Mostafa Adl (Mansour Al-Saltanah), *Hoghough Madani*, 4. Baskı, Taha Yayınları, S. 258, Tahran 2009, 258.

³⁴ Mehdi Sahebi, *Tafsir Gharardadha Dar Hoghough Khosousi*, Ghoghnoos Yayınları, Tahran 1997, 177.

İran medeni hukukunda iyiniyetin korunmasındaki farklılığın ortaya koyulması noktasında “gasptan” ve gasp kavramından örnek verilebilir. Haksız yere bir şeyi elinde bulunduran³⁵, bu durumun farkında olsun ya da olmasın, elinde bulunan malı sahibine iade etmekle yükümlüdür. Bu ilke İran Kanunu’nda iyiniyetin kabul edilmeme sebeplerinden biridir³⁶. İran Medeni Kanunu'nun 308’inci maddesi uyarınca, “*Gasp, başkasının malına zorla el koymaktır (tasarruf) ve ötekinin hakkını gasp etmek saldırganlıktır. İzinsiz başkasının malına el koymak gasp hükmündedir*”.

Gerçek gasp (Türk hukukundaki yağma) durumunda gasp eden tarafından, kasıt olduğu için, gasp kurallarının uygulanmasında herhangi bir sorun yaşanmaz. Ancak gasp hükmünde olan (yani 308’inci maddenin son cümlesi) kişinin başkasının malına bilgisizce el koyduğu hallerde iyiniyetli anlamına gelir ve gasp kurallarının uygulanması bir tartışma konusudur³⁷. Bu görüldüğü üzere bu hususta (gasp anlayışında) İran yasama organının, iyiniyet ve kötüniet arasında ayırım yapmadığı ifade edilebilir. Ancak gasp ile ilgili diğer maddeler dikkate alındığında bu izlenim kaybolur ve Fransız hukuku gibi İran hukuku iyiniyetli bir kişiyi bu kadar geniş ölçüde desteklememiş olsa da kişinin iyiniyetle korunması ilkesinin esas alındığı anlaşılmaktadır.

Medeni Kanun'un 310. Maddesine göre; Elinde borç veya emanet ve benzeri mal bulunan kimse bunu inkâr ederse, inkâr tarihinden itibaren gaspçı hükmünde sayılır.

Farz edelim ki bir kimse, sahibinin izniyle bir malı ödünç alıyor, mal sahibi bir süre sonra onu geri almak istiyor ama emin sıfatı olan kişi malı teslim etmeyi reddediyor. Böyle bir durumda, yediemin sahibi, izin verilen hadleri aşarak ihlal işlemiş olur ve böyle bir durumda güveni kötüye kullanma nedeni ile o kişinin emin sıfatı kaldırılır ve sorumlu olur.

Gasp hükmünde olan bir başka örneği de, bir kimsenin başkasının malına, kendisine ait sanarak zilyetliktir. Bu husus, yaptığı fiil gasp sayılmamakla birlikte gasp hükmündedir.³⁸

³⁵ Örneğin gasp eden veya çalan.

³⁶ Seyed Mohammad Mousavi Bojnourdi, *Al-Qawaed Al-Faqih*, C. 1, 2. Baskı, Majd Yayınevi, Tahran 2006, 25.

³⁷ Jafari Langroudi , 2008, 206.

³⁸ Abu Ja'far Muhammed ibn Hassan Tusi, *Tahzie b al- Ahkam*, Dar al-Kitab al-Islam, C. 6, 4. Baskı, Tahran 1987, 261; İbn Babuyeh qomi Saduk, Muhammed ibn Ali, *Man La yahzara al-Fiqh*, C. 3, 2 Baskı, Daftar Entesharat Eslami Yayınları, Kum 1993, 73.

İran Medeni Kanunu’nun 323’üncü maddesinde gasp ile ilgili şu hükümler yer almaktadır: *“Gasp edilen malı gasp edenden satın alan kişi de sorumlu olur ve mal sahibi yukarıdaki madde hükümlerine göre satıcı ve alıcıdan herhangi birine başvurabilir; kaybolması halinde malın mislini veya satış bedelini ve her koşulda menfaatini talep edebilir”*. Alıcının bilgisine, bilgisizliğine bakılmaksızın düzenlenen ve onu her koşulda sorumlu tutan bu maddenin ifade ediliş şekli kanunun, iyiniyetli alıcının yanında yer almadığı ona özel koruma veya ayrıcalık tanımadığı kanaatine yol açmaktadır ve Türk hukukundaki gibi bir iyiniyetin İran hukukunda kabul edilmediği anlamına gelmektedir³⁹.

Fransız hukuk sisteminde ise, Fransız Medeni Kanunu’nun 549’uncu maddesine göre, *“İyiniyetli olduğu süre boyunca iyiniyetli bir kişi menfaatlerinin malikidir ve bu menfaatler için herhangi bir tazminat ödemez. Telef ve kusuru için sorumlu değildir”*⁴⁰.

İran Medeni Kanunu m. 325 daha esnektir ve iyiniyetli kişi korunmuştur. Bu madde uyarınca, *“Alıcı gasptan habersizse ve mal sahibi kendisine başvurmuşsa, mal alıcının elinde telef olsa dahi, alıcı satış bedeli ve zararı için satıcıya başvurabilir ancak eğer mal sahibi satıcıya misli veya satış bedeli için başvurur ise satıcı, alıcıya rücu edemez”*. Bu maddede kanun koyucu iki amaç izlemiştir: Birincisi mal sahibini korumak ve maddenin birinci bölümünde belirtilen malın alınmasını kolaylaştırmaktır. İkincisi ise iyiniyetli alıcıyı korumak ve satıcıya satış bedeli ve zararları geri almak için başvurma hakkını korumaktır. Aslında bu maddede, iyiniyetli alıcı, Fransız hukukunda olduğu gibi korunmakta ve sanki böyle bir kişi “gasp eden” sayılmamaktadır. Elbette İslam hukukunun kişilerin malına olan saygısından dolayı, Fransız hukukunun aksine, iyiniyetli alıcı, iyiniyet süresi boyunca malın menfaatlerine sahip olmayacaktır ve her koşulda mal sahibinin uğradığı zararı karşılamak zorunda kalacaktır.

İran Medeni Kanunu m. 324 uyarınca, *“Alıcının gasptan bilgisi var ise, mal sahibi kendisinden aldığı satış bedeli ve zararın tazmini için satıcı ve alıcı gasp eden olarak sayılmaktadır”*. Maddede geçen “alıcının gasptan bilgisi olma” tabiri ile iyiniyetli kişi korunmaya çalışılmıştır ve böylece satıcının gerçek malik olduğu inancıyla kendisiyle ticaret yapmış olan kişinin korunması gerekir⁴¹.

³⁹ Jalalodin Seyed Madani, *Hoghough Madani*, C. 2, 1. Baskı, Paydar Yayınları, Tahran 2004, 69.

⁴⁰ Jafari Langroudi, 2008, 202.

⁴¹ Seyed Madani, 7.

1.1.3. İran Hukukunda Objektif ve Subjektif İyiniyet Kavramı

1.1.3.1. Genel Olarak

İyiniyet, “doğru niyetle ve yanıltmadan hareket etme özelliğidir”. Diğer bir ifadeyle iyiniyet, davranışlar, konuşmalar ve hareketler şeklinde karşımıza çıkar. İyiniyet, iyi ahlaki iradenin yasal karşılığıdır. Hukuk, iyiniyet göz önüne alındığında, yasal uygulamalarda ve ilişkilerde ona değer verir ve zıt anlamda uygulama garantisi için, özellikle sahtecilik olayları olmak üzere, etkiler ve ayrıcalıklar tanır. Gerard Korno, Hukuk Terminolojisinde, iyiniyeti şöyle tanımlar: “İyiniyet genel anlamda bir davranıştır, kurallara uymak için yararlanıcının yasanın zorluklarından kaçmasına izin veren inancını veya iradesini gösterir. Ancak dar anlamda iyiniyetin iki yönü vardır: 1- Düzenli bir yasal durumun varlığına dair gerçeğe aykırı düşünce; 2- Uygulamada dürüst davranış ve dürüstlük.” Bu iki temel ilke subjektif ve objektif iyiniyet anlamındadır.

İran hukuk sisteminde iyiniyet, hukuka uygun bir durumun varlığına ilişkin (gerçeğe aykırı) düşünce, inanç, diğer yandan yükümlülüğün yerine getirilmesi için gerekli olan dürüst davranış olarak ifade edilmektedir. İyiniyet, genel olarak kişinin iradesine olan inancını ifade eden, hukuk kurallarını gözeterek hukukun salt lafzi yaklaşımla yorumlanmayacak kadar geniş bir kıymete haiz olduğunu gösteren bir kavramdır. İyiniyet, kişinin hukukun üstünlüğünden ve hukuk kurallarının ruhsuz birer yazılı metin olmaktan kurtulmasını sağlayan, eylemlerini haklara uydurmaya yönelik bir inancı ifade etme veya teklif etme olarak ifade edilebilir. İyiniyet, ahlaki kriterler ile değerlendirilen davranışı göstermektedir.

İyiniyet kavramı, objektif ve subjektif kavramına dayandığından, bunun kapsamlı bir tanımını sağlamak doğal olarak zordur, çünkü adil davranışlar bireylerin yaklaşımına bağlı olarak değişkendir. İyiniyet için bulunan sayısız yaklaşım, doğal olarak kavramda belirsizliğe yol açmaktadır. Bu bakımdan, bazı hukukçulara göre iyiniyetin, belirsizliği ve esnekliği nedeniyle subjektif ve objektif boyuta sahiptir.

İyiniyetin subjektif yönü, kişinin yasal bir olguya olan inancına dayanır. Bu anlamda, yaptığıнын yasal, haklı ve meşru olduğuna inanan, iyiniyetli bir kişidir, halbuki gerçek başka bir şeydir. İyiniyetli ticari senet hamilinin, iyiniyetinin korunması bu

duruma bir örnek olarak gösterilebilir⁴². Dolayısıyla İslam hukukunda içsel niyet önemlidir, taslak antlaşmalar siciller ile beraber düzenlendiğinde, bu ahlaki kuralın tecelli etmesi ve dolayısıyla fikhî bir yapıya sahip olması ve işlemin farklı yerlerinde olan iyiniyet, tarafların ahlaki teminatı, hukuki konulara girmiştir. Bununla birlikte, subjektif iyiniyet, kapsamlı olarak tanımlanamayacak şekilde çok fazla esnekliğe sahiptir. İyiniyetin aşırı esnekliğine, iyiniyet ilkesine karşı çıkanlar itiraz ederler. İyiniyet kavramının esnekliği ve belirsizliği, iyiniyetin tanımlanmasında tutarlı bir görüş bulmanın çok zor olduğu bu iddiayı desteklemektedir.

İyiniyetin diğer boyutu, objektif boyutudur. İyi niyetin objektif boyutunda sadece kişinin içsel niyeti tahlil edilmez. Bu içsel niyete ek olarak toplumsal ve sosyal bazı durumların varlığı da göz önünde bulundurulur. İyiniyetin objektif boyutunda başkalarının hak ve çıkarlarının asgari ölçüde korunup korunmadığı başka bir deyişle toplumsal bir ahlaki misyonun yerine getirilip getirilmediği tartışılmalıdır. Nitekim iyiniyetin objektif boyutunda başkalarının hak ve çıkarlarına dikkat edilmesi gerekmektedir⁴³. Başka bir deyişle, bu anlamda iyiniyet, kişinin başkalarıyla ilgili olarak gözlemlemesi gereken bir davranış kuralıdır. Bu tür bir görüşte, sözleşme, daha büyük kâr ve daha az zarar mantığının hüküm sürdüğü tamamen rekabetçi bir alan değil, tarafların zenginliğin adil dağılımında birlikte çalışması gereken bir ilişkidir. Öyle ki sözleşme, taraflarından birinin diğer taraftan kazanç elde etmesi için sadece bir araç haline gelemmez.

Doktrinde bir çok yazar, iyiniyet ve adil davranışın belirli bir nesnel ve dışsal varlığı olmadığını, öznel ya da soyut kavramlar olduğunu, boyutları, dış özellikleri ve iç özellikleri belirtilerek tanımlanamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte bu iki terimin lafzi ifade ediliş şekillerinin ortaya konulması onun anlaşılması noktasında belli ölçüde fayda sağlayacaktır. Bu bağlamda, hukuki ilişkilerde geçen “dürüstlük, aktif tarafsızlık ve sosyal iş birliği duygusu”, “sözleşmede istenen davranış veya konuşmada dürüstlük”, “ortak bir niyete anlaşma ve haklı beklentilere bağlılık” veya “yanlılıkla bir hukuki işleme kalkışmak, Kanuna uygun olmadığı halde hukuka uygun olduğu

⁴² Mohammad Reza Kamyar (Karkon), *Gozideh Ara-e Dadgahhaye Hoghoughi*, 19. Baskı, Hoghoughdan Yayınları, Tahran 2015, 161; Bahrami, 2020, 50.

⁴³ Woo Pei Yee, “Rethinking A Principle Underlying Contract Law”, *Singapore Law Review*, Vol. 22, 2002, 135.

varsayımıyla” gibi ifadeler iyiniyete işaret etmektedir⁴⁴. Elbette, Summers gibi hukukçulardan bazıları, iyiniyeti tanımlamanın en iyi yolunu onun dolaylı tanımı olarak görmüşler (kötüniyet tanımı yoluyla) ve iyiniyetin ne olduğuna göre tanımlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak iyiniyetin ne olduğuna dayalı olarak değil belki neyin iyiniyet olmadığına ilişkin bir tanım gerektiğini açıklamışlardır⁴⁵. Başka bir deyişle, iyiniyet, kötüniyet örnekleri ifade edilerek dolaylı olarak tanımlanmalıdır.

İyiniyet ve adil davranış terimleri, İran hukukunda kullanılmamış, ancak bazı hukuk eserlerinde zımnen ve kısaca bahsedilmiştir⁴⁶.

İyiniyet ile ilgili zarar vermeme kurallarından da söz edilebilir. Zarar vermeme kuralı genel bir fıkıh kuralıdır ve fıkıhın sadece belirli bölümlerin de uygulanmaz, yani farklı konularda uygulanır⁴⁷.

İslam fıkıhında zarar vermemek kuralına özel önem atfedilmektedir. Bu ilkenin varlığı genel olarak diğerlerine zarar vermesini önlemekte, tüm farklı hukuk sistemlerinde öyle ya da böyle kabul görmekte ve İslam fıkıhının evrensel anlamdaki zenginliğine de işaret ettiği ifade edilmektedir. Bu ilke aynı zamanda cezai yaptırımın temeli olarak da değerlendirilebilmektedir⁴⁸.

İran mevzuatında iyiniyetin örneklerinden biri olan İran Medeni Kanunu 328’inci maddeye göre, “*Başkalarının malını tüketen/kullanan sorumludur ve malın mislini veya bedelini ödemelidir. Kasten veya kasıtsız olarak, mal ya da menfaat, eksik veya kusurlu olması durumunda o malın fiyatındaki kusurdan da sorumludur.*” Sorumluluk kelimesi nerede kullanılır ise sorumlu “günahkârdır” (yaptırıma tabi tutulabilir) ve işlediği “günahın” bedelini ödemelidir⁴⁹.

⁴⁴ Bianca ve Bonell, 116.

⁴⁵ Jafari Langroudi, *al-Fareq*, 2. Baskı, Ganj-e-Danesh Yayınevi, C. 1, 2009, 215.

⁴⁶ Behrooz Akhlaghi/ Farhad Imam, *Osul gharardadhaye tejari beynolmelali*, Tahran Hukuk Araştırmaları ve Araştırma Enstitüsü Shahr-e-Danesh, Tahran 2000, 17.

⁴⁷ al- Ahmad Raysuni, *Ahdaf Din az Negah Shatebi*, (tercüme: Eslami, Seyyed Hassan Eslami ve Seyyed Mohammad Ali), 2006: 36.

⁴⁸ Firouz Mahmoudi Janki, *Mabani Osul ve Shiveh haye Jorm Engari*, (Doktora Tezi), Hukuk ve Siyasal Bilimler Fakültesi Tahran Üniversitesi Yayınları, Tahran 2003, 187.

⁴⁹ Rabia Eskini, *Mabahesi az Hoghough Tejaret Beynolmelali*, 32. Baskı, Danesh-e-Emrooz Yayınları, Tahran 2014, 30; Nasser Katouzian, *Oghoud Moayyen*, C. 4, 4. Baskı, Ganj-e-Danesh Yayınları, Tahran 2007, 567.

1.1.3.2. Fıkıh’da İyiniyet İlkesi

İran hukukunun kaynağı İmamiye Fıkhı olduğu için öncelikle fikhî konularda iyiniyet kavramının olup olmadığı tahlil edilmelidir. Fakat kural olarak fıkıhta iyiniyet diye bir kural yoktur ve bu konuda söylenenler iyiniyet kuralına yakın olan diğer kavramlardır⁵⁰.

“İyiliğin karşılığı, iyilikten başka birşey midir?” ayeti, iyiniyet tanımına uygun dürüst bir davranıştır⁵¹. Diğer bir kural ise, güvenilir kişinin (emin kişinin), iyiniyetli ise elindeki mala karşı sorumlu olmayacağı kuralıdır. Bu kuralın ismi “Estiman”dır⁵². Burada emin, iyiniyetli bir kişidir. Ayrıca İran öğretisinde karşı bedel ve tazminat için kötünietli gaspçıya başvurmasına izin vermesi iyiniyet kuralına başka bir şekilde değer verildiğini göstermektedir. İran öğretisinde “gaspçının” önemine binaen tekrar vurgulamak gerekir ki, bu çalışmada İran hukuku ile ilgili geçen “gaspçı” ifadesi Türk hukuku açısından “malı haksız olarak elinde bulunduran” şeklinde anlaşılmalıdır⁵³.

Sahibinin rızası olmaksızın bir malı elinde tutan veya onu kullanan herkes gasıb (gasb eden) sayılır. Nitekim gasp kelime anlamı olarak haksız yere mala sahip olma anlamına gelmekte olup Medeni Kanun'un 308'inci⁵⁴ maddesinde “bir şekilde başkasının hakkını ele geçirmek” olarak tanımlanmaktadır. Medeni Kanun'un 308'inci maddesine göre izinsiz başkasının malını elinde bulundurmak gasp hükmündedir. Dolayısıyla başkasının malının tasarrufu, bunu haklı kılan bir neden yoksa (hukuka aykırılığı kaldıran bir neden yoksa) zorla olmasa bile gasp hükmündedir.

İran hukukunda gasp başkasının malının hukuka aykırı olarak ve sahibinin rızası olmaksızın ele geçirilmesi, elde tutulması, kullanımı veya sahiplenilmesi olarak ifade edilebilir. Böyle bir durumda gasp yoluyla bir başkasının malında tasarrufta bulunan kişinin mutlak sorumluluğu vardır, malın zarar görmesinden ve yararlarından sorumludur. Bu ihlalin kasıtlı veya kasıtsız olup olmadığı önem taşımamaktadır. Örneğin,

⁵⁰ Abbas Niazi / Ayyam Kamarkhani / Hossein Asadzadeh Bonabi, *Barresi Vojoud Asl Hosneniyyet dar Hoghough İran; Karşılaştırmalı bir bakışla*, Qezavat Dergi, Doreh: 15, S. 81, Sa. 1-154 vd., 2015, 6.

⁵¹ Mirza Hassan Mousavi Bojnourdi, *Al-Qawaid al-Fiqhiyyah*, Araştırma: Mehdi Mehrizi ve Mohammad Hossein Darayati, (1. Baskı), Al-Hadi Yayınları, Kum 1998, 10.

⁵² Mousavi Bojnourdi, 1998, 9.

⁵³ Niazi/ Kamarkhani/ Asadzadeh Bonabi, 2015, 7.

⁵⁴ İran Medeni Kanunu m. 308: “Gasp, bir başkasının hakkını saldırgan bir şekilde gasp etmektir. İzinsiz başka bir mala sahip olunduğunun ispatı da gasp hükmündedir”.

alıcı, gaspçının malını satın alırsa, teslim aldığı andan itibaren hukuken gaspçıdır ve sorumludur. Ona herhangi bir kusur yüklenemese de durum böyledir⁵⁵.

Ancak Medeni Kanunun 163. Maddesine göre; Bulunan malın fiyatı 1 dirhem ve ağırlığı 12,6 gümüş bezelye veya daha fazla ise, bulan bir yıl beklemelidir ve bu süre içinde malın sahibi bulunamazsa malı bulan onu emanet olarak tutmakta veya başka tasarrufda bulunmakta serbesttir. Emanet olarak saklar ve kusuru olmaksızın zayi olursa kefil olmaz.

Not- malı bulan, bir yıllık sürenin başlangıcından veya bitmeden önce tanımın faydasız olduğunu öğrenirse veya malın sahibini bulmakta hüsrana uğrarsa, belirleme görevi düşer.

Örnek

(M) isimde şahıs, (N)'nin aracından özel el yapımı çantayı alıp götürmüştür. çantada bulunan içindeki parayı alıp ve çantayı da çöpe atmıştır. Çantayı çöpten (K) almıştır.

- Çanta (N)'nin elinden rızası dışında çıkmış ve zilyetliğini de rızası dışında kaybetmiştir.

- (M) yaptığı hırsızlıktır, haksız zilyettir ve çantayı çöpe atmıştır. (K) ise çantayı çöpte bulmuştur, yine haksız zilyettir. Çantanın terk iradesi ile çöpe bırakıldığını düşündüğünden başlangıçta iyiniyetlidir ancak çanta üzerinde malik sıfatıyla doğrudan zilyetlik kuramaz. (K) malın mülkiyetini iyiniyetli de olsa derhal kazanamaz ve mal sahibinin rızasına bağlıdır.

- Bununla birlikte, uzun bir zaman geçmiş ise ve mal eskimiş veya telef olmuş vs. malın benzerini veya bedelini ödemekle bir yükümlülüğü yoktur (İMK m 163). mal sahibinin şikayet süresi bir yıldır. (İCK m. 106) ⁵⁶eğer mal sahibi malın kayıp gününden itibaren veya öğrendiği tarihten bir yıl içinde şikayet etmez ise şikayet zaman aşımına uğrayacaktır. ancak hukuki durumu zamanaşımı süreye tabi değildir. Fakat

⁵⁵ Katouzian, 2016, 59.

⁵⁶ İran Ceza Kanunu m. 106: “ Cezayı gerektiren suçlarda, suçun mağduru, suçun öğrendiğitarihden itibaren bir yıl içinde şikayette bulunmaz ise, sanığın kontrolünde olmadıkça veya bunu yapamayacak durumda olmadıkça, suç duyurusunda bulunma hakkı düşer. elinde olmayan bir nedenle şikayette bulunmaması durumunda yukarıdaki süre, engelin kaldırıldığı tarihten itibaren hesaplanır”.

olaydaki veriler uyarınca (K) çantayı bulduğu tarihten sonra çantanın (N)'ye ait olduğunu öğrenmiş ve iade etmez ise iyiniyeti artık kötüniyete dönüşmüştür ve (K)'nın yaptığı artık gasp hükmündedir (İMK m.308). (N) mal mevcut ise her zaman (K)'ya karşı malı geri isteme davası açarak çantayı geri alabilir (İMK m. 162⁵⁷).

- (K) çanta üzerinde zilyetlik kurduktan 6 ay sonra çantanın (N)'ye ait olduğunu öğrenmiş, kötüniyetli zilyet konumuna gelmiş ve çantayı antikacı (V)'ye satmış ise;

- (V) iyiniyetli bile olsa haksız zilyet olan (K)'den mülkiyeti derhal kazanamaz. ancak mal sahibi onay verir ise kazanmış olacaktır ve gaspçı hükmündedir.

- (K) çantanın zilyetliğini (V)'ye devretmeden önce sürekli olarak iyiniyetli kalsaydı, çantanın gerçekte kime ait olduğunu öğrenmeseydi mal sahibine tazminat ödemek zorunda olmayacaktı. Ve aynı zamanda kusursuz mal telef olduğunda sorumlu olmayacaktı (İMK m.168⁵⁸).

- (N) malını iyiniyetle elinde bulunduran herkese karşı geri isteme davası açabilir. Bu durumda malı elinde bulunduran kişiden geri alabilir. ancak malı bulan kişi malın menfaatlerinden yararlanabilir (İMK m. 169⁵⁹).⁶⁰

1.1.4. Dürüstlük-İyiniyet Karşılaştırması

Dürüstlük kuralı, namuslu, dürüst ve makul bir kişiden beklenen davranışlar olarak ifade edilebilir. Söz konusu bu durum örf adet kurallarına ve toplumun genel esaslarına göre belirlenmektedir⁶¹. Kişiler haklarını kullanırken, borçlarını yerine getirirken ve hukuki ilişkilerini gerçekleştirirken dürüstlük kurallarına uygun olarak davranmalıdır. Dürüstlük kuralı kapsamında karşılıklı güven ve doğruluk hususları esas alınmaktadır.

⁵⁷ İran Medeni Kanunu m. 162: “ Fiyatı bir dirhemden az olan ve 12.6 gümüş bezelye ağırlığında para bulan kimse ona sahip olabilir”.

⁵⁸ İran Medeni Kanunu m. 168; “ Bulunan mal, bulanın kusuru olmaksızın kaybolursa, kefil olmayacaktır”.

⁵⁹ İran Medeni Kanunu m. 169; “Buluntu maldan elde edilen menfaatler, iktisaptan önce malike, iktisaptan sonra ise bulana aittir”.

⁶⁰ Katouzian, Oghoud Moayyen, 287.

⁶¹ Oğuzman/ Barlas, 257; Akipek/Akıntürk/Ateş, 16.

Roma hukukunda “bona fides” kavramı iyiniyet ve dürüstlük kavramlarının kökeni olarak ifade edilebilir. Söz konusu kavramların birbiriyle benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır. Aşağıda bu hususlara kısaca değinilecektir.

İyiniyet ve dürüstlük kuralının ikisinin de temeli ahlaki bir esasa dayanmaktadır. Söz konusu kavramların temelinde dürüst, namuslu ve doğru olma düşüncesi yer almaktadır⁶². Bu açıdan iyiniyet, dürüstlük kurallarına uygun bir bilgisizlik ile gerçekleşir.

Nitekim; iyiniyeti, dürüstlük kuralının denetimine sokan nokta “beklenen özeni gösterme” şartıdır. Zira iyiniyet açısından beklenen özenin gösterilip gösterilmediğinin tespiti dürüstlük kuralı kapsamında yapılır. Diğer bir ifadeyle söz konusu durumda dürüst, makul bir kişi aynı durumda nasıl davranırdı sorusuna cevap bulunmaya çalışılır. İyiniyette aranan bu koşul subjektif olarak değerlendirilen iyiniyetin objektif bir konuma taşındığı belirtilebilir⁶³.

Temsil ilişkileri açısından hem temsil edenin hem de edilenin iyiniyetli olması gerektiği şartı iyiniyet ve dürüstlük kuralının birleştiği diğer bir durum olarak belirtilebilir. Zira bu kural neticesinde temsil yetkisi verecek kişinin dürsüt davranmaması iyiniyetli birini vekil olarak kullanması açısından engel oluşturmaktadır⁶⁴.

Söz konusu kurallar benzer bazı genel esaslara dayanmalarına rağmen mahiyet ve işlev açısından birbirlerinden önemli farklar içermektedirler. Öncelikle iyiniyet kişinin subjektif durumunu ifade etmektedir ancak dürüstlük kuralı, kişilerden ayrı olarak toplumda benimsenen kuralları açıklaması bakımından objektif nitelik arz etmektedir⁶⁵.

Dürüstlük ve iyiniyet kavramlarının ilgili olduğu alan da farklıdır. Dürüstlük kuralları, hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesinde kullanılmaktadır. İyiniyetin korunması durumu ise hakların kazanılmasında gündeme gelmektedir. Hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesinde dürüstlük kuralı esas alınırken, iyiniyetin korunduğu durumlarda ise söz konusu eksikliğe rağmen kişinin iyiniyetle

⁶² İmre, 332-333; Oğuzman/ Barlas, 243; Talya Şans Uçaryılmaz, “Roma Hukukunda Sözleşmesel Bona Fides (Dürüstlük Kuralı) Kavramı ve Çağdaş Hukuka Etkisi”, TBB Dergisi, 2018 (135), 357.

⁶³ İmre, 339; Oğuzman/ Barlas, 243-255; Akkanat, 11-38.

⁶⁴ Edis, 151; Ayan, 181.

⁶⁵ Edis, 135.

davranıp davranmadığı incelenmektedir⁶⁶. Dürüstlük kuralı açısından kişilerin haklarını kullanırken ve borçlarının yerine getirirken karşısında bulunan kişinin menfaatlerini ne miktarda dikkate alacağı göz önünde bulundurulması gerekirken, iyiniyetin korunması hususunda iyiniyetli kişinin menfaatlerinin korunmaya layık olup olmadığı incelenmektedir⁶⁷.

İyiniyet ve dürüstlük kuralları hukuki etkileri bakımından da farklılıklar arz etmektedir. İyiniyetin korunması yalnızca kanunun iyiniyete sonuç bağladığı durumlarda söz konusudur. Ancak dürüstlük kuralı temel bir kural olarak her türlü hukuki ilişkide söz konusu olmaktadır⁶⁸. Kanunda belirtilen iyiniyetin korunduğu durumlarda mevcut hukuki eksikliğin olumsuz sonuçları kısmen veya tamamen ortadan kaldırılmaktadır. Dürüstlük kuralında ise aksine davranılması durumunda olumsuz olarak etki oluşturmaktadır.

1.2. İYİNİYETİN UNSURLARI

1.2.1. Türk Hukukunda İyiniyetin Unsurları

Türk Medeni Kanunu'nun 3'üncü maddesi "*Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz*" düzenlemesini içermektedir. Maddede belirtildiği üzere, kişinin iyiniyet iddiasında bulunabilmesi için üzerine düşen dikkat ve özen yükümlülüğünü yerine getirmelidir⁶⁹. Bu unsurlarla beraber iyiniyetin hüküm ifade edebilmesi için "*hukuk düzeninin somut olayda iyiniyetin korunacağını öngörmesi*" de gereklidir⁷⁰.

1.2.1.1. Bilgisizlik

İyiniyetin ilk unsurunu, hakkın kazanılmasını engelleyen bir durumun varlığını bilmemek veya bilinen bilginin yanlış olması oluşturur. Bir hakkın kazanılması ya da bir

⁶⁶ Akipek, *Sübjektif Hüsnüniyet*, 58.

⁶⁷ Akipek/Akıntürk/ Ateş Karaman, 166.

⁶⁸ Akkanat, 10-11.

⁶⁹ Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 151; Ayan, 136.

⁷⁰ Ayan, 136; Edis, 148; Ali Erten, "*İyiniyetin Korunmadığı Hukuki Durumlar*", H.C. Oğuzoğlu'na Armağan, AÜHF Yayınları, Ankara 1972, 180; Mercan, 5.

hukuki sonucun doğması için kanunda belirtilen unsurlarda noksanlık bulunması durumunda iyiniyet önem kazanacaktır⁷¹.

Bilgisizlik, kişinin konu hakkında doğru bilgiye sahip olmaması veya yanlış bilgiye sahip olmasıdır⁷². Kişinin söz konusu eksikliği bilmemesi içsel bir durumdur. Bu nedenle bilgisizlik iyiniyetin subjektif bir unsuru olarak ifade edilebilir⁷³. Aşağıda değinileceği üzere kişinin bilgisizliği mazur görülebilir nitelikte olmalı ve kendi kusurundan kaynaklanmamalıdır. Aksi takdirde iyiniyetten bahsedilemeyecektir⁷⁴.

İyiniyetin varlığı araştırılırken bilgisizliğin bulunduğu süre de önem arz eder. Kanun koyucu bazı durumlarda iyiniyetin belirli bir an da mevcut olmasını arar. Örneğin TMK m. 988 uyarınca, *“Bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı aynî hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur.”* Bazı durumlarda ise belirli bir zaman dilimi boyunca devam etmesini aramaktadır. Örnek olarak TMK m. 777 uyarınca, *“Başkasının taşınır bir malını davasız ve aralıksız beş yıl iyiniyetle ve malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduran kimse, zamanaşımı yoluyla o taşınırın maliki olur.”* Söz konusu zaman dilimi içerisinde iyiniyetin var olmadığı ispatlanırsa iyiniyete bağlanan sonuçlar gerçekleşmez⁷⁵.

1.2.1.2. Hoşgörülebilirlik

Kişide bulunan bilgisizlik iyiniyet hükümlerinden yararlanmak için yeterli değildir. Ayrıca bu bilgisizliğin mazur görülebilecek derecede olması diğer bir ifadeyle hoşgörülebilir olması gereklidir⁷⁶. Dürüstlük kuralları kapsamında, makul, orta zekâlı bir kişi temel alınarak iyiniyet tespit edilir⁷⁷. Kişisel özellikler, özenin gösterilmesi açısından

⁷¹ Antalya/ Topuz, 415; Aydın Zevkliler/ Şeref Ertaş/ Ayşe Havutçu/ Damla Gürpınar, *Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk*, 8. Baskı, Turhan Yayınevi, Ankara 2013, 48; Edis, 138; Mercan, 6; Ayan, 137.

⁷² Antalya/ Topuz, 416; Edis, 139; Akkanat, 54; Bulut, 21; Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 151; Akipek, 63.

⁷³ Antalya/ Topuz, 416; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 48.

⁷⁴ Antalya/ Topuz, 416-417; Mercan, 6; Ayan, 137.

⁷⁵ Antalya/ Topuz, 417; Remzi/ Aydın/Ispartalı, 79.

⁷⁶ Antalya/ Topuz, 417; Akipek/Akıntürk/Ateş, 151; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar 49; Edis, 139; Akipek, 64; Mercan, 6; Ayan, 137.

⁷⁷ Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 49; Bulut, 22.

dikkate alınmamalıdır. Örnek olarak bir diş hekimi veya mimarın yapmış olduğu bir işlemde ortalama bir diş hekimi veya mimar göz önüne alınarak değerlendirme yapılmalıdır⁷⁸.

TMK m. 3 uyarınca, “*Durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse, iyiniyet iddiasında bulunamaz*”. Bu madde uyarınca gerekli özeni göstermeyen kişi iyiniyet iddiasında bulunamaz. Kişi gerekli özeni göstermeli ve araştırmaları yapmış olmalıdır. Aksi takdirde iyiniyet iddiasında bulunulamaz. Mahkeme, söz konusu olayda gerekli dikkat ve özenin gösterilip gösterilmediğine karar verecektir⁷⁹. Kişinin gerekli dikkat ve özeni gösterip göstermediği “*normal, orta zekâlı, namuslu*” bir kişinin somut olayda sergileyeceği dikkat ve özene göre değerlendirilir⁸⁰.

Kişi özen gösterme yükümlülüğünü yerine getirmemişse, bilgisizlik kendi kusurundan kaynaklanmış ise iyiniyet hükümlerinden yararlanamaz⁸¹. Bu durum “*Hiç kimse kendi kusuruna dayanarak hak kazanamaz*” ilkesinin bir yansıması olarak kabul edilebilir. Kişi somut olayın özelliklerine göre araştırma yapmalı ve gerekli özeni göstermelidir. Örneğin antika eşyalar satan bir yerde eski bir eşyanın pahalı olarak satılması hayatın olağan akışında makul kabul edilebilir. Ancak aynı yerde yeni model bir cep telefonunun satılması durumunda bunun çalıntı olup olmadığı hususunda gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi gerekir.

Bazı durumları kişinin bilmesi gereklidir ve bu durumlardaki bilgisizlikte iyiniyet hükümleri uygulanmaz. Diğer bir ifadeyle bu durumlarda bilgisizlik mazur görülmemektedir. Aşağıda bu durumlara sırasıyla değinilecektir.

1.2.1.2.1. Kanundan Doğan Bilme Yükümlülüğü

Kanunda belirtilen bilinmesi zorunlu olan bazı hususlar hakkında bilgisizlik mazur görülemez ve iyiniyet hükümleri uygulanmaz. Bu durumdaki bilgisizlik hoşgörülebilir

⁷⁸ Akkanat, 78-83; Bulut, 22.

⁷⁹ Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 51; Akipek/Akıntürk/Ateş, 152; Antalya/ Topuz, 429; Edis, 142; Mercan, 9.

⁸⁰ Edis, 142-143; Mercan, 10; Erten, 182; Ayan, 137.

⁸¹ Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 49; Akipek/Akıntürk/Ateş, 151; Edis, 139; Ayan, 137; Mercan, 6.

nitelikte değildir. Kişi bu hususları bilmediğini iddia ederse dinlenmez ve iyiniyetli olarak kabul edilemez⁸².

Kanunen bilinmesi zorunlu olan hususlara ilanı zorunlu olan durumlar örnek olarak verilebilir. Usule uygun olarak ilan edilen bir durum, kanun uyarınca biliniyor olarak kabul edilir ve iyiniyet iddiasında bulunulamaz. TMK m. 410/II uyarınca “*Kısıtlama, iyiniyetli üçüncü kişileri ilandan önce etkilemez.*” Bu hüküm uyarınca kısıtlılık kararı ilan edilmişse, üçüncü kişiler kararı bilmediklerini iddia ederek iyiniyet hükümlerinden yararlanamaz ve kısıtlanan kişiyle yaptığı işlemlerle hak kazandığını iddia edemez⁸³.

Kanunen bilinmesi zorunlu unsurlardan bir diğeri de açıklık ilkesine tabi olarak tutulan sicillerdir. Bu siciller devlet tarafından tutulur ve bu hususların herkes tarafından bilindiği kabul edilir. Tapu sicili, ticaret sicili, gemi sicili gibi siciller örnek olarak verilebilir⁸⁴.

TMK m. 1020 uyarınca “*Tapu sicili herkese açıktır. İlgisini inanılır kılan herkes, tapu kütüğündeki ilgili sayfanın ve belgelerin tapu memuru önünde kendisine gösterilmesini veya bunların örneklerinin verilmesini isteyebilir. Kimse tapu sicilindeki bir kaydı bilmediğini ileri süremez*”. Söz konusu madde uyarınca, kişi bu sicili bilmediğini söyleyerek iyiniyet iddiasında bulunamaz. Zira gerekli dikkat ve özen gösterildiği takdirde söz konusu bilgilere erişilebilecektir.

1.2.1.2.2. Durumun Gereğini Bilme Yükümlülüğü

Hukuk kuralının anlamı ya da içeriği konusunda sahip olunan eksik veya yanlış bilgi, söz konusu kuralda yanlışlık olarak ifade edilebilir⁸⁵. Kişinin hukuk kurallarını bilmemesi durumunda bilgisizliğin hoş görülüp görülmeyeceği tartışmalıdır. Ceza hukukunda “*Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz*” ilkesi kabul edilmiştir. Bu kuralın mutlak bir şekilde tüm hukuk kurallarına uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. Bu

⁸² Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 50; Akipek/Akıntürk/Ateş, 151-152; Antalya/Topuz, 428; Edis, 139; Akipek, 64; Mercan, 7; Ayan, 138.

⁸³ Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 50; Akipek/Akıntürk/Ateş, 151-152; Antalya/ Topuz, 428-429; Edis, 139; Mercan, 8.

⁸⁴ Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 50; Akipek/Akıntürk/Ateş, 151-152; Antalya/ Topuz, 428-429; Edis, 139; Mercan, 8.

⁸⁵ Mercan, 8; Edis, 142.

durum her somut olayda ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Özel hukuk açısından, hukukta uzman olan kişilerin bile varlığını ve anlamını tam olarak ifade edemedikleri hususlar hakkında bilgisizlik mazur görülebilir niteliği haizdir. Zira herkes tarafından bilinmesi gereken bir kural hakkında iyiniyet iddiası dinlenmez⁸⁶. Örnek olarak TMK’da tek kişiyle evlilik düzenlenmiştir. Bu kuralı bilmediğini iddia ederek iki evlilik yapan kişinin iyiniyetli olduğu söylenemez. Ancak bu durumunda istisnası vardır. Zira başka biriyle evli olduğunu bilmeden birisiyle evlenen kişinin iyiniyet iddiası dinlenebilir⁸⁷.

1.2.1.2.3. Tam Ehliyetsizlerle Yapılan İşlemler

Tam ehliyetsiz bir kişiyle işlem yapan, bu kişinin ehliyetsiz olduğunu bilmeyen kişinin iyiniyeti korunmamıştır. Bu kişi iyiniyetli olduğunu iddia ederek bir hak iktisap edemez. Kanun koyucu bu durumda tam ehliyetsiz kişiyi korumuştur. Diğer bir ifadeyle tam ehliyetsizin karşısındaki taraf iyiniyetli olsa bile yapılan işlem kesin hükümsüz olacaktır ve iyiniyetli kişi korunmayacaktır⁸⁸.

Kural olarak tam ehliyetsiz ile yapılan işlemlerde iyiniyet korunmaz. Ancak tam ehliyetsiz ile işlem yapan kişinin sonradan aynı mal ile ilgili olarak bir üçüncü kişiye işlem yapması durumunda malın niteliğine göre işlemin sonuçları farklılık arz eder. Mal, taşınmaz ise TMK m. 1023 uyarınca, “*Tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka aynî hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur*”. Böylece üçüncü kişi mülkiyet hakkını kazanır. Ancak üçüncü kişi kötünietli ise yolsuz tescil söz konusu olur⁸⁹.

Söz konusu mal bir taşınır ise, bu malın kazanımına dair doktrinde farklı görüşler yer almaktadır. Bir görüşe göre bu durumda, TMK m. 763’deki, “*Bir taşınırın zilyetliğini iyiniyetle ve malik olmak üzere devralan kimse, devreden mülkiyeti devir yetkisi olmasa bile, zilyetlik hükümlerine göre kazanmanın korunduğu hâllerde o şeyin maliki olur*”

⁸⁶ Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 51; Akipek/Akıntürk/Ateş, 152; Antalya/ Topuz, 429; Edis, 142; Mercan, 8; Ayan, 138.

⁸⁷ Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 51; Akipek/Akıntürk/Ateş, 152; Antalya/ Topuz, 429; Edis, 142.

⁸⁸ Antalya/ Topuz, 430-431; Aslı Açığöz, *Dar Anlamda Vesayeti Gerektiren Halle ve Vesayet Altına Almanın İşlem Ehliyeti Bakımından Sonuçları*, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2017, 181.

⁸⁹ Açığöz, 182.

kuralı gereğince mülkiyet hakkı iyiniyetli üçüncü kişiye geçer⁹⁰. Karşı görüşte olan yazarlara göre, tam ehliyetsiz olan kişi ile işlem yapan malik veya emin sıfatıyla zilyet değildir bu nedenle mülkiyet devrolmaz⁹¹. Biz de ikinci görüşe katılmaktayız. Zira tam ehliyetsiz ile yapılan işlem yapan kişinin malik veya emin sıfatıyla zilyet olması mümkün değildir.

1.2.2. İran Hukukunda İyiniyetin Unsurları

Yukarıda ifade edildiği üzere İran Hukukunda iyiniyet ilkesi bağımsız bir ilke olarak çalışılmamış, ahlak, dürüstlük ve adalet kavramları ile birlikte değerlendirilmiştir. Bu nedenle bu ilkeye ait unsurlar güçlü bir disiplinle kaleme alınmamıştır. Dolayısıyla Türk hukukunda olduğu gibi iyiniyete yönelik unsurlar İran hukukunda bulunmamaktadır.

1.3. İYİNİYETİN KORUNMASININ SEBEPLERİ

1.3.1. Türk Hukukunda İyiniyetin Korunmasının Sebepleri

İyiniyetli olan bir kişi mevcut engellere rağmen belirli bir menfaat veya hakkı kazanmaktadır. Bu nedenle iyiniyet, hukukta oldukça mühim bir yere sahiptir. “*İyiniyetin korunması ile hukuki uyumsuzlukta taraflardan birinin menfaati, bazı nedenlerden ötürü ötekinin menfaatinden üstün tutulur. Böylece, iyiniyetli kabul edilen kimse, başkasının zararına olarak hukuk kurallarının normal sonuçlarından kurtulur. Başka bir deyişle, iyiniyetli kimse yararına olmak üzere hukuk kurallarının normal sonuçlarından sapılır. Bazılarına göre, iyiniyetin böyle korunmasının illetini ahlaki bir kural teşkil eder; burada kanun ahlaki bir temele dayanmıştır*”⁹². İfade edildiği üzere iyiniyetin bu kadar korunmasının altında ahlaki gerekçeler bulunmaktadır.

⁹⁰ Hıfzı V. Velidedeoğlu, *Türk Medeni Hukuku, Umumi Esaslar- Şahsın Hukuku- Aile Hukuku- Miras Hukuku- Eşya Hukuku (Ayni Haklar)*, 3. Baskı, Nurgök Matbaası, İstanbul 1963, 105-106.

⁹¹ Şener Akyol, *Medeni Hukukta Uygulama Örnekleri*, C. I, Filiz Yayınevi, İstanbul 1971, 125; Ergun Özsunay, *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979, 57; Açıkgöz, 183.

⁹² Seyfullah Edis, *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, Ankara 1997, 270.

İyiniyetin korunmasının en mühim gerekçeleri hukukta işlem güvenliği ve hukukî istikrarı sağlamaktır. Zira hukuki güvenlik ve istikrarın sağlanması kamu yararı ile yakın bir ilişkiye sahiptir. Diğer bir ifadeyle iyiniyetin korunması ile kamu yararı sağlanacaktır⁹³. Kişi bazı durumlarda iyiniyetli olduğu müddetçe hukuk düzeni tarafından korunacağını bilecektir; böylece hukuki düzene güvensizlik duygusuna kapılmayacaktır⁹⁴. Bu hususa TMK m. 1023 örnek olarak sunulabilir. Bu madde uyarınca, *“Tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka ayni hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur”*. Tapu sicilleri devlet nezdinde tutulmaktadır. Taşınmazı satın alan yeni malikle eski malik menfaat bakımından çatıştığı durumlarda tapu siciline güven ilkesi gereğince, devletin tuttuğu sicillere güvenerek işlem yapan, iyiniyetli yeni malik korunur. Aksi takdirde hukuki güvenlik ve istikrar zedelenerek kamu yararı sağlanamaz⁹⁵.

İyiniyetin korunmasındaki diğer bir husus da yaratılan görünüşe güven ilkesi diğer bir ifadeyle bir kişinin oluşturduğu dış görünüşün neticelerine şahsen katlanmasıdır⁹⁶. Başka bir deyişle görünüşte olan işleme karşı, diğer tarafın menfaatlerinin korunması sağlanır. TMK m. 988 bu duruma örnek olarak verilebilir: *“Bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı aynî hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur”*. Örneğin bir kişi bilgisayarını arkadaşı (A)’ya emanet ettikten sonra, diğer bir kişi (A)’yı malik sanarak diğer bir ifadeyle dış görünüşe güvenerek bilgisayarı ondan alırsa iyiniyetli olan kişi bilgisayarın maliki olur. Bilgisayarın asıl sahibi olan kişi mülkiyet hakkını kaybeder ve üçüncü kişinin iyiniyetle edinimi korunur⁹⁷.

İyiniyetin korunmasının diğer bir sebebi de kişinin gösterdiği ihmalkâr davranışların neticesine yine kendisinin katlanmasıdır. Diğer bir ifadeyle kişinin kendi neden olduğu davranışların olumsuz neticelerine başkalarının değil bizzat kendisinin katlanması ve bedelinin diğer kişilere ödetilmemesidir. Burada ihmalkâr davranan kişiye

⁹³ Edis, *Medeni Hukuk*, 272; Edis, 145; Antalya/ Topuz, 419; Akipek/Akıntürk/Ateş, 160; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 51; Oğuzman/ Barlas, 255; Erman, 115; Akkanat, 176; Bulut, 59.

⁹⁴ Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 51; Akkanat, 176-181; Bulut, 61.

⁹⁵ Antalya/ Topuz, 419-420; Akkanat, 181; Bulut, 62.

⁹⁶ Edis, *Medeni Hukuk*, 271; Antalya/ Topuz, 420; Oğuzman/ Barlas, 255; Akkanat, 180.

⁹⁷ Antalya/ Topuz, 420-421; Oğuzman/ Barlas, 254; Bulut, 63.

itimat ederek hareket eden kişinin iyiniyeti korunma altına alınır⁹⁸. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun⁹⁹ 44'üncü maddesi uyarınca, “*Temsilciye yetki belgesi verilmişse, yetkinin sona ermesi durumunda temsilci, bu belgeyi temsil olunana geri vermekle veya hâkimin belirleyeceği yere bırakmakla yükümlüdür. Temsil olunan veya halefleri, temsilcinin belgeyi geri vermesi için gerekeni yapmazlarsa, bundan dolayı iyiniyetli üçüncü kişilerin zararını gidermekle yükümlüdürler*”. Bu madde uyarınca burada, ihmalkâr davranışları neticesinde yetki belgesini geri almayan temsil olunan korunmaz. Yetkisiz temsile dayanılarak yapılan işlemde korunan iyiniyetli üçüncü kişidir.

İyiniyetin korunduğu tüm durumlarda kişinin bilgisizliği hoşgörülebilir niteliğine haizdir. Devlet nezdinde tutulan tapu sicillerine güvenilerek kazanımda bulunan kişi, emin sıfatıyla zilyetten taşınırı alan üçüncü kişi, gerekli dikkat ve özeni göstermelerine rağmen olumsuz durum hakkında bilgisiz kaldıkları için iyiniyetleri korunur¹⁰⁰.

1.3.2. İran Hukukunda İyiniyetin Korunmasının Sebepleri

Adalet ve hakkaniyet, insanlara üçüncü kişilere karşı iyilik ve iyiniyetli davranmaya emrediyorsa, saf ahlâkî ve uhrevî etkilere ek olarak, dünyevî ilişkilerde bunu uygulayanlar ile uygulamayanlar arasında bir fark olmalıdır. Örneğin bu farklılıklardan biri kefalet ve hukuki sorumluluk alanında tespit edilebilir¹⁰¹. İran hukuk sisteminde, bu farklılık bazı kurallar şeklinde görülebilir. Söz konusu kurallara kısaca değinilecektir:

- 1- İyiniyetli davranan üçüncü kişi kuralı: İyiniyetli davranan üçüncü kişinin bazı davranışları birtakım muhtemel zararların doğmasına neden olabilir. Acaba ortaya çıkacak bu muhtemel zararlardan iyiniyetli üçüncü kişinin sorumluluğuna gidilebilir mi? İran hukukunda bazı durumlarda iyiniyetli üçüncü kişi, kefalet ve hukuki sorumluluktan muaf tutulur. Bu durumu iyiniyetli üçüncü kişi kuralı olarak ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla iyiniyetli davranan üçüncü kişi kuralı, iyiniyetli insanları desteklemenin temeli olarak kabul edilir¹⁰².

⁹⁸ Edis, *Medeni Hukuk*, 271; Antalya/ Topuz, 421; Bulut, 63.

⁹⁹ RG: 04.02.2011- 27836.

¹⁰⁰ Akipek/Akıntürk/Ateş, 160.

¹⁰¹ Ahmad Deylami, “Mahiyat ve Mabani Ghaede Hosneniyyet ve Rahhaye Esbat An”., *İslam ve Batı Hukukunda Karşılaştırmalı Araştırma Dergisi*, 3. Sayı, Doreh: 5, S. 91-118, 2018,106-107.

¹⁰² Deylami, 2018, 106-107.

- 2- Aldatma kuralı: Bu kurala göre, aldatılan kişinin aldatma sonucunda aldatandan tazminat talep etme hakkı doğar. Aldatmanın gerçekleşmesinin şartı, bilgi ve iyiniyet eksikliğidir ve bilgili kişi aldatılamaz. Bu noktada aldatan kişinin bu sıfatı almasının en önemli kriteri belki de aldatan kişinin iyiniyetli olmayışdır (karşı tarafın aldandığını/yanıldığını bilmesidir). Başka bir deyişle iyiniyetli bir kişi aldatan olarak değerlendirilemez. Bu durum yukarıdaki kural ile de uyumludur¹⁰³.

¹⁰³ Deylami, 2018, 106-107.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VE İRAN HUKUKUNDA İYİNİYETİN HÜKÜMLERİ

2.1. İYİNİYETİN HAKLARIN KAZANILMASINDAKİ ÖNEMİ

TMK m. 3 uyarınca, “*Kanunun iyiniyete hukuki sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır*”. Söz konusu maddeye göre, iyiniyetli olarak hareket eden kişi hakkı geçerli bir şekilde kazanacaktır. Aynı haklar özellikle mülkiyet haklarının kazanılmasında iyiniyetin önemi büyüktür.

Bazı geleneksel hukuk kaynakları sadece bireylerin mülkiyetini korur. Bu mutlak koruma, iyiniyetli alıcının menfaatlerini dikkate almaz ve ticari işlemlerde gerekli güç ve istikrar ile çatışma içinde olur. Aslında iyiniyetli alıcının korunması ile işlem ve ticari faaliyet alanında güvenilir bir ortam oluşturmaktadır. Bu nedenle kanun ve yönetmelikler, malın asıl sahibinin menfaatleri ile iyiniyetli alıcıyı dengeleyecek şekilde çıkarılmalıdır. Burada İran ve Türk hukukunun hukuki hükümlerine uygun olarak, iyiniyetle bir kişinin haklarının korunmasına ilişkin örnekler, kanuni hükümlere değinilerek ifade edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamız kapsamında eşya hukuku, borçlar hukuku ve aile hukuku incelenmiştir. Miras hukukunda iyiniyet, İran hukukunda karşılığı bulunmaması nedeniyle incelenmemiştir.

2.1.1. Türk Eşya Hukukunda İyiniyet

Başkasına ait bir mal üzerinde bir işlem yapıldığında, bir yandan satılan malın asıl sahibi, malın maliki olduğunu iddia eder öte yandan alıcının, eşya üzerinde iyiniyetle mülkiyet hakkı iddia etmesi söz konusudur. Bu nedenle, gerçek malik ile iyiniyetli alıcının çıkarları çatışma içerisinde yer alır. Bu gibi durumlarda, bireylerin mülkiyeti ve egemenliği ilkesi uyarınca özel mülkiyetin korunması ve iyiniyetli kişilerin korunması kavramları karşımıza çıkmaktadır.

Hukuki bir eksiklik bulunmasına rağmen kişinin sadece iyiniyete dayanarak bir aynî hakkı kazanması bazı durumlarda mümkün değildir. Söz konusu hakkın kazanılabilmesi için iyiniyete başka unsurların da eklenmesi gereklidir.

Öncelikle aynı hak kavramını ifade etmemiz gerekir. Doktrinde kabul edilen tanıma göre “aynî hak, bir şey üzerinde doğrudan doğruya hakimiyet sağlayan ve herkese karşı ileri sürülebilen haktır”¹⁰⁴. Aynı hakkın unsurları şu şekilde ifade edilebilir. Öncelikle eşya üzerinde mümkün olmaktadır. İkinci olarak doğrudan eşya üzerinde hakimiyet sağlamaktadır. Son olarak bu hakimiyet herkese karşı ileri sürülebilir niteliktedir.

2.1.1.1. Taşınır Mülkiyetinin Kazanılmasında İyiniyet

Taşınır eşya kavramının içeriği TMK m. 762’de belirtilmiştir. Bu maddeye göre, “Taşınır mülkiyetinin konusu, nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddî şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerdir”. Söz konusu kapsam itibarıyla taşınır eşya, bir yerden başka bir yere özüne zarar verilmeksizin taşınan eşyadır¹⁰⁵.

TMK m. 777 uyarınca, “Başkasının taşınır bir malını davasız ve aralıksız beş yıl iyiniyetle ve malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduran kimse, zamanaşımı yoluyla o taşınırın maliki olur”. Bu madde uyarınca, taşınır bir mala, yalnızca iyiniyetle sahip olmak yeterli değildir. Ayrıca söz konusu malı, davasız ve aralıksız beş yıl müddetle elinde malik sıfatıyla zilyetliğinde bulundurması gereklidir. Taşınırın maliki beş yıl içerisinde dava açarak malının iadesini talep edebilir. Aksi takdirde süre dolduğu için taşınır davası açamaz.

Bazı durumlarda aynı hakkın doğrudan kazanılmasında iyiniyet bir şart niteliğindedir. Kişinin iyiniyetli olması, ek unsurlara gerek olmaksızın doğrudan mülkiyetin kazanılmasında etkilidir¹⁰⁶.

TMK m. 763 uyarınca, “Taşınır mülkiyetinin nakli için zilyetliğin devri gerekir. Bir taşınırın zilyetliğini iyiniyetle ve malik olmak üzere devralan kimse, devreden mülkiyeti devir yetkisi olmasa bile, zilyetlik hükümlerine göre kazanmanın korunduğu hâllerde o şeyin maliki olur”. Söz konusu madde uyarınca, bir taşınırı devreden kişi onun maliki olmasa bile, mülkiyeti devralan kişi iyiniyetli ise mülkiyeti kazanır.

¹⁰⁵ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 6; Akıntürk, 32.

¹⁰⁶ Akipek/Akıntürk/Ateş, 154; Mercan, 14; Ayan, 141-155.

Taşınır bir eşya sahibinin elinden rızası olmaksızın çıkmışsa bu durumda kural olarak kişi iyiniyetli olduğu için doğrudan mülkiyeti kazanamaz. Bazı şartların gerçekleşmesi gereklidir¹⁰⁷. TMK m. 989 uyarınca, “*Taşınırı çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı beş yıl içinde taşınır davası açabilir. Bu taşınır, açık artırmadan veya pazardan ya da benzeri eşya satanlardan iyiniyetle edinilmiş ise; iyiniyetli birinci ve sonraki edinenlere karşı taşınır davası, ancak ödenen bedelin geri verilmesi koşuluyla açılabilir.*” Burada iyiniyetli olan kişi kısmi olarak korumadan yararlanmaktadır. Bu maddeden anlaşılacağı üzere kişinin rızası olmadan elinden çıkan taşınır eşya beş yıl içerisinde taşınır davası açılarak geri alınabilir.

Taşınır eşyanın rıza olmaksızın elden çıkması durumunda iyiniyetle kazanma durumunda bir istisna vardır. TMK m. 990 uyarınca, “*Zilyet, iradesi dışında elinden çıkmış olsa bile, para ve hamile yazılı senetleri iyiniyetle edinmiş olan kimseye karşı taşınır davası açamaz.*” Söz konusu maddeden anlaşılacağı üzere, para ve hamile yazılı senetler kişinin rızası olmaksızın elinden çıkmışsa bunların iyiniyetle kazanılması mümkündür. Bu durumda iyiniyet ile koruma tam sağlanmıştır¹⁰⁸. Söz konusu iyiniyetin işlemin gerçekleştiği anda olması yeterlidir. Bu durum iyiniyet ilkesinin kamu düzenini ve hukuki işleme güvenliğini ilgilendirmesinden kaynaklanmaktadır. Örnek olarak, hırsız (A), (B)’nin cüzdanını çalmıştır. Çaldığı para ile (C) kişisine olan borcunu ödemiştir. (C) iyiniyetli ise diğer bir ifadeyle söz konusu paranın çalıntı olduğunu bilebilecek durumda değilse (B)’nin (C)’den parasını alması mümkün değildir.

Sahibinin elinden rızası ile çıkan taşınırlarda mülkiyetin iyiniyetle kazanılması kuraldır. Malik, hukuki bir ilişkiye dayanarak taşınırının zilyetliğini başka bir kişiye devretmektedir. Bu ilişki, bir kira ilişkisi olabileceği gibi bir kullanım ödöncü veya rehin sözleşmesi de olabilir¹⁰⁹. Kural olarak kişi aralarındaki hukuki ilişkiye uygun davranmalıdır. Ancak zilyetliği devralan kişi bunu başkasına devrederse bu durumda ne olur?

¹⁰⁷ Akipek/Akıntürk/Ateş, 154; Öztan, 188; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 54; Antalya/ Topuz, 439.

¹⁰⁸ Akipek/Akıntürk/Ateş, 155; Dural/ Sarı, 237; Erman, 118; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 54; Antalya/ Topuz, 434-435 Remzi/ Aydın/Ispartalı, 79; Akipek, 67.

¹⁰⁹ Akipek/Akıntürk/Ateş, 155; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 53; Antalya/ Topuz, 434.

Roma hukukunda “*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipso habet* (hiç kimse sahip olduğu haktan fazlasını başkasına devredemez)” ilkesi geçerlidir. Diğer bir ifadeyle tasarruf yetkisi olmaksızın bir başkasına devir etmesi mümkün değildir¹¹⁰. Bu ilke uyarınca, emin sıfatıyla zilyet olan kişinin tasarruf yetkisi olmaksızın bir kişiye devirde bulunması veya sınırlı bir ayni hak kurması kural olarak geçersizdir. Ancak bu durumun istinası olarak iyiniyet korunmuştur¹¹¹. Örnek olarak, bir telefonun maliki olan (A), kullanım öduncü ile arkadaşı (B)’ye zilyetliği devretmişse, (B)’de (A)’nın haberi olmaksızın telefonu (C)’ye satmışsa, (C)’nin malik olup olmadığı iyiniyetli olup olmadığına göre farklılık arz edecektir. TMK m. 988 uyarınca, “*Bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı aynî hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur.*” Söz konusu maddeden anlaşılabacağı üzere (C) iyiniyetli olarak malı edinmişse telefonun mülkiyetini kazanır. Ancak (C) iyiniyetli değilse, (A) taşınır davası açarak telefonun iadesini talep edebilir¹¹².

2.1.1.2. Taşınmaz Mülkiyetinin Kazanılmasında İyiniyet

Taşınmaz mülkiyetinin konusu ise, TMK m. 704’de belirtilmiştir. Bu madde uyarınca, “*Taşınmaz mülkiyetinin konusu şunlardır:*

1. *Arazi,*
2. *Tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar,*
3. *Kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler”.*

TMK m. 705 uyarınca, “*Taşınmaz mülkiyetinin kazanılması, tescille olur.*” Söz konusu tescil, devlet memurları tarafından tutulan resmi sicillere yapılır. Tescil, geçerli bir hukuki sebebe dayanılarak yapılmalıdır. Tapu sicilleri alenidir ve TMK m. 1020’de belirtildiği üzere hiç kimse bu sicilleri bilmediğini ileri süremez. Söz konusu bu ilke

¹¹⁰ Erman, 117.

¹¹¹ Dural/ Sarı, 237; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 53; Oğuzman/ Barlas, 257; Antalya/ Topuz, 434; Şeyda Dursun Karaahmetoğlu, “*Taşınır Mülkiyetinin Kazanılması Bakımından TMK m. 988 ve 989 Hükümlerinin Uygulama Alanının Değerlendirilmesi.*” *Yargı Kararları Sempozyumu*; On iki Levha Yayınevi, İstanbul 2021, 276-278.

¹¹² Akipek/Akintürk/Ateş, 155-156; Dural/ Sarı, 237; Oğuzman/ Barlas, 257; Antalya/ Topuz, 434; Dursun Karaahmetoğlu, 277.

gereğince, yolsuz tescil edilen tapu siciline dayanarak mülkiyet hakkı kazanan iyiniyetli kişinin edinimi korunur¹¹³. TMK m. 1023 uyarınca, “*Tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka aynı hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur.*” Söz konusu maddede belirtildiği üzere yolsuz tescile dayanan hak sahipliği iyiniyete dayanılarak tam bir koruma ile korunmuştur. Örnek olarak (A)’nın malik olduğu bir taşınmaz yolsuz olarak (B) adına tescil edilmişse ve söz konusu bu tescile dayanarak iyiniyetli olan (C) taşınmazı satın almışsa mülkiyet (C)’ye geçer. (A), mülkiyet hakkını kaybetmiş olur¹¹⁴.

Bir taşınmazın olağan zamanaşımı ile kazanılması TMK m. 712’de düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca, “*Geçerli bir hukukî sebep olmaksızın tapu kütüğüne malik olarak yazılan kişi, taşınmaz üzerindeki zilyetliğini davasız ve aralıksız olarak on yıl süreyle ve iyiniyetle sürdürürse, onun bu yolla kazanmış olduğu mülkiyet hakkına itiraz edilemez*”. İlgili maddeye göre bir taşınmaz, geçerli bir sebep olmaksızın devredilmişse kural olarak mülkiyetin kazanılması mümkün değildir. Ancak davasız ve aralıksız on yıl boyunca iyiniyetle taşınmaza zilyet olan kişi zamanaşımı ile malın mülkiyetini kazanır.

2.1.1.3. Haksız Yapı ve Taşkın Yapı Durumlarında İyiniyet

2.1.1.3.1. Haksız Yapı

Haksız yapı, “*bir kimsenin hiçbir haklı sebebe dayanmaksızın başkasının malzemesiyle kendi arazisinde, kendi malzemesiyle başkasının arazisinde ya da başkasının malzemesiyle kendisine ait olmayan bir arazide yaptığı veya yaptırdığı yapılar*” olarak ifade edilebilir¹¹⁵. Bu yapıların haksız olarak nitelendirilmesinin sebebi malzeme maliki ile arazi maliki arasında geçerli hukuki bir ilişkinin bulunmamasıdır¹¹⁶. Arazi sahibi ile malzeme sahibi arasındaki geçerli bir hukuki ilişki bulunması durumunda TMK m. 722 vd. hükümlerinin uygulanması söz konusu olmayacaktır.

¹¹³ Akipek/Akıntürk/Ateş, 156-157; Dural/ Sarı, 236; Öztan, 193; Zevkliler/ Ertas/ Havutçu/Gürpınar, 55; Remzi/ Aydın/Ispartalı, 80.

¹¹⁴ Akipek/Akıntürk/Ateş, 156-157; Dural/ Sarı, 236; Erman, 118; Antalya/ Topuz, 444.

¹¹⁵ Akıntürk, 521.

¹¹⁶ Akıntürk, 521; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 283.

Haksız yapının meydana gelmesi için malzeme kullanılması ve yapı meydana getirilme amacı bulunmalıdır. Madde metninde ‘malzeme’ kullanılmasından söz edildiği için örneğin salt başkasının arazisinde çukur açmak haksız yapıyı meydana getirmeyecektir. Yine belirtmek gerekir ki yapının tamamlanmış olması gerekmez. Yani yapı tamamlanmamış olsa dahi haksız yapı meydana gelecektir¹¹⁷. Haksız yapının meydana gelmesi için malzeme maliki ile arazi malikinin farklı kişiler olması gerektiği ise kuşkusuzdur.

Haksız yapı yer tespiti yapan kimselerin yanlış yer tespiti yapmaları sonucunda başkasının arazisinde yapı meydana getirilmesi veya bir kimsenin komşu araziye kendi arazisi varsayması veya bir kimsenin kendi arazisi üzerinde yapı meydana getirmesine rağmen sonradan imar uygulaması ile yapının bir başkasının arazisi içinde kalması durumlarında meydana gelebilir. Yine bir kimsenin arazinin mülkiyetini kazanması ile arazi üzerinde yapı yaptıktan sonra arazinin mülkiyetinin kazanılmasına sebep olan hukuki ilişkinin sonradan iptal edilmesi ile de haksız yapı durumu ortaya çıkacaktır. Zira bu durumda arazinin mülkiyeti bir önceki malike geçmiş olacağından arazi ile arazi üzerindeki yapı farklı kişilerin mülkiyetinde olacaktır¹¹⁸.

Kişinin kendi arazisinde başkasının malzemesiyle bir yapı inşa edilmesi durumunda, malzeme sahibi zararını karşılamak için TMK m. 722 vd. uyarınca üç imkana sahiptir. Bu üç imkanın neler olduğuna geçmeden önce belirtmek gerekir ki bu imkanlar emredici nitelikte olmayıp taraflar kendi aralarında anlaşarak da uyuşmazlığı çözebilirler¹¹⁹. Bu imkanlar şu şekil belirtilebilir: Öncelikle malzemenin kaybı nedeniyle uğradığı zararın tazmin edilmesini isteyebilir(TMK m.723). İkinci olarak, gerekli koşulların varlığı halinde malzemenin sökülerek kendisine verilmesini talep edebilir (TMK m.722/3). Son olarak koşulları varsa arazinin tamamının veya bir kısmının mülkiyetinin devrini talep edebilir (TMK m.724). Bu haklar seçimlidir. Diğer bir ifadeyle kişi istediği hakkı kullanabilir. Ancak TMK m. 722/2 ve TMK m. 724’üncü maddelerin seçilebilmesi için gerekli olan şartlar sağlanmış olmalıdır.

¹¹⁷ Sedef Demirhisar, *Haksız Yapı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, 24

¹¹⁸ Demirhisar, 30

¹¹⁹ Jale Akipek, *Türk Eşya Hukuku- Ayni Haklar İkinci Kitap: Mülkiyet*, 2. Baskı,Sevinç Yayınevi Ankara 1973, 133.

TMK m. 723 uyarınca, “*Malzeme sökülüp alınmazsa arazi maliki, malzeme sahibine uygun bir tazminat ödemekle yükümlüdür. Yapıyı yaptıran arazi maliki iyiniyetli değilse hâkim, malzeme sahibinin uğradığı zararın tamamının tazmin edilmesine karar verebilir. Yapıyı yaptıran malzeme sahibi iyiniyetli değilse, hâkimin hükmedeceği miktar bu malzemenin arazi maliki için taşıdığı en az değeri geçmeyebilir*”. Söz konusu maddede belirtildiği üzere malzeme sahibi zararının tazmin edilmesini talep edebilir. Tazminat miktarı, kural olarak malzemenin satış değerine eş olacaktır. Ancak arazi malikinin iyiniyetli olması ayrıca düzenlenmiştir. Arazi maliki iyiniyetli ise, zararın tamamını değil, söz konusu zarara karşılık olarak hâkimin takdir ettiği uygun bir tazminatın ödenmesi gündeme gelecektir. Ancak arazi maliki iyiniyetli değil ise tüm zararları karşılayacaktır¹²⁰. Arazi malikinin iyiniyetli olarak kabul edilebilmesi için malzemenin kendisine ait olduğunu bilmemesi gerekir. Ayrıca malzeme maliki, söz konusu malzemelerin kullanıldığını öğrenmesine rağmen durdurmamışsa rızası olduğu kabul edilebilir. Bu durum da arsa maliki iyiniyetli olarak kabul edilir¹²¹.

Malzeme maliki TMK m.722/2 uyarınca, “*Ancak, sahibinin rızası olmaksızın kullanılmış olan malzemenin sökülmesi aşırı zarara yol açmayacaksa, malzeme sahibi, gideri yapıyı yaptıranı ait olmak üzere bunların sökülüp kendisine verilmesini isteyebilir*” malzemenin sökülüp geri verilmesini talep edebilir. Bu durum ancak malzemenin geri sökülmesi aşırı derecede zarara yol açmayacaksa veya rızası yoksa mümkündür.

TMK m. 724 uyarınca malzeme maliki, arazinin mülkiyetinin yapı ile beraber kendisine devrini de talep edebilir. Bu madde uyarınca, “*yapının değeri açıkça arazinin değerinden fazlaysa, iyiniyetli taraf uygun bir bedel karşılığında yapının ve arazinin tamamının veya yeterli bir kısmının mülkiyetinin malzeme sahibine verilmesini isteyebilir*”. Bu istemde bulunabilmek için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Öncelikle malzeme sahibi iyiniyetli olmalıdır. Diğer bir ifadeyle malzemesinin kullanıldığını bilmemelidir veya kullanıldığını öğrendiğinde hemen rızası olmadığını ifade etmelidir. Yapının arazi sahibinin açık veya örtülü rızası ile yapılması durumunda malzeme sahibi

¹²⁰ Akıntürk, 522-523; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 285.

¹²¹ Akıntürk, 523; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 285-286.

iyiniyetli kabul edilir¹²². Diğer bir şart ise yapının değerinin arazinin değerinden fazla olması gerektiğidir. Malzeme maliki, arazinin mülkiyetinin devrini ancak uygun bir bedel ödeyerek isteyebilir.

Haksız yapı olarak ifade edilen diğer bir durumda kişinin kendi malzemesiyle başkasının arazisi üzerinde yapı inşa etmesidir. Bu durumda arazi maliki olan arazi sahibi, TMK m. 683/2 uyarınca her türlü haksız el atmanın önlenmesini dava edebileceği gibi aynı zamanda TMK m. 722/3 uyarınca, *“aynı koşullar altında arazinin maliki de, rızası olmaksızın yapılan yapıda kullanılan malzemenin, gideri yapıyı yaptıranı ait olmak üzere sökülüp kaldırılmasını isteyebilir”*. Belirtmek gerekir ki malzeme maliki yapıyı arazi malikinin açık veya zımni rızası ile yapmışsa, arazi maliki malzemenin sökülüp kaldırılmasını talep edemez. Bu husus madde metninde geçen *“arazinin maliki de, rızası olmaksızın yapılan”* ifadelerinden anlaşılmaktadır. Arazi sahibi yapının yapıldığını öğrenmişse eğer yapının yapılmasına rızasının olmadığını derhal yapıyı yapan kişiye bildirmelidir. Zira arazi sahibinin yapı yapıldığı sırada sessiz kalması örtülü rıza olarak değerlendirilecektir. Yargıtay 8’inci Hukuk Dairesi’nin 03.07.2012 tarihli, 2012/4759 E., 2012/6674 K. sayılı ilamı bu durumu şu şekilde desteklemektedir: *“Yapının yapıldığını gördüğü halde haklı bir mazereti olmadan, yapının durdurulmasını ihtar etmeyen taşınmaz malikinin zımni rızasının mevcut olduğu kabul edilmektedir”*¹²³. Keza malzemenin sökülüp kaldırılmasının aşırı zarara yol açtığı hallerde de arazi maliki, malzemenin sökülüp kaldırılmasını talep edemez¹²⁴. Bu durumda yapının kaldırılmasının talep edilmemesi, *“yapılan değerlerin korunması ilkesi”* gereğidir¹²⁵. Bu şartların bir arada bulunmaması halinde arazi sahibi yapının kaldırılmasını talep edemez¹²⁶.

Ayrıca arazi sahibi, yapı sökülüp kaldırıldıktan sonra uğradığı zararların giderilmesini isteyebilir. Zira meydana getirilen yapının sökülüp kaldırılması dolayısıyla arazide bir değer kaybı meydana gelmiş olup bu değer kaybı neticesinde arazi sahibi

¹²² Şeref Ertaş/ Emre Cumalıoğlu/ İlknur Serdar, *Eşya Hukuku*, 14. Baskı, Fakülteler Yayınevi, İzmir 2018, 373.

¹²³ Detaylı bilgi için bkz. (www.sinerjimevzuat.com.tr- E.t. 19.03.2023)

¹²⁴ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 275.

¹²⁵ Emrehan İnal, “Haksız Yapı Kavramı ve Haksız Yapının Kaldırılması”, *İÜHFM*, C. LXX, S. 1, 2012, 263.

¹²⁶ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 274

zarara uğramış olabilir¹²⁷. Arazi sahibi, uğramış olduğu zararları malzeme sahibinin iyiniyetli olmadığı durumda malzeme sahibinden talep edebilir. Bununla birlikte arazi sahibin yapının yapılmasına ilişkin açık veya örtülü rızasının bulunması ihtimalinde de tazminat talep etme hakkı doğmayacaktır. Buna ilişkin Yargıtay 1'inci Hukuk Dairesi'nin 2004/13025 E., 2004/13303 K. sayılı ilamı şu şekildedir: “...*Davacı (K. davalı) 2 parsel sayılı taşınmazda pay sahibi olduğunu, payına isabet eden kısma bina yaptığı inancı ile davalılara ait (öncesi 4) yeni 5 parsel sayılı taşınmaza binasını inşa ettiğini öğrendiğini ileri sürerek binasının 5 parsel sayılı taşınmazda olduğunun tesbiti ile kayıtların bu şekilde düzeltilmesi; ıslahen ve birleşen dava ile de ayrıca temlikten tapu iptal-tescil isteğinde bulunmuştur... Davalılar, davanın reddi gerektiğini bildirerek; karşı dava ile de 5 parsel sayılı taşınmaza elatmanın önlenmesi, yıkım ve ecrimisil isteminde bulunmuşlardır. Dosya içeriği ve toplanan delillere göre temlik davacısının yapılmasında gerekli özen gösterilmediği ve iyiniyetinden söz edilemeyeceği gözetilerek Medeni Kanunun 724. maddesine dayalı olarak açılan davanın reddedilmesinde ve elatmanın önlenmesi ve ecrimisile karar verilmesinde bir isabetsizlik yoktur. Ne varki, mahkemece bu olgu kabul edildiği halde yıkım isteğinin de kabulüne karar verilmesi gerekirken, yanlışlı değerlendirme ile yıkım isteğinin reddi doğru değildi*”¹²⁸.

Arazi sahibinin iyiniyetli ya da kötünüyetli oluşu tazminat miktarını etkilediği gibi malzeme sahibinin de iyiniyetli olup olmaması söz konusu tazminatın bedelini etkileyecektir. Burada malzeme sahibinin iyiniyetli olması için arazinin başkasına ait olduğunu bilmiyor veya bilebilecek durumda olmasının kendisinden beklenmemesi gerekir.

Malzeme sahibi yapıyı iyiniyetle yapmışsa kendisine uygun bir tazminat miktarı verilecektir. Genellikle bu hususta malzemenin ve yapıdaki emeğin değerine eşit bir meblağ esas alınacaktır. Burada her somut olaya göre tazminatın belirleneceği miktar elbette ki değişkenlik arz edecektir. Arazi malikinin yapıdan yararlanması çok fazla olup malzeme malikinin zararı malzemenin emeğin değerinden fazla ise hakim tazminat

¹²⁷ Vehbi Umut Erkan, Türk Medeni Kanun’nda Kendi Malzemesini Kullanarak Başkasının Arazisinde Haksız Yapı Meydana Getirilmesi, (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, s. 111 vd.

¹²⁸ Detaylı bilgi için bkz. (www.sinerjimevzuat.com.tr- E.t. 19.03.2023)

miktarını yüksek tutabilir¹²⁹. Malzeme sahibinin iyiniyetli olmasına karşın arazi sahibinin kötünietli olduğu durumda -örneğin arazisinde yapı yapılmasına sessiz kaldığı durumda- malzeme sahibine ödenecek tazminat miktarı malzeme sahibinin uğradığı tüm zararları kapsayacaktır. Ancak malzeme sahibinin iyiniyetli olması durumunda arazi sahibi de iyiniyetliyse hükmedilecek tazminat miktarı malzeme ve emeğin taşınmaza sağladığı değer fazlalığını aşamaz.

Eğer ki malzeme sahibi kötünietliyse diğer bir ifadeyle bahse konu arazinin başkasına ait olduğunu biliyor veya bilebilecek durumdaysa belirlenecek tazminat miktarı malzemelerin arazi sahibi için taşıdığı en az değeri başka bir ifadeyle arazi maliki için arz eden subjektif değeri geçmeyecektir¹³⁰.

Haksız olarak yapılan yapı, TMK m. 722/1 gereğince arazinin bütünleyici parçası olur. Dolayısıyla tek başına bir hukuki varlığa sahip olmayacaktır. Bunun sonucu olarak, haksız yapı, tek başına devredilemeyecek, cebri icraya konu edilemeyecek ve haksız yapı üzerinde rehin hakkı kurulamayacaktır¹³¹. Bunun sonucu olarak malzeme maliki ya malzemelerin sökülerek kendisine verilmesini ya da arazinin mülkiyetinin devrini talep edebilir. Ayrıca malzeme maliki, uygun bir tazminat talep edebilir. Kişinin iyiniyetli olup olmamasına göre tazminat bedeli farklılıklar arz eder. Malzeme sahibinin iyiniyetli olarak kabul edilebilmesi için arazinin kendisine ait olmadığını bilmemesi veya arazi sahibinin açık veya örtülü olarak rıza göstermiş olması gerekir. TMK m. 723/3 uyarınca, “*Yapıyı yaptıran malzeme sahibi iyiniyetli değilse, hâkimin hükmedeceği miktar bu malzemenin arazi maliki için taşıdığı en az değeri geçmeyebilir*”.

Malzeme sahibi, arazinin mülkiyetinin yapı ile beraber devrini isteyebilir. Ancak bu yalnızca malzeme sahibinin iyiniyetli olduğu durumlarda mümkündür. Eğer yapının değeri arazinin değerinden fazla ise, malzeme sahibi uygun bir bedel vererek arazinin mülkiyetinin devrini alabilir.

¹²⁹ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 276.

¹³⁰ Ertaş/ Serdar/ Cumalıoğlu, 372.

¹³¹ Fikret Eren, *Mülkiyet Hukuku*, 4. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, 344.

2.1.1.3.2. Taşkın Yapı

Taşkın yapı, “bir taşınmazda inşa edilen yapının taşınmazın sınırlarını aşarak komşu taşınmazın içine giren, oraya taşırılan kısmı” olarak belirtilebilir¹³². Taşkın yapı birçok nedenden kaynaklanabilir. Teknik yetersizlikler, yapı malikinin özensiz tutumu, sonradan meydana gelen toprak kayması, deprem ve ana yapıya yapılan sonradan eklemeler taşkın yapı oluşmasının nedenlerine örnek olabilir. Taşınmaz mülkiyetinin üstü, altı ve hava katmanlarını kapsayan alana müdahale niteliğindeki bu sınır saldırıları taşkın yapıyı ortaya çıkarır.

Taşkın yapı TMK m. 725’de düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca, “bir yapının başkasına ait araziye taşırılan kısmı, eğer yapıyı yapan malik taşırılan arazi üzerinde bir irtifak hakkına sahip bulunuyorsa, ona ait taşınmazın bütünleyici parçası olur.

Böyle bir irtifak hakkı yoksa, zarar gören malik taşmayı öğrendiği tarihten başlayarak onbeş gün içinde itiraz etmediği, aynı zamanda durum ve koşullar da haklı gösterdiği takdirde, taşkın yapıyı iyiniyetle yapan kimse, uygun bir bedel karşılığında taşan kısım için bir irtifak hakkı kurulmasını veya bu kısmın bulunduğu arazi parçasının mülkiyetinin kendisine devredilmesini isteyebilir”. Madde metninden anlaşılabacağı üzere bir irtifak hakkı söz konusu değilse taşınmazı tecavüze uğrayan malik, taşmayı öğrendiği tarihten itibaren on beş gün içinde itiraz edebilir. Malik itiraz etmezse taşkın kısmı yapan kişi iyiniyetli ise karşılığını ödeyerek kendisi lehine bir irtifak hakkı kurulmasını yahut taşan kısmın olduğu yerin mülkiyetin kendisine devrini talep edebilecektir. Malikin kural olarak taşkın yapıya katlanma yükümlülüğü olmasa da TMK m.725 gereğince taşkın yapıya süresinde itiraz etmemesi ve taşkın yapıyı yapanın iyiniyetli olması halinde taşkın yapıya katlanma durumu ortaya çıkabilecektir¹³³.

TMK m. 725 hükmünün uygulama alanı bulabilmesi için taşkın yapının her iki arazi kapsamında bulunması gereklidir. Bu duruma örnek olarak, (A)’nın balkonunun (B)’nin arazisi üzerine taşması verilebilir. Böyle bir durumunda (B)’nin hakkına tecavüz edilmiştir¹³⁴.

¹³² Akıntürk, 536; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 298.

¹³³ Hatice Kübra Ercoşkun Şenol, Hem Haksız Hem De Taşkın Yapı Niteliğindeki Yapılar, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 59, 2019, 35.

¹³⁴ Akıntürk, 536-537.

Taşkın bir yapının olması durumunda, TMK m. 725 uyarınca, komşu arazi maliki, yapı maliki lehine bir irtifak hakkı kurabilir. Bu durumda taşkın yapı, yapılmış olduğu taşınmazın bütünleyici parçası niteliğine sahip olur. Taşkın yapı, yapan kişinin mülkiyetinde yer alır¹³⁵.

Arazi maliki, taşkın yapıyı yapan yapı maliki lehine bir irtifak hakkı tanımamış olabilir. Bu durumda haksız bir yapı söz konusu olur. TMK m. 725 uyarınca, arazi maliki onbeş gün içinde itiraz ederek taşan bölümlerin kaldırılmasını talep edebilir. Söz konusu süreye rağmen arazi maliki itirazda bulunmazsa ve yapı maliki de iyiniyetli ise taşkın yapının kaldırılmasını isteme hakkını kaybeder. Diğer bir ifadeyle arazi maliki itiraz etmemiş dahi olsa taşkın yapıyı yapan iyiniyetli değilse TMK m. 725/2'den yararlanamaz. Taşkın yapıyı yapanın iyiniyetli olmamasına örnek olarak Yargıtay 1'inci Hukuk Dairesi'nin 1978/11876 E. , 1978/11896 K. sayılı ilamı verilebilir¹³⁶. Örneğin, arazinin çaplı kadastro planının olduğu hallerde, arazi sahibinin, arazisinin sınırları ile ilgili açıkça tecavüz durumu saptanır ise arazi sahibi iyiniyetli sayılmayacaktır. Bu durumda iyiniyetli olarak taşkın yapıyı yapan kişi, uygun bir bedel ödeyerek bir irtifak hakkı kurulmasını veya söz konusu arazinin mülkiyetinin devrini talep edebilir¹³⁷. Buradaki uygun bedel taşkınlığın şekli ve yapının niteliğine göre sebepsiz zenginleşme oluşturmayacak şekilde dengeli olacak bir bedel olması gerekmektedir.

Taşkın yapıyı yapanın sınır taşkınlığı anında iyiniyetli olması gerekmektedir¹³⁸. Diğer bir ifadeyle taşkın yapı sahibinin haksız taşkınlığı bilmemesi ve bilmesinin de gerekmemesi gerekmektedir. (Burada tapu sicilindeki olguların varlığını bilmemek mazeret olmadığına ve herhangi bir yapı yapılması durumunda alelade bir incelemenin de yeterli olmayacağına dikkat çekmek gerekir. Nitekim tapu kayıtları alenidir.) Zira kasıtlı olarak inşa edilen haksız taşkın yapıların komşu taşınmaz sahiplerinin talebi karşısında yıktırılması ve söktürülmesi kaçınılmaz çözüm yoludur. Komşunun taşkın yapıya ilişkin örtülü rızasının bulunması taşkın yapıyı yapanın iyiniyetine işaret eder. Her ne kadar komşunun itiraz etmemesi örtülü rıza olarak kesin bir şekilde

¹³⁵ Akıntürk, 537; Oğuzman/ Seliçi, Oktay Özdemir, 299.

¹³⁶ Detaylı bilgi için bkz. (www.sinerjimevzuat.com.tr- E.t. 18.03.2023)

¹³⁷ Akıntürk, 538; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, 301-302.

¹³⁸ Banu Atlı, Taşkın Yapıya Katlanma Yükümlülüğünün Oluşma Koşulları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 3, 981-1023, 2017, 1006.

yorumlanamayacak olmasa da¹³⁹ somut olayın özelliklerine göre susmak bazı durumlarda örtülü rıza olarak yorumlanacaktır. Ayrıca yapı malikinin taşkın yapıya itiraz etmemesi taşkın yapıyı yapanı iyiniyetli yapmayacaktır¹⁴⁰. Yapı maliki itiraz etmemiş olsa dahi müdahalenin meni davası açma hakkı saklı kalacaktır.

Taşkın yapı sahibinin, sınırı taşıdığını bilmesine rağmen kastı veya ağır ihmali olmaksızın, başkasının arsasına taşmaya yetkili olduğunu sanarak sınır taşkınlığını gerçekleştirmesi halinde yine iyiniyetli olduğu kabul edilmektedir¹⁴¹.

Yapıldığı sırada parsel sınırlarına uygun olarak inşa edilen yapının, 3194 sayılı İmar Kanunu¹⁴² m. 18 kapsamında idarenin yaptığı sonraki tarihli arsa ve arazi düzenlemeleri sonucunda komşu taşınmazın sınırları içinde kalması söz konusu olduğu durumda taşkın yapı sahibinin iyiniyetli olacağı kuşkusuzdur.

Taşkın yapıldığına ilişkin yapı maliki itiraz ederse taşkın yapı yapan kimsenin iyiniyetinin ortadan kalkacağı kabul edilir. Zira bu durumda artık taşkınlığın farkına varacaktır. Ancak itiraz edilen her durumda iyiniyetin ortadan kalkacağına dair kesin bir yargıda bulunamaz.

Eğer taşkın yapıyı yapan malik iyiniyetli değilse, taşınmaz maliki her zaman arazisinden yapının yıkılarak kaldırılması için el atmanın önlenmesi davası açabilir. Bu talepte bulunabilmek için yapının malikin rızası dışında inşa edilmiş olması gerekmekte olup sökmünün de aşırı bir zarar doğurmuyor olması gerekir.

Türk hukukunda taşkın yapı bahsedilen kanun maddesi ve içtihatlardan anlaşılacağı üzere iyiniyet temellidir. Taşkınlık gerçekleştiren taşıdığını ve başkasına ait mülkiyet alanına müdahalede bulunduğunu bilmemeli ya da bilebilecek durumda olmalı veya bir taşmaya hakkı olmalıdır¹⁴³.

¹³⁹ “Arsa sahibinin tecavüze muttali olduğu tarihten itibaren 15 gün içinde itiraz etmemiş olması, tecavüz edenin iyiniyetli olduğunu, inşaatı iyiniyetle yaptığını göstermez” bkz. Yargıtay HGK T. 24.9.1969, E. 966/5-1266, K. 696.

¹⁴⁰ Yargıtay 14. HD. 29.4.2003 T. 2003/1917 E. ve 2003/3412 K. sayılı ilamı, (www.sinerjimevzuat.com.tr- E.t. 18.03.2023).

¹⁴¹ Rona Serozan, “Komşunun Arsasına Taşan Yapı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 42, S. 1-4, 1976, s. 359-375, 366 vd.

¹⁴² RG: 09.05.1985- 18749.

¹⁴³ Alime Aysu Öğreten, *Üstün Arza Tabi Olması Kuralının İstisnası Olarak Taşkın Yapı*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2022, 93.

2.1.2. İran Eşya Hukukunda İyiniyet

İran hukukunda, iyiniyetli alıcının, mal sahibine karşı güçlü bir koruması yoktur. İran Medeni Kanunu m. 249 uyarınca, “*Mal sahibinin susması, sözleşme müzakeresine katılsa dahi izin sayılmaz*”. Diğer bir ifadeyle işlem, mal sahibinin huzurunda yapılır ancak mal sahibi sessiz kalır ise, işlemin geçerliliği mal sahibinin onaylamasına bağlıdır ve bu maddede alıcıya herhangi bir hak öngörülmemiştir. İmâmî fıkında, alıcının menfaati ile malikin menfaati arasında bir denge kurma potansiyeli olduğu görülmektedir. Sebep olma ve aldatma kuralları bu imkânı verebilirler ve bazı konularda, taksirli mal sahibi alıcının zararlarına karşı böylece sorumlu tutulabilir, buna ek olarak, bu iki kurala istinaden, kişilerin mülkiyetinin korunmasının yanında iyiniyetli kişilerin edinimlerinin daha etkili korunması yönünde bir bakış açısına daha fazla ağırlık verilebilir.

2.1.2.1. Genel Olarak İran Eşya Hukuku Sistemi

İran hukukunda, bir yerden başka bir yere fiziki olarak nakledilebilen ev eşyası, mutfak eşyası, araba gibi doğası gereği menkul olanlar ve banka hesaplarındaki nakit bakiyeleri, şirket hisseleri gibi değerler taşınır olarak kabul edilen malları ifade eder. Prensip olarak, taşınır malın mülkiyeti tescil gerektirmez ve zilyetlik kuralıdır, yani bu tür mal kimin elinde ise ona aittir (İMK 35,¹⁴⁴ 36¹⁴⁵, 37.¹⁴⁶ maddeleri), ancak bazı taşınır malların devri için taşıtlar (araba, motosiklet, otobüs vb.) veya anonim şirket payları dahil olmak üzere resmi belge düzenlenmesi ve mülkiyeti ispat edecek resmi bir belgenin bulunması zorunludur¹⁴⁷.

İran hukukunda mülk ve mülkiyet ile ilgili olarak, tescil işlemleri noterliklerde yapılmakta olup, bu belgelere halkın erişimi, yalnızca belgelere sahip olanların geçerli bir kimlik belgesi ibraz etmesi ile mümkün olup, diğer kişilerin erişimine ve bu belgeleri incelemelerine izin verilmemektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, taşınmazın tapusu yoksa (tapusuz taşınmaz) ve emlak sicil defterine kayıtlı değilse ve bu mülkün mülkiyeti

¹⁴⁴ İran Medeni Kanunu m. 35: “*Malik olarak zilyetlik, aksi ispat edilmedikçe mülkiyetin ispatıdır*”.

¹⁴⁵ İran Medeni Kanunu m. 36: “*Sahibinden veya yasal temsilcisinden edinildiği ispatlanmayan zilyetlik geçerli olmaz.*”

¹⁴⁶ İran Medeni Kanunu m.37: “*Mevcut malik, malın eskiden davacının malı olduğunu kabul ederse, bu durumda tasarrufta bulunan, malın kendisine devredildiğini ispat etmedikçe, söz konusu kişinin mülkiyet iddiasını reddetmek için zilyetliğine dayanamaz.*”

¹⁴⁷ Katouzian, Nasser, Oghoud Moayyen, C. 1, 7. Baskı , Sherkat Sahami Enteshar Yayınları, Tahran 2012, 288.

ile ilgili bir ihtilaf varsa, o mülkü satın alan veya iktisap eden kişi, mülkiyetini beyan etmek için bir hukuk mahkemesine bir dilekçe göndererek mülkiyetini kanıtlaması gerekir. Taşınmaz mallarla ilgili davalarda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir. Mülkiyet ispat kararı bir beyandır, yani icraya konulmayacaktır ve hüküm kesinleştikten sonra malik, mülkün resmi sahibi olmaktan doğan yetkileri kullanabilir. Mahkeme, davacının ibraz ettiği delilleri inceleyerek örneğin, adi yazılı taşınmaz satış sözleşmesi, tanık ifadesi, mülkün zilyetliği (tasarruf) vb. belgeler ile taşınmazın mülkiyetinin kanıtlandığı durumunda davacı lehine karar verecektir¹⁴⁸.

A - Kayıtlı gayrimenkul:

Tescilli gayrimenkuller, ön ilan, genel ilan ve hudut belirleme dahil olmak üzere tescilin tüm aşamalarını geçmiş ve tapu düzenlenip düzenlenmediğine bakılmaksızın, mülkün sicil dairesinin tapu defterinde tesciline yol açmış olan gayrimenkullerdir.

Tapu verilmesi, taşınmazın emlak siciline tescilini ifade eder, Tapu Tescil Kanununun 22'inci¹⁴⁹ maddesine göre taşınmaz siciline tescil edilinceye kadar tapu verilmez. Öte yandan, İran da yürürlükte olan Medeni Kanunu, Ticaret Kanunu, Tescil Kanunu, Medeni Usul Kanunu ve resmi sicillerin hükümlerinin uygulanması dahil olmak üzere yürürlükteki kanunlara göre, sicil ve tapu tescilin mülkiyet üzerinde bir çok etkisi vardır¹⁵⁰.

Medeni Kanun'un 365'inci maddesine göre: Yolsuz satışın zilyetliğe etkisi yoktur.

Medeni Kanun'un 366'inci maddesine göre: Bir kimseye, yolsuz satış yoluyla bir mal devredilir ise, alıcı malı sahibine iade etmelidir ve eğer kaybolursa veya eksikse,

¹⁴⁸ Katouzian/Abbaszadeh, 2013, .165

¹⁴⁹ Gayrimenkul Tescil Kanunu'nun 22'inci maddesi: “*Kanuna göre bir gayrimenkul emlak defterinde tescil edilir edilmez, devlet sadece o gayrimenkulün adına kayıtlı olduğu kişiyi veya söz konusu mülkün kendisine devredildiği ve bu devrin de tapu siciline tescil edildiği kişiyi tanır. veya söz konusu mülk resmi sahibinden miras kalan kişiyi sahibi bilir.*

Miras halinde, miras ve münhasır hakları kesin olduğunda ve aralarında miras payı konusunda bir anlaşma olduğunda veya bir anlaşmazlık durumunda, mülk, mirasçıların adına emlak siciline kaydedilmesi için bu konuda mahkemeden nihai bir karar verilmelidir”.

Not - Nihai karar, yasal işlemler nedeniyle veya itiraz ve istinaf süresinin dolması nedeniyle kesinleşmiş sayılan bir karardır.

¹⁵⁰ Jafari Langroudi, *Mabsut dar Termonoloji Hoghough*, Ganj-e-Danesh, C. 2, 3.Baskı, Tahran 2007, 3618; Al-Nisa'i, İmam Ebi Abdurrahman Ahmad İbn Şa'i, Sunan al-Nisa'i, 2. Baskı, Dar al-Fikr Yayın, Beyrut 2001, 1056.

misline ve menfaatlerine kefil olur diğerk bir ifadeyle mislini ve menfaatlerini iade ile yükümlü tutulur.

Resmi Sicil Kanun'un 71- Adliye mahkemeleri, resmi bir belgenin hükümsüzlüğüne karar verdikleri her durumda, durumu sicil ve tapu tescil kuruluşuna bildirmekle yükümlüdür. İptal edilen belgenin konusu mülk ise, hüküm içeriğı noter tarafından noter siciline kayıt edilecektir.

İran Medeni Kanunu'nun bu hükümlerini şu örnek olay üzerinden somutlaştırmanın menfaati olacağı inancındayız. Şöyle ki;

Örnek

(Y) ve (S) tek yumurta ikizidir. (Y) kendisini (S) olarak tanıtıp, taşınmazın satımı konusunda (M) ile anlaşır. Tapuda kendisini kız kardeşı (S) olarak tanıtıp, satım, ardından (M)'ye devir işlemlerini yapar.

- Taşınırlar üzerindeki aynı haklar bakımından kamuya açıklığı zilyetlik sağlarken; taşınmazlar üzerindeki aynı haklar bakımından kamuya açıklığı tapu sicili (kütüğü) sağlar.

- Nelerin taşınmaz olduğı İran medeni kanunu m.12¹⁵¹, m13¹⁵², m.14¹⁵³, m.15¹⁵⁴, m.16¹⁵⁵, m.17¹⁵⁶ve m.18¹⁵⁷de belirtilmiştir.

- İran Hukukunda da her taşınmaz için kütükte ayrı bir sayfanın açılması prensibi kabul edilmektedir. Kadastro yapılmış taşınmazlar için tapu kütüğünde bir sayfa açılır

¹⁵¹ İran Medeni Kanunu m.12 : “Taşınmaz mal, kuruluşu kendiliğinden veya insan eliyle ve bir yerden başka bir yere taşınamayan, tahrip etmeden veya devrini gerektirecek şekilde devredilemeyecek olan şeydir”.

¹⁵² İran Medeni Kanunu m.13: “Araziler, binalar ve binaya tahsis edilen ve geleneksel olarak binanın bir parçası olarak kabul edilen her şey, araziye veya binaya su akışı veya başka amaçlarla döşenen borular da taşınmazdır”.

¹⁵³ İran Medeni Kanunu m. 14: “Aynalar, perdeler, tablolar, heykeller ve benzerleri, bir binada veya arsada, taşınması için sökülmesi veya bulunduğu yere zarar verecek şekilde kullanılıyorsa taşınmazdır”.

¹⁵⁴ İran Medeni Kanunu m. 15: “Meyve ve bitkiler toplanmadığı veya hasat edilmediğı sürece taşınmaz, bir kısmı toplanmış veya hasat edilmişse sadece o kısım taşınabilir”.

¹⁵⁵ İran Medeni Kanunu m.16: “Mutlak ağaçlar ve dalları ile fidanları, kesilmemiş veya kökünden sökülmemiş olmak kaydıyla taşınmazdır”.

¹⁵⁶ İran Medeni Kanunu m. 17: “Sahibinin çiftçilik için tahsis ettiğı inek, manda, araba, tarım aletleri, tohum vb. gibi hayvan ve nesneler mahkemelerin yargı yetkisi ve mal müsadere bakımından tahsis edilmişse, taşınmaz mal hükmündedir. kararda taşınmaz olup, ayrıca tarım veya ev ve bahçe sulaması için tahsis edilmiş pompa, inek veya diğerk hayvanlar”.

¹⁵⁷ İran Medeni Kanunu m.18: “intifa hakkı ve intifa hakkı, geçiş hakkı ve mecra hakkı gibi diğerk mallar üzerinde irtifak hakkı ve taşınmaz mallara ilişkin alacaklar gibi kamulaştırma ve benzeri talepler, taşınmazlar tabidir”.

ve taşınmazı tanıtan bilgilerle taşınmaz tapuya kaydedilir. Kayıt; teknik bir kavramdır. Bir taşınmaza tapuda ilk kez sayfa açılması anlamına gelir. Adeta taşınmaza kimlik verilmesi niteliğindedir.

- Tapu kütüğüne kayıtlı taşınmazlarda aynı haklar (mülkiyet hakkı ve sınırlı aynı haklar- irtifak hakları, rehin hakları ve taşınmaz yükü-) tapu kütüğüne tescille kazanılır. O halde tescil, taşınmaza ait sayfaya o taşınmazlar üzerindeki aynı hakların yazılmasını ifade eden özel, teknik bir kavramdır.

- Tescil taşınmazda malik olarak görünen kişinin yazılı talebi (beyanı) üzerine yapılır

- Tapuya kayıtlı taşınmazlarda taşınmazın mülkiyetinin devrine yönelik tasarruf işlemi yapma yetkisi (tasarruf yetkisi) de tapu sicilinde malik görünen kişiye aittir.

- Olayımızda tapu sicilinde malik olarak görünen ve taşınmazı satma konusunda tasarruf yetkisi bulunan kişi (S)'dir. Ancak tasarruf işlemi yapan kişi taşınmaz üzerinde tasarruf yetkisi olmayan, temsil yetkisi de bulunmayan tek yumurta ikizi (Y)'dir.

- (Y)'nin talebi üzerine taşınmazın (M)'ye devredilmesi ve adına tescil yapılması, tescilin kurucu unsurunda sakatlık bulunduğu (tescil geçerli bir hukuki sebebe dayanmadığından) kesin hükümsüzdür. Dolayısıyla (M) taşınmazın mülkiyetini kazanamamıştır; mülkiyet hakkı hala (S)'dedir. Ancak tapuda hak sahibi görünen kişi (M)'dir. Gerçek hak durumuna uymayan böyle bir tescil yolsuzdur.

- Olayda tapu memuru tasarruf yetkisinin belgelendirilmesini talep etmeli ve belgeleri titizlikle incelemeliydi. Bu inceleme yapıldıysa buna rağmen eksiklik anlaşılmadıysa kusur olmaksızın bir yolsuz (hukuka aykırı) tescil yapılmıştır. Yolsuz tescil sonucunda tapu sicilindeki yazım ile gerçek hak durumu birbirine uymaz hale gelmiştir. (S) hala taşınmaz üzerinde mülkiyet hakkına sahiptir.

- “*Bir aynî hak yolsuz olarak tescil edilmiş veya bir tescil yolsuz olarak terkin olunmuş ya da değiştirilmiş ise, bu yüzden aynî hakkı zedelenen kimse tapu sicilinin düzeltilmesini dava edebilir*”. Diğer bir ifadeyle (S)'nin “yolsuz tescilin düzeltilmesi davası” açma imkanı bulunmaktadır. (İMK m. 365)

- Tapu sicilinin düzeltilmesi davası, taşınmazda aynı hak sahibi olan kişinin aynı hakkını koruyan bir davadır. Sicilde hak sahibi olarak görünmeyen gerçek hak sahibinin,

gerçek hak sahibi olmayan fakat sicilde hak sahibi olarak görünen kişiye karşı açtığı bir davadır. Mülkiyet tescilin iptaline dayanır. Bu davayı açma herhangi bir hak düşürücü süreye ya da zamanaşımı süresine tabi değildir.

Birkaç ay sonra (M), taşınmazı hiçbir şeyden haberi olmayan (K)'ya satıp, tapuda gerekli işlemleri yaparak devreder. Bu durumda;

- (M) gerçekte taşınmaz üzerinde mülkiyet hakkı sahibi olmayan fakat tapuda malik görünen kişidir; yani yolsuz tescil sahibidir.

- (K) tapu sicilindeki yolsuz tescile güvenen, tescilin yolsuzluğunu bilmeyen ve bilmesi gerekmeyen iyiniyetli üçüncü kişidir. (M)'nin (K) adına tescili yaptırması ile (K) taşınmazın mülkiyetini kazanamaz ve mülkü geri vermek zorundadır ancak iyiniyetli ise satıcıdan ödediği bedeli ve uğradığı zararın tazminini isteyebilir¹⁵⁸.

Söz konusu örnekte görüleceği üzere İran Hukukunda iyiniyetli üçüncü kişinin korunması sadece zararlarını tazmin etme noktasında toplanmıştır. Türk Hukukunda olduğu gibi iyiniyetli üçüncü kişinin aynı hak iktisabı korunmamıştır. Bu durumun nedeni İran Hukukunda mülkiyet hakkına verilen değerden kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle iyiniyetli üçüncü kişinin kazanımı gerçek hak sahibinin hakları karşısında ikinci derecede yer alır.

B: Kayıtsız gayrimenkul

Kayıtsız taşınmaz (tapusuz taşınmaz), tapu dairesinde kayıtlı olmayan ve Adalet Bakanlığı'nın taşınmazın tescilini gerekli görmediği veya tapu dairesi ve noterliklerin bulunmadığı bir yerde bulunan taşınmazdır. Bu tür gayrimenkullerde mülkiyet resmi bir kayda göre değil, Medeni Kanun'un 35'inci maddesine göre belirlenir: "*Malik olarak zilyetlik (tasarruf), aksi ispat edilmedikçe mülkiyetin ispatıdır*". Devir ve her türlü işlem adi sözleşmeler ile, satış icap ve kabul ile yapılır ve mülkün devri ile yerine getirilir. ¹⁵⁹

İran hukuk sisteminde iyiniyetli resmi belge sahibi ile adi bir belge sahibi arasındaki ihtilaf bakımından, İmami fıkına uygun şekilde esas amaç, gerçek malikin haklarını korumak asıldır ve iyiniyetli üçüncü kişinin hakları ikincil derecede önemlidir.

¹⁵⁸ Jafari Langroudi, 2009, 313.

¹⁵⁹ Mohammad Fazel Lenkerani, *Jame Al-Masael*, Amir Qalam Yayınları, 11. baskı, Qom, 2006, 54

Bu yaklaşımın benimsenmesi birçok soruna yol açmaktadır: Bu yaklaşım mutlak olarak kabul edilirse, sonuç, adi işleminin gerçekleştiğinden haberi olmayan resmi belge sahibinin ve böyle bir bilgiyi elde etme imkanı da kendisi için mümkün olmadığından, yoksa başkasının malını devredenın suçunun yükünü taşımalı ve malını davayı kazanan mal sahibine teslim etmelidir. Ve satıcıdan söz konusu mülkün benzerini veya bedelini tahsil etmek için adalet yoluna başvurmalıdır. Kuşkusuz hiçbir sağduyu böyle bir sonuca izin vermez. Bu nedenle, bu tür sorunların oluşmasını önlemenin bir yolunu düşünülmeli. Bu konuda mevcut duruma göre iki çözüm var gibi görünüyor:

- Mülkün “(C)” tarafından “(B)”’ye ve ardından “(H)”’ye resmi olarak devredilmesi ve işlemin konusu tapu siciline kaydedilmesi ile varsayılabilir. “(B)” ve “(C)” (adi sözleşmeyle alıcı) “B” kişinin ona yasal erişiminin imkansızlığı nedeniyle mal telef veya hasar oluşturmuştur. Bu nedenle “B” malı kaybetmesi nedeniyle davalı olarak “(C)”’ye işlem konusu mislini veya bedelini ödemekle yükümlüdür. Aslında bir ceza hükmünün konusu olarak “malı iade”nin bundan daha fazla bir anlamı yoktur. Bu durumda davada mal kaybı kararlarının kabul edildiğini varsayarsak, uygulamada, mislin veya bedelin reddine ilişkin ceza mahkemesi kararının net olmaması ve bu davada verilen kararın belirsiz veya özet olmasını söylenmeliyiz. Bu itibarla, İran İcra Kanunu’nun 27’inci maddesine atıfta bulunmak gerekir. Karar veren mahkemeden, hükmün yorumlanmasını talepte bulunulması, kararı anılan makam, bu durumu benimseyerek mevcut durumu malın kaybı sayabilir.

- Diğer bir yol ise, iyiniyetli resmi belgenin sahibi tarafından kesinleşmiş ceza hükmünün (malın reddi) hukuki yönüne karşı ihtilafı çözmek ve haklarını yerine getirmek için üçüncü şahıs şikayetinde bulunma imkanındır. Aşağıda, bu çözümün temelleri ve özellikleri dikkatlice incelenecektir.

Örneğin, Bayan “(H)”, mülkü iyiniyetle ve adi sözleşmenin varlığından haberi olmadan ve kayıt düzenlemelerine (tapu kaydı) dayanarak satın aldı. Aslında, adi sözleşme kaydedilmemesi nedeniyle, Bayan “(H)”’ye söz konusu adi sözleşmenin varlığı hakkında bilgi vermenin bir yolu yoktu. Bu itibarla, medeni kanunun genel hükümlerine eklenen özel bir kanun olan tescil hükümleri, iyiniyetli resmi belgeye sahip olan alıcıyı, iddiası daha önce tarihli adi bir sözleşmeye dayanan alıcıya karşı korumaktadır. Aslında, tescil düzenlemelerini oluşturma felsefesi olan işlemlerin genel düzeni ve güvenliği ve

çelişkili işlemlerin önlenmesi, daha önce tarihli adi sözleşme Bayan “(H)”nin resmi belgesiyle yapılan işlemin geçerliliğini etkilemesini engellemektedir. Diğer bir deyişle, resmi belge sahibinin resmi olmayan belgeye tercih edilmesi, adi belge sahibinin tescil kanununda yer alan hüküm ve görevleri ihlal ederek işlemi tescil etmeyi reddetmesi ve böyle bir eylemin riskinin artmasını ve resmi bir satış işleminin gerçekleşebilmesini kabullenmiştir. Bu nedenle, adi sözleşmeyle alıcı eylemlerinden sorumludur ve resmi belgenin iyiniyetli hak sahibi ona tercih edilir¹⁶⁰.

2.1.2.2. Taşınır Mülkiyetinin Kazanılmasında İyiniyet

İran hukuk sistemi, İmami fıkhnı takip ederek, malikin çıkarlarını korumaktadır. Bu durumun en açık örneklerinden birisi alıcının iyiniyetle iktisap ettiği mal hakkında gerçek malikin haklarının muhafaza edilmesidir.

İran hukuk sisteminde önemli olan, sahibinin rızası ile mülkiyetin devridir. Söz konusu bu rıza alınana kadar işlem geçerli olmayacaktır. İran Medeni Kanunu’nun 249’uncu maddesine göre, gerçek malik olmayan kişinin yaptığı işlem sırasında mal sahibinin bulunması ve suskunluğu, rızası olduğunu göstermez ve genel sözleşme kurallarına göre, mal sahibinin rızası olmadan işlem geçerli değildir. Bu nedenle İslam içtihatları ve İran hukukuna göre, iyiniyetle malı edinmiş olan kimse, mal sahibine karşı herhangi bir korumadan yararlanamaz ve aynı zamanda gaspçı olarak kabul edilir.

Menkul mal, bir yerden başka bir yere fiziki olarak nakledilebilen ev eşyası, mutfak eşyası, araba gibi doğası gereği veya banka hesaplarındaki nakit bakiyeleri, şirket hisseleri gibi hukuken taşınır olarak kabul edilen malları ifade eder. Prensip olarak, taşınır malın mülkiyeti tescil gerektirmez ve zilyetlik kuralıdır, yani bu tür mal kimin elinde ise ona aittir (İMK 35,¹⁶¹ 36¹⁶², 37’inci¹⁶³ maddeleri), ancak bazı taşınır malların devri için taşıtlar (araba, motosiklet, otobüs vb.) veya anonim şirket payları dahil olmak üzere resmi

¹⁶⁰ Deylami, 2018, 120.

¹⁶¹ İran Medeni Kanunu m. 35: “Mülkiyet olarak zilyetlik, aksi ispat edilmedikçe mülkiyetin ispatıdır”.

¹⁶² İran Medeni Kanunu m. 36: “Sahibinden veya yasal temsilcisinden kaynaklanmadığı ispatlanan zilyetlik geçerli olmaz”.

¹⁶³ İran Medeni Kanunu m. 37: “Mevcut malik, malın eskiden davacının malı olduğunu kabul ederse, bu durumda tasarrufla bulunan, malın kendisine devredildiğini ispat etmedikçe, söz konusu kişinin mülkiyet iddiasını reddetmek için zilyetliğine dayanamaz”.

belge düzenlenmesi ve mülkiyeti ispat edecek resmi bir belgenin bulunması zorunludur¹⁶⁴.

Fıkıh ve hukuk terminolojisinde, alıcı ile satıcı arasında taşınır ve taşınmaz mal ticareti yapmak amacıyla yapılan sözleşmeye satış sözleşmesi (bey) denir. Satış sözleşmesi yazılı veya sözlü olabilir. Hukuki terminolojide, satılan ve satın alınan mal mebi (satılan şey) olarak adlandırılır. Satıcı, ancak malın sahibi ise satış işlemini gerçekleştirebilir yahut satıcı, mal sahibinin yasal veya sözleşmeli temsilcisi ise, mülkiyetini devredebilir. Dolayısıyla haksız zilyetlik aslında başkasına ait olan ve sahibinden izin alınmaksızın satılan maldan dolayı doğar denebilir¹⁶⁵.

Alım satımı yapılan malın mülkiyetinin alıcıya geçmesi, satış sözleşmesinin yapılmasının en önemli hukuki sonuçlarından biridir. Öte yandan, başkasının malını onun izni olmaksızın alım satım amacıyla yapılan satış sözleşmesi geçersiz olup, bu sözleşmeden dolayı malın mülkiyeti alıcıya devredilmez¹⁶⁶.

Haksız zilyetlik, hukuki bir terimdir¹⁶⁷ ve satış sözleşmesinde, işlem gören malın mülkiyetinin aslında satıcıya ait olmadığına anlaşılmaması ile soruna yol açar¹⁶⁸.

Medeni Kanun'un 303'üncü maddesine göre; haksız zilyet ister haksız olduğunun farkında olsun, isterse bilgisiz olsun, malın ve onun menfaatlerinin kefilidir (şeyi ve yararlarının iade ile sorumludur). Nitekim, Medeni Kanun'un 301'inci maddesine göre de, bilerek veya bilgisiz olarak kendisine ait olmayan bir şeyi alan kimse, onu sahibine teslim etmekle yükümlüdür¹⁶⁹.

İran Medeni Usul Kanunu'nun 171'inci maddesi ise, emin sıfatıyla zilyet ve eminin tasarrufu konusuna ilişkindir. Bu maddeye göre kapıcı, hizmetçi, işçi gibi her türlü emin sıfatıyla zilyet, hak sahibinin malı (eşyayı) geri istediğinde, onu teslim etmekle

¹⁶⁴ Nasser Katouzian, *Oghoud Moayyen*, C. 1, 7. Baskı, Sherkat Sahami Enteshar Yayınları, Tahran 2012, 288.

¹⁶⁵ Nasser Katouzian, *Hoghough Madani, Sözleşmelerin Genel Kuralları Sözleşmelerin İkili İlişkilerdeki Etkileri ve Üçüncü Kişilere Karşı*, 1. Baskı, C. 3, Behnashar Yayınları, Tahran 2019, 526.

¹⁶⁶ Seyed Hossein Safaei, Doreh Moghadamati *Hoghough Madani, Borçlar ve Sözleşmeler*, Tahran 1997, 179.

¹⁶⁷ Hadi Dor Afshan/ Seyed Hossein Safaei, *Tamyiz Bey az Sayer Oghoud*, Mizan Yayınları, 2005, 3.

¹⁶⁸ Nasser Katouzian, *Hoghough Madani*, (19. Baskı), Ghavaed Omumi Gharardadha, Bahmanshir Yayınları, Tahran 2016, 62.

¹⁶⁹ Nasser Katouzian, *Hoghough Madani, Ghavaed Omoumi Gharardadha*, Mizan Yayınları, Tahran 2004, 57.

yükümlüdür. Hak sahibinin malın kendisine geri verilmesine dair ihtarnamesinin tebliğinden itibaren on gün içinde, emanet mal zilyet tarafından iade edilmezse emin sıfatıyla zilyet, haksız zilyet sayılır. Dolayısıyla bu maddeye göre ihtarnamenin tebliği tarihinden itibaren on gün geçmesiyle “emin” “haksız zilyet” olur. Bu durumda eşyanın maliki haksız zilyede karşı bu on günlük süre geçtikten sonra en geç bir aylık süre içinde dava açmalıdır (İMK m. 640¹⁷⁰)¹⁷¹.

Örnek 1

(A) ödeme yapmak için aracından indiğinde (İ), (A)’nın çantasını çalmıştır. (İ), çantada bulunan kol saatini, saat tamiriyle uğraşan (T)’ye satmıştır.

- Öncelikle (İ) haksız zilyettir, saat üzerinde gerçek malikin hak sahipliğini kabul etmeksizin hakimiyet kurduğundan malik sıfatıyla, dolaysız zilyettir.

- Saat (A)’nın elinden rızası dışında çıkmıştır ve saat üzerindeki zilyetliği de rızası dışında sona ermiştir. İCK m. 662¹⁷² uyarınca, taşınırı bilgisi dışında çalınan, ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, üçüncü kişi o şeyi hediye olarak kabul etse bile malın çalındığını bildiği halde suçun maddi unsurunu yerine getirmiştir ve suça istirak etmiştir. Ve suç kesinleştikten sonra hukuki açıdan geri isteme davası açabilir. Ancak (T) iyiniyetli bile olsa (yani saatin (İ)’ye ait olmadığını bilmes ve bilmesi gerekmes dahi) malın çalındığını bilmeyip satın alıyorsa, suç işlememiştir, tabi ki malı sahibine iade etmelidir ve tazminat için hırsıza başvurabilir. Dolayısıyla (A), (T) iyiniyetli bile olsa haksız zilyetten mülkiyeti kazanamaz. (T)’nin mülkiyeti kazanabilmesi için malik izin vermelidir bu durumda kazandırıcı zamanaşımı yoktur.

Ancak üçüncü kişi (M) bir saatçiden başka bir deyişle benzer eşya satan yerden saati almıştır. Malikin elinden rızası dışında çıkan bir taşınırı benzer eşya satan bir yerden iyiniyetle alan kişinin iyiniyeti kısmen korunmuştur. (M)’nin hukuki sorumluluğu vardır fakat cezai sorumluluğu yoktur. Benzeri eşya satanlardan iyiniyetle edinilmiş ise;

¹⁷⁰ İran Medeni Kanunu m. 640: “*Musteir, kötüye kullanma veya ihlal durumu dışında, ödünç verilen malın kaybı veya hasarından sorumlu değildir*”.

¹⁷¹ Ali Abbas Hayati, Ayin Dadresi Madani 1, 1.Baskı, Shabak Yayınları, Tahran, 2012, 123.

¹⁷² İran Ceza Kanunu’nu m. 662 (yaptırımlar ve caydırıcı cezalar): “*Kim bilerek ve isteyerek veya hırsızlık sonucu elde edildiğine dair ikna edici deliller olmasına rağmen, onu gizleyen, kabul eden veya ticaretini yapan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis ve (74) Kırbaç cezasına mahkûm olacaktır. Sanık, çalıntı mal alım satımını meslek edinmiş ise bu maddedeki azami cezaya çarptırılır.*”

iyiniyetli birinci ve sonraki edinenlere karşı malik yine de geri isteme davası açabilir, ancak bu durumda ödediği bedeli alıcı satıcıdan isteyebilir.

- Bu durumda (A), (M)'ye geri iade davası açarak saati geri alabilir; ancak açtığı taşınır davasının başarıya ulaşması için (M)'nin (T)'ye ödediği bedeli (A), (M)'ye ödemesi gerekmez; (M) bedeli (T)'den geri isteyecektir¹⁷³.

Örnek 2

Avukat (M)'nin vapurda unuttuğu evrak çantasını bulan (H), çantada bulunan ses kayıt cihazını kullandıktan sonra bu tür cihazları alan bir dükkâna satmıştır.

- (H) evrak çantasındaki para ile kendisine saat satın almıştır. (H) çantadaki para üzerinde haksız zilyettir ve hırsızdır.
- Saat satıcısı (mağaza sahibi) iyiniyetli ise paranın mülkiyetini derhal kazanır. Kötüniyetli ise İMK m. 991 uyarınca satıcıya karşı her zaman taşınır davası açabilir.
- Ses kayıt cihazı (M)'nin elinden rızası dışında çıkmıştır ve cihaz üzerindeki zilyetliği de iradesi dışında sona ermiştir.
- (H) haksız zilyettir ve ses kayıt cihazını bu tür eşyaları satan bir dükkana satmıştır. Dükkan sahibi iyiniyetli bile olsa haksız zilyetten aynı hak (mülkiyet hakkını) kazanamaz.
- Dükkan sahibinin cihazı üçüncü bir kişiye satması halinde üçüncü kişi de iyiniyetli bile olsa mülkiyeti derhal kazanamaz ve mal sahibinin rızasına bağlıdır. Ancak iyiniyetli üçüncü kişi, cihazı benzer eşya satan bir yerden aldığından iyiniyeti kısmen korunur. Ayrıca cezai sorumluluğu yoktur. Ancak iyiniyetli üçüncü kişiye iade davası açılabilir ve bu kişinin ödediği bedeli satıcı ona geri vermelidir.
- Ses kayıt cihazını benzer eşya satan bir dükkandan alan fakat kötüniyetli olan üçüncü kişiye karşı ise her zaman iade davası açılabilir (İCK m.662). Ayrıca bir yıl içinde ceza davası açabilme hakkı vardır (İCK m106¹⁷⁴). İyiniyetli üçüncü kişi zilyetliği

¹⁷³ Katouzian, *Oghoud Moayyen*, 138.

¹⁷⁴ İran Ceza Kanunu m. 106: Cezayı gerektiren suçlarda, suçun mağduru, suçun öğrendiğitarihten itibaren bir yıl içinde şikayette bulunmaz ise, sanığın kontrolünde olmadıkça veya bunu yapamayacak durumda olmadıkça, suç duyurusunda bulunma hakkı düşer. elinde olmayan bir nedenle şikayette bulunmaması durumunda yukarıdaki süre, engelin kaldırıldığı tarihten itibaren hesaplanır.

kazanamayacağından her zaman geri isteme davası da açılabilir ve mal sahibi alıcının ödediği parayı ödemekle sorumlu değildir. Alıcı bedeli satıcıya rücu edecektir¹⁷⁵.

Örnek 3

Bayram tatili için memleketine gitmeyi planlayan (B), dizüstü bilgisayarını tamir için (M)'ye bırakmıştır bu nedenle (M) başkası için zilyet konumundadır. (B) bilgisayarını rızası ile (M)'ye teslim etmiştir, başka bir deyişle mal (B)'nin elinden rızası ile çıkmıştır. Malı elinde bulunduran (M) emin sıfatıyla zilyettir (İMK m. 612¹⁷⁶). (B), tatil dönüşü (M)'nin bilgisayarını (C)'ye sattığını öğrenir. Mal (B)'nin elinden rızası ile çıksa da (M) bilgisayarını (C)'ye satınca (B)'nin zilyetliği rızası dışında sona ermiştir. Aslında (M)'nin mal üzerinde tasarruf etme yetkisi bulunmamaktadır (İMK m.616)¹⁷⁷.

(C)'nin iyiniyetli olması yani bilgisayarını satma konusunda (M)'nin tasarruf yetkisi eksikliğini bilmemesi ve bilmesi gerekmemesi halinde (C) bilgisayarın mülkiyetini kazanamaz. Bu durumda (B), (C)'ye karşı taşınır malın iade davası açabilir ve herhangi bir hak düşürücü süreye tabi değildir. Veya emin'e rücu edip ve iyiniyetli alıcıdan aldığı bedeli alabilir (İMK m.621¹⁷⁸).

(C)'nin bilgisayarın (B)'ye ait olduğunu bilmesi veya fark etmesi halinde ise artık iyiniyetinden söz edilemez; diğer bir deyişle (C) bilgisayarın (B)'ye ait olduğunu fark ettiyse kötüniyetlidir. Mülkiyet hakkını kazanamaz. Kötüniyetli zilyede karşı taşınır mal iadesi davası herhangi bir hak düşürücü süreye tabi olmaksızın açılabilir. İyiniyetli ve kötüniyetli arasındaki tek fark bilgisiz ve iyiniyetli alıcı ödediği bedel ve tazminat için satıcıya başvurması noktasındadır¹⁷⁹.

Örnek 4

¹⁷⁵ Katouzian, Oghoud Moayyen, 139

¹⁷⁶ İran Medeni Kanunu m. 612: “Emin, emanetin malını (vedia) malikin belirlediği şekilde korumalıdır, düzenleme yoksa o malın örf ve adetine göre muhafaza etmelidir, aksi halde kefidir”.

¹⁷⁷ İran Medeni Kanunu m. 616: “Mal sahibi, eminin elindeki malı talep ettiğinde ve emin geri vermeyi reddettiğinde, ret tarihinden itibaren emin ile ilgili hükümler onu bağlamaz ve emanette meydana gelen kayıp ve kusur veya eksikliklerin sorumlusu olur. kusur veya ayıp eminin fiili ile ilgisiz olsa bile sorumludur”.

¹⁷⁸ İran Medeni Kanunu m. 621: “Eminin elindeki malın (vedia) zilyetliği emin'in elinden zorla alınmışsa ve emin onun yerine bir bedel veya başka bir şey almışsa, mal sahibine karşılığı aldığını vermesi gerekir, ancak mal sahibi bunu kabul etmekle yükümlü değildir ve doğrudan elinde bulunana başvurmak için hakkı vardır”.

¹⁷⁹ Ali Asghar Shari, Tassarof Odvani ve Rafe Mozahemat, 4. Baskı, Taban Yayınları, Tahran, 2000, 117.

(F), bilgisayarı birkaç hafta kullanması için (C)'ye vermiştir. (F) emin sıfatıyla zilyettir (İMK m. 635¹⁸⁰). Ancak (F), (C)'ye bilgisayarı kullanması için vermektedir, mülkiyeti devretmemektedir. Yani bir ariyet (ya da kullandırma karşılığında bedel ödenecekse kira) sözleşmesi söz konusudur. (C)'nin ariyet (ya da kira) sözleşmesinden doğan kişisel (nisbi) bir hakkı bulunmaktadır (İMK m.637¹⁸¹).

(F)'nin (C)'ye taşınır davası açmasına gerek yoktur. (F)'nin mülkiyet hakkı mutlak bir haktır, ihlal eden herkese karşı (F) bu hakkını ileri sürerek taşınırını geri alabilir.

(C) kiracı sıfatı ile taşınır kullanırken bilgisayarı (D)'ye sattığında (D) mülkiyeti kazanamaz. (C) emin sıfatıyla zilyet değildir ve sadece emin sıfatı ile zilyeti korumaktır. (İMK m.647¹⁸²). Burada (C) tasarruf yetkisi eksik olan haksız zilyettir ve (D) haksız zilyetten aynı hak kazanamaz. (D) iyiniyetli bile olsa mülkiyet hakkını kazanamaz. (F), ariyet malı geri alma davası açarak bilgisayarı (D)'den geri alabilir.¹⁸³

Örnek 5

Tatil hazırlıkları yapan (A), fotoğraf makinesini, makine alım satımı ile de uğraşan (S)'ye tamir için bırakmıştır. (S), fotoğraf makinesini çok beğenen (V)'ye satmıştır.

- (A) fotoğraf makinesini tamir etmesi için (S)'ye bırakmıştır. (S) başkası için zilyettir.
- (A) fotoğraf makinesini rızası ile (S)'ye teslim etmiştir, başka bir deyişle mal (A)'nın elinden rızası ile çıkmıştır. Malı elinde bulunduran (S) emin sıfatıyla zilyettir. (Emin sıfatıyla zilyedin yetkisini aşarak davranması emniyeti suistimaldir.)
- Mal (A)'nın elinden rızası ile çıksa da (S) makineyi (V)'ye satınca (A)'nın zilyetliği rızası dışında sona ermiştir.
- Aslında (S)'nin mal üzerinde tasarruf etme yetkisi bulunmamaktadır.

¹⁸⁰ İran Medeni Kanunu m. 635: “Ariyet, taraflardan birinin diğer tarafa malından bedelsiz olarak yararlandığı bir sözleşmedir. Borç verene muir, borç alana da müstei denir”.

¹⁸¹ İran Medeni Kanunu m. 637: “Özgünlüğü bozulmadan yararlanılabilecek her şey bir ariyet sözleşmesinin konusu olabilir. kastedilen menfaat, meşru ve rasyonel olan menfaattir”.

¹⁸² İran Medeni Kanunu m. 647: “Musteir (emin), ödünç alınan malı, ödünç alanın izni olmaksızın hiçbir şekilde başkasına veremez”.

¹⁸³ Mohammad Jafar Habibzadeh, Houghough Jazaye Ekhtesasi (Jarayem Aleyh Amval), 1. Baskı, Samt Yayınları, Tahran, 2001, 171.

- (V) iyiniyetliyse (fotoğraf makinesini satma konusunda (S)'nin tasarruf yetkisi eksikliğini bilmiyor ve bilmesi de gerekmiyorsa) da mülkiyeti derhal kazanamaz ancak mal sahibinin rızasıyla kazanabilir. Bu durumda (A), (V)'ye geri isteme davası açacaktır.

(S)'nin makineyi (V)'ye saklaması için vermiş ise (vedia) bu durumda (V) emin sıfatıyla zilyettir ve malı gerçek mal sahibine geri vermekle yükümlüdür(MK m.625¹⁸⁴)¹⁸⁵.

2.1.2.3. Taşınmaz Mülkiyetinin Kazanılmasında İyiniyet

Türk hukuk sisteminde olduğu gibi fıkıh ve İran medeni hukukunda da kişisel mülkiyetin korunmasının önceliği vardır. Ancak Türk hukukunun aksine fıkıh ve İran hukukun da iyiniyetli alıcının mülkiyeti gerçek alıcının mülkiyetine tercih edilemez. Zira, kural olarak her zaman haksız işlemler diğer bir ifadeyle gerçek malik tarafından yapılmayan işlemler geçersizdir ve işlemlerin akıbeti malın asıl sahibine bırakılmıştır. Bu nedenle, malın zilyetliği ancak asıl mal sahibinin onayı ve açık rızası ile alıcıya geçer. Fıkıh ve İran hukukunda mal sahibinin rızasına özel önem verilmiştir. Öyle ki mal sahibini işlemin yapıldığından bilgisi olsa ve hatta işlem yapıldığı sırada bulunduğu halde rıza beyanı anlamına gelen bir beyanda bulunmasa veya sessiz kalsa bile işlem geçersizdir. Bu nedenle, sözleşme toplantısına katılmakla birlikte mal sahibinin sessizliği rıza olarak düşünülemez. Mal sahibi, işleme rıza gösterdiğini ifade edinceye kadar gerçek olmayan bir sözleşme söz konusu olur. Ayrıca mal sahibi söz konusu sözleşmeyi reddederse, alıcı, malın zararını ve faydalarını tazmin etmekte sorumlu olur.

Genel olarak, İran hukukunda iyiniyetli alıcıyı desteklemek için iki çözüm öngörülmüştür. İlk çözüm, satıcı ile alıcı arasındaki satış sözleşmesine dayanır. Buna göre iyiniyetli kişi yalnızca haksız satıcıya başvurabilir ve mal zapt olunmuş ise malın bedelini haksız satıcıdan talep edebilir. Özellikle taşınmaz üzerinde çok sayıda işlem yapılmış ise her alıcının önceki satıcıya başvurması alıcılar için ağır maliyetler ve yargı için birçok sorun teşkil eder¹⁸⁶.

¹⁸⁴ İran Medeni Kanunu m. 625: “Emanet malın başkasına ait olduğu anlaşılır ise, yediemin onu gerçek sahibine iade etmesi, maliki bilinmiyorsa meçhul mal hükümlerine tabidir”.

¹⁸⁵ Mohammad Jafar Habibzadeh, *Hoghough Jazaye Ekhtesasi (Jarayem Aleyh Amval)*, 1. Baskı, Samt Yayınları, Tahran, 2001, 172

¹⁸⁶ Abbas Karimi/ Mehdi Alaa, “Chaleshe Hoghoughi Moamelat Shakhs ba Hosne niyet ve Rahkar An”, *Faslnameh Pajuheshnameh Hoghough Khosusi Edalat Dergisi*, No. 8, Doreh. 4, 1976, 23.

İkinci çözüm, alıcının zararının tazmini için satılanın asıl sahibine başvurması olarak ifade edilebilir. Bu hakkın dayanağını, aldatma kuralı, zarar vermeme kuralı ve sebep olma kuralı oluşturmaktadır. Bu ilkelere göre malikin kusuru nedeniyle, alıcı şeyin maliki olmayan satıcı tarafından aldatılır ise, iyiniyetli alıcının işlemin geçerli olmamasında dolayı zararının tazmini için gerçek mal sahibine başvurmasını mümkün kılmaktadır.

Medeni Kanunun 323'üncü¹⁸⁷ maddesine göre bir kimse gasp edilen malı gaspçıdan satın alırsa, bu kişi gaspçı veya gaspçı hükmünde sayılır. İran hukukunda gasp için, gasbın varlığını kabul noktasında bu durumu bilen alıcı ile bilmeyen alıcı arasında fark yoktur ve kanun koyucu mal sahibinin hakkını alıcının hakkından önce saymıştır. Bu şekilde gasp edilen malın satışı halinde malik, mal aynen mevcut ise asıl malın iadesi, telef olduğu durumda ise benzerinin (mislinin) veya bedelinin ve menfaatlerinin kendisine verilmesi için satıcı ve alıcılardan herhangi birine başvurabilir¹⁸⁸.

Fıkıhta satıcıya başvurulması belirtilmiştir ancak bu hususta bazı faktörlerin de rolü göz önünde bulundurulmalıdır. Fıkıh ve İran hukukunda malın gerçek sahibi olmayan kişi gaspçı olarak kabul edilmiştir. Böyle bir kişiden malı satın alan kişi iyiniyetli bile olsa iktisabı korunmaz. Bu tür bir durumda İran Hukukunda sadece iyiniyetli alıcının satıcıya karşı başvuru hakkı korunmuştur. Başka bir ifade ile malın gerçek maliki bu ilişkinin dışında bırakılmıştır.

Söz konusu bu yaklaşım durumuna göre, olumlu yada olumsuz sonuçlara yol açabilir. Burada malın gerçek maliki ve satıcı arasında, salt iyiniyetli alıcıyı kandırmak için muvazaalı bir iş birliğinin olma ihtimali gündeme gelebilir. Mal sahibinin sorumluluğunu, gerçek olmayan işlem karşısında, aldatma, sebep olma ve zarar vermeme kurallarına dayanarak varsaymak gerekir. Ancak bazen mal sahibinin alıcıya verilen zararlardan sorumlu olduğunu kabul edersek, mal sahibinin ve alıcının çıkarları arasında dengeli bir duruma ulaşılabilir. Çünkü bu durumda mal sahibinin ya işlemini onaylaması

¹⁸⁷ İran Medeni Kanunu m.323: “ Bir kimse gasp edilen malını gaspçıdan satın alırsa, o kişi aynı zamanda kefil olur ve malik yukarıdaki maddeler hükümlerine göre satıcı ve alıcıdan herhangi birine başvurabilir ve kaybolması halinde aynisini veya bedeli yanı sıra menfaatleri her halükarda talep edebilir.”

¹⁸⁸ Shahid Sani, Zayn al-Din bin Ali Ameli, *Masalak al-Afham to Tanqih Sharaye al-Islam*, Moaseseh al-Maaref Eslami, C. 3, 1. Baskı, Kum 1994, 190.

veya mülkiyeti alıcıya devretmesi gerekir veya işlemin reddedilmesine karar verir ve alıcının zararlarını karşılar. Bu seçenek hakkı hakim olma kuralı ile ifade edilir.

İran Medeni Kanunu m. 249’u burada tekrar anmak gerekir. Mal sahibinin işlem sırasında bulunması ve sessiz kalması rıza anlamına gelmez, o zaman bu kurala şunu da eklemek yararlı olabilir: “*Ama alıcının aldatmasına neden olacak ise, ona verilen zarardan sorumludur*”. Bu nedenle malikin çıkarlarını koruyan saltanat kuralı karşısında, aldatma, sebep olma ve zarar vermeme gibi kurallar iyiniyetli alıcının çıkarlarını en iyi şekilde koruyabilir mi?

Aldatma Kuralı: Aldatma kuralına göre, bir kişi söz veya davranışlarıyla başka bir kişiyi aldatırsa ve bunun sonucunda aldatılan kişi zarar görür ise, bu durumda aldatılan, aldatana başvurabilir ve uğradığı zararın karşılanmasını isteyebilir¹⁸⁹. Buna göre, Medeni Kanun m. 263¹⁹⁰ uyarınca, iyiniyetli alıcı, mal sahibine ödenen bedel ve tüm tazminatlar için gerçek malik olmayan satıcıya başvurma hakkına sahiptir. Bazı İslam hukukçuları, iyiniyetli alıcının malın gerçekten maliki olmayan satıcıya başvurabileceği fikrindedirler¹⁹¹. Malın gerçek maliki olmayan satıcıya ek olarak, mal sahibi de alıcıyı aldatmış olabilir. Örneğin, araba sahibi gerçeğin aksine, malın gerçek maliki olmayan satıcıyı arabanın asıl sahibi veya sahibinin temsilcisi olarak tanıtabilir ve iyiniyetli alıcı bu ifadelere aldanarak arabayı gerçek sahibi sandığı kişiden satın alabilir. Bu örnekte malik ile malın gerçek maliki olmayan satıcı, iyiniyetli alıcıyı aldatmıştır. Burada iyiniyetli alıcıyı kandırmak için gizli bir anlaşma mevcuttur ve artık malik de aldatan sıfatına sahiptir. Elbette İslam hukukçuları, bu başlığı iyiniyet konusunun bir uzantısı olarak değerlendirmemişlerdir. Alıcının satıcıya başvurması mutlaktır ve bilgili veya bilgisiz olması arasında bir fark yoktur¹⁹². Mal sahibi içinde kural mutlak olarak uygulanır. Elbette iyiniyetli alıcıyı korumak için aldatma kuralı, Türk hukukundan farklıdır. İyiniyetli alıcıyı korumak için Türk hukuku ve ilgili Türk kanunları, satılanın

¹⁸⁹ Nasser Makarem Shirazi, *Al Ghawaed al- faqhiyeh*, İmam Amir el- Müminin Okulu, 3. Baskı, Kum 1991, 283.

¹⁹⁰ Medeni Kanun m. 263: “*Mal sahibi işleme izin vermezse ve alıcı sözleşme yaparken başkasının malı olduğundan habersiz ise, fiyat ve tüm tazminatlar için kendi malı olmayan satıcıya başvurma hakkına sahip, alıcı bilgisi var ise sadece ödediği ücret için başvurma hakkına sahip olacaktır.*”

¹⁹¹ Morteza Ibn Mohammad Amin Ansari Dezfouli, “*Kitab al – Makaseb*”, *Şeyh Azam Ansari Onuruna Dünya Kongresi*, C. 3, Kum 1995, 494.

¹⁹² Seyed Mostafa Mohaghegh Damad Yazdi, “*Ghavaed Feqh*”, İslami İlimler Yayınevi, 12. Baskı, 1986, 171; Seyed Mohammad Kazem Tabatabai Yazdi, *Hashiyeh al-Makaseb*, Ismailian Yayınları, C.1, Kum 2001, 179.

zaptından satıcıyı sorumlu tutarlar. Aldatma kuralında da alıcının satıcıya başvurma hakkı vardır. Bu durumda, mal sahibi işlemi onaylar ise, satıcı alıcıya karşı sorumluluktan kurtulur. Ancak işlemi reddederse, alıcının zararını tazmin etmek zorundadır. Diğer bir ifadeyle, söz konusu işlemin sonucuna karar veren kişi mal sahibidir. Alıcının menfaati ile malikin menfaatleri arasında bir dengenin kurulması gündeme getirilir. Aksine, aldatma kuralı, malikin onay veya ret etme hakkı yanında alıcıya rücu hakkı vermektir.

Sebepl olma Kuralı: İyiniyetli alıcının, malın gerçek maliki olmayan satıcıya başvurmak için atıf yapılan fikhî hükümlerden biri sebepl olma kuralıdır. Bu nedenle, satıcı aldatma işleminin bir sebebidir. Dolayısıyla aldatma, sebepl olma kuralının bir sonucudur ve alıcı aldatıldığı için mağdur konumundadır ve bu sonuçtan ortaya çıkan zararlardan sorumludur¹⁹³. Bu arada alıcının böyle bir işleme girmesine çeşitli nedenler sebepl olabilir. Örneğin, alıcı sırf mal sahibi olduğunu iddia eden satıcı ile işlem yapmayı reddeder, ancak üçüncü kişi bazı sahte kanıtlar veya sahte belgelerle satıcının malik olduğuna ikna eder veya satış yetkisi olduğunu gösteriri belge sunar ve alıcı bu belgelere dayanarak anlaşımaya razı olur. Bu yüzden, sahte belgeleri sunan kişi bir sebepl olarak satıcının yanında sorumludur. Sebepl olma kuralına dayanan sorumlulukta hatta aldatmak niyetinde olmasa, işlemin gerçekleştiğinden haberdar bile olmasa, davranışları ve sözleri alıcının güven duymasına neden olduğu için alıcıya verilen zarardan sorumlu tutulur. Kuşkusuz, sahte delili sunanın, malların asıl sahibi olması da mümkündür. Malik, sözleşme yapılırken orda bulunup, davranışları ile izin verdiğini gösterse de, örneğin, aslında bu hususta bir yetki vermemiş olabilir. Böyle bir izin/yetki yokken veya malik malı satıcıya sahte delille satmaya çalışarak satış gerçekleşmiş olabilir. Bu durumda işlemin iptalini istemesi muhtemel olan malik sebepl olma kuralı gereğince satıcının yanında yer almaktadır ve alıcının karşısında zarardan sorumludur. Medeni Kanun'un 263 ve 391'inci¹⁹⁴ maddelerine göre, iyiniyetli alıcı bedel ve tüm tazminatlar için malın gerçek maliki olmayan satıcıya başvurabilir. Mal sahibi de sahte bir işleme neden olursa,

¹⁹³ Mohammad Hassan Najafi, Saheb Jawahir, *Jawahir Al-Kelam Fi Sharh Sharia Al- Islam*, Dar Al-Ihya Al- Taras Al- Arabi, C. 37, Baskı 7, Beyrut 1984, 183; Mohaghegh Hali, 1989, 195.

¹⁹⁴ İran Medeni Kanun m. 391: “Satışın tamamı veya bir kısmı başkasına ait ise satıcı, satış bedelini iade etmek ve alıcının yolsuzluktan habersiz olması durumunda uğradığı zararı üstlenmek zorundadır.”

iyiniyetli alıcıya karşı bedel ve zarara karşı sorumlu olacaktır¹⁹⁵. Sebep olma ve aldatma kuralına göre talep edilebilecek bu tazminat, hak sahibi olmayan menfaatler karşılığıdır¹⁹⁶. Bazı yazarlara göre¹⁹⁷; alıcının satışta üstlendiği maliyetlere sözleşmeye hazırlık masrafları, alıcının faydalanması için yaptığı giderler, tamir veya hayvan bakım giderleri örnek verilebilir.

Genel olarak, İran hukuk sistemi, Türk hukuk sistemi gibi iyiniyetli alıcıyı koruyan daha güçlü bir desteğe ihtiyaç duymaktadır. Ancak iyiniyetli alıcıyı koruyarak kişilerin mülkiyetlerini feda etmesine de neden olmamalıdır. Bu nedenle, eğer malikin sorumluluğu aldatma kuralı, sebep ve zarar vermeme kuralı ile genişletilir ise, kişilerin mülkiyetine saygı duymakla birlikte iyiniyetli alıcıda korunur. Mal sahibinin ve alıcının çıkarlarını dengelemek için daha yumuşak bir yol sağlanır.

2.1.2.4. Haksız Yapı ve Taşkın Yapı Durumlarında İyiniyet

Başka bir mülk üzerinde bir bina inşa etmek veya bir komşunun, fiilen başkasının mülkünü kullanarak bina inşa etmesi durumunda haksız bir yapı söz konusu olur. Bu durum bir gasp olarak nitelendirilebilir. Bu durumda tecavüzün men'i davası ile tasarrufun kaldırılması, arazinin geri alınması ve binaların yıkımı söz konusu olur¹⁹⁸.

İran Medeni Kanunu'nun 390 ve 391'inci maddeleri ile ilgili olarak, Yargıtay'ın 7/10/2014 tarih ve 733 sayılı kararında belirtildiği üzere, satıcının mal üzerinde hak sahibi olmadığı ve alıcının bilgisizliği ve iyiniyetli olma şartıyla yolsuzluğa yol açtığı hallerde, satıcı, fiyatın düşürülmesi de dahil olmak üzere zararın tazmininden sorumlu olacaktır. Mahkeme tazminat miktarını 1960'da onaylanan Hukuki Sorumluluk Kanunu'nun 3'üncü maddesi de dahil olmak üzere zararın tazmini şekline ilişkin yasal genelgelere göre belirleyecektir. Bilirkişiye başvurularak satılan gayrimenkullere tür ve özellik

¹⁹⁵ Seyyed Javad Amoli Hosseini, *Müftahü'l- Karama fi Sharh Ghawaed al- Allamah*, Entesharat İslami, 1. Baskı, C. 12, Kum 1999, 631; Halli, İbn İdris, Al- Sara'ir al - Hawi letahrir al-Fatawi, Entesharat İslami Yayınları, 2. Baskı, Kum 1990, 352.

¹⁹⁶ Jafar ibn Hassan Mohaghegh Hali, *Al-Mukhtasar Al- Nafi fi Fiqhal-Emamiyeh*, Matbuat Dini Yayınları, 16. Baskı, Kum 1998, 126.

¹⁹⁷ Ahmad ibn Mohammad Ardebili, *Majma El-Faida ve El-Burhan fi SHarh Ershad al-Azhan*, Kum Muallimler Cemiyeti'ne bağlı İslami Yayınlar, 1. Baskı, C. 8, Kum 1983, 164; Allameh Halli, Hassan Ibn Yusef, *Tazkereh al-Foqaha*, Al-Bayt Yayınları, C. 10, Kum 1984, 18.

¹⁹⁸ Houshang Shambati, *Hoghough Jazay-e Omumi*, C. 1, Mizan Yayınları, Tahrir 2003, 115.

bakımından benzer olanların fiyat artış (enflasyon) miktarı esas alınarak tespit edilecektir.¹⁹⁹

Söz konusu bu durum 18/12/1979 tarihinde tasdik edilen taşkın yapının kaldırılması ve taşınmaza verilen zararın tazminine ilişkin fiyat değerlendirilmesi kanun teklifine dayanmaktadır. Taşkın yapının ve bitişikte yer alan taşınmazlardaki kaçak yapıların kaldırılmasına ilişkin davalarda, haksız yapı sahibinin bilgisizliği ve taşınmazın boyutlarının hesaplanmasında veya konumunun belirlenmesinde veya tescil planının uygulanmasında yapılan bir yanlışlık sonucunda oluşmaktadır. Binayı yapan kişinin veya diğer nedenlerle haksız yapı sahibi inşaattan habersiz ise ve haksız yapı gerçekleşmişse, malik, binayı yıkmak veya taşkın yapıyı tahrip etmekten kaynaklanan zararları talep edebilir. Mahkeme, taşkın yapının bedelinin ve tüm zararların ödenmesine ve davacıların mülkiyet belgelerinin tescilin düzeltilmesine, aksi takdirde hükmen izinsiz yapıların tahrip edileceğine karar verebilir.

Bu nedenle, yukarıdaki şartlar yerine getirilerek arsaya tecavüzün men-i davası kararı uygulanmayacaktır. Yakın zamanda Yargı Hukuk Dairesi, değerlendirme yöntemiyle ilgili olarak 10/08/2021 tarih ve 7/1400/379 sayılı istişare teorisini yayınlamıştır.²⁰⁰

(A) kişisi tarafından yapılan bir bina yapımı sırasında, parsellerin yanlış hesaplanması neticesinde bitişik binanın parseline de yerleştirilmiştir. Yapılan incelemelerden sonra, konunun 1979 yılında Devrim Konseyi tarafından onaylanan taşkın yapı kaldırılması ve taşınmaza verilen zararın tazminine ilişkin yasa tasarısında yer aldığı anlaşılmaktadır. (A) kişinin yaptırdığı bina iki katlı ise, taşkın yapı miktarı ve hasarın tespiti, zemin üzerindeki alana göre mi hesaplanmalı yoksa sadece arsa ve zeminin kendisi hesaplanmasında esas olarak alınmalıdır?

Cevap olarak, Devrim Konseyi'nin 1979'da onayladığı taşkın yapının kaldırılması ve taşınmaza verilen zararın tazminine ilişkin yasa tasarısının tek maddesine göre, bilirkişi görüşüne göre taşkın yapı sahibi alanın bedelini ödemek zorundadır.

¹⁹⁹ İran Yargıtay Genel Kurulu'nun 22/06/2021 tarih ve 811 sayılı oybirliği kararı.

²⁰⁰ Bkz. <https://rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=23551>

Açıkçası bilirkişi, aşıldığı ölçüde alanın fiyatını belirlerken, konunun bütün unsurlarını ve yönlerini de göz önünde bulunduracaktır²⁰¹.

2.1.3. Aile Hukukunda Hukuki Sonucun Doğmasında İyiniyetin Rolü

Aynı haklar haricinde bazı hakların kazanılmasında da iyiniyet hükümleri önemli bir yer tutmaktadır. Aile hukuku açısından da iyiniyet önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada bunlardan sadece birden çok evlilik durumu ile batıl evlilikte çocuğun durumuna değinilecektir.

2.1.3.1. Birden Çok Evlilik Durumu

Türk hukukunda tek kişiyle evlilik kabul edilmiştir. TMK m. 145’de “*Eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması*” evlenmenin mutlak butlanla sona erme sebepleri arasında ifade edilmiştir. Diğer bir ifadeyle evli olduğu halde ikinci bir evlilik daha yapan kişinin evliliği batıldır. Mutlak butlan davasını, ilgililer ve Cumhuriyet Savcısı açabilir²⁰².

Söz konusu durumun bir istinası vardır. TMK m. 147/3 uyarınca, “*Evliyken yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona ermişse ve ikinci evlenmede diğer eş iyiniyetli ise, bu evlenmenin butlanına karar verilemez*”. İlgili maddede belirtildiği üzere, ikinci evlilik gerçekleşmişse ancak bu evliliği gerçekleştiren kişi iyiniyetli diğer bir ifadeyle önceki evliliği bilmiyorsa ve gerekli özeni göstermesine rağmen bilemeyecek durumda ise ayrıca ilk evlilik de mutlak butlan kararı verilmeden önce sona ermişse, ikinci evlilik, geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurur²⁰³. İkinci evlilik hakkında iptali istemiyle mutlak butlan davası açılmaz.

Evlenmenin iptali davasında kişinin iyiniyetli olmadığını ispatını aksini iddia edenler yapacaktır. Kişinin iyiniyetli olmadığını tespit edilmesi durumunda evlilik

²⁰¹ Mohsen Sadeghi, “*Naghd ve Barresi: Naghdi Bar Asbab Soghout Taahodat dar Ghanoun Madani Iran*”, *Kanoon Dergisi*, Doreh: 69, S. 56, 2005, 208.

²⁰² Metin İkizler, *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, 115 vd; Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 157; Erman, 120; Öztan, 190; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 56; Antalya/ Topuz, 436; Remzi/ Aydın/Ispartalı, 80; Nazlı Hilal Çelik, *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2021, 42-45.

²⁰³ İkizler, 155 vd; Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 157; Erman, 120; Öztan, 190; Oğuzman/ Barlas, 255; Antalya/Topuz, 436; Remzi/ Aydın/Ispartalı, 80; Çelik, 41.

butlan kararı ile hükümsüz olacaktır²⁰⁴. Hayatın olağan seyrine aykırı olan hâllerde iyiniyetin var olduğunu kabul etmek söz konusu değildir. Yargıtay 2'inci HD., 06.10.1972 T., 1972/6044 E., 1972/5593 K. sayılı ilamında, “*Bir kimse, evlendiği tarihte karşı tarafın başkası ile evli olduğunu bilmiyorsa iyiniyetli sayılır.*” duruma göre iyiniyetin karine olarak kabulünün mümkün olmadığını, iyiniyet iddiasında bulunanın bunu ispat etmesi gerektiğini ifade etmiştir²⁰⁵.

İyiniyetin ne zaman bulunacağı da önemli bir konudur. Kişinin evlilik yapıldığı sırada iyiniyetli olması gerekir. Evlilik yapıldıktan sonra iptal sebebi öğrenilse bile kişinin iyiniyeti ortadan kalkmaz²⁰⁶.

İran Hukukunda bu alt başlığın anlaşılması için şu hususlar ifade edilebilir.

A-)Resmi Evlilik

İran Hukukunda evlilik, iki karşı cins, karı ve koca arasında kurulan evlilik ilişkisidir ve süreklilik taşıyan bu evlilikte karı koca birbirinden miras alır ve mehir, nafaka gibi bu konudaki evliliğin tüm kuralları uygulanır. İranda resmi evlenme ve boşanma noterleri vardır. Evlenme ve boşanma daireleri ise ülkenin tapu ve kadastro kurumuna bağlıdır. Bu ofisler mali açıdan bağımsızdır ve özel olarak yürütülür; Ancak, tapu ve belge tescil teşkilatı noterleri sınavla seçer, noterlik hizmetinin kurallarını düzenler, tebliğ eder ve bu noterlerin yürütülmesini denetler.²⁰⁷

B-) Geçici Evlilik (Muta)

Resmi evlilikten farklı olarak bu evlilik geçicidir ve sürenin belirlenmesi evliliğin geçerliliği için bir şarttır. Medeni Kanun'un 1075'inci maddesi bu evlilik türünü, “*nikâhta süre belirlendiğinde muta nikahdır*” şeklinde tanımlamaktadır. Geçici evlilik veya muta olarak da adlandırılan bu nikâh, uygulamada daha az kullanılmaktadır ve toplumda önemi giderek azalmıştır. Ancak muta nikâhı da resmi nikâh gibi kanuni dayanağı olan bir nikâh türüdür. Her iki tür de evlilik niteliğini haizdir ve birçok hüküm ve etkileri ortaktır ve sadece sınırlı hallerde farklılık gösterir. Muta nikâhında evliliği engellenmeyen erkek ve kadın arasında imam nikâhı kıyılır, mehir ve süresi belirlenir ve

²⁰⁴ İkizler, 156.

²⁰⁵ Bu konudaki görüşler için bkz. İkizler, 157-158; Çelik, 44; *Türk İçtihatlar Külliyyatı*, 1972, II, 10.

²⁰⁶ İkizler, 157; Edis, 153; Özsunay, 303; Köprülü, 121.

²⁰⁷ Seyyed Hasan Asaadi, *Khanevadeh ve Houghough An*, 2. Baskı, Beh Yayınları, Mashhad, 2010, 121.

bu evlilikten doğan çocuk meşru bir çocuk olarak kabul edilir ve tüm hak ve menfaatlerden yararlanabilir²⁰⁸.

C-)Birden Çok Evlilik

İran’da tek eşlilik yaygındır ve çok eşlilik yaygın değildir ve resmi nikah memurlarının, birinci eşin rızası veya mahkeme kararı olmadıkça ikinci evlilikleri kaydetmelerine izin verilmez. Ailenin Korunması Kanunu’nun 56’nci²⁰⁹ maddesi, bu konuda, mahkemeden yeniden evlenme kararı almadan nikah kıydıran resmi noter için, İran Ceza Kanunu’nun dördüncü derece mahrumiyet cezasını öngörmektedir.

Türk aile hukukunda olduğu gibi İran aile hukukunda bir iyiniyet kurumunun bulunduğunu ifade etmek oldukça güçtür. Ancak aşağıda değinilecek konular bu başlık altında değerlendirilebilir.

Yukarıda değinilen birden çok evlilik başlığında bahsedilen ikinci evliliklerde iyiniyetli ikinci eşin fesih hakkı mevcuttur. Bu kapsamda ilk eşin rızası ve yeniden evlenmeyi öngören bir mahkeme kararı olmaksızın koca tekrar evlenir ise ilk eşin boşanma hakkı vardır (Medeni Kanun’un 1119’uncu²¹⁰ maddesi). Aynı zamanda ikinci evlilik geçerlidir, ancak eğer ikinci eş ilk evlilikten habersiz ise başka bir deyişle ikinci eş iyiniyetli ise bu ikinci evliliği fesh etme hakkına sahiptir. İyiniyetli ikinci eş bu durumu

²⁰⁸ Naser Katozian, *Hoghough Khanevadeh*, 1. Cild, 4. Baskı, Sherkat Sahami Yayınları, Tahran, 2008, 211.

²⁰⁹ İran Aile Kanunu m. 56: “ Bu Kanunun (23) ve (31) maddelerine tabi belgeyi almadan veya Medeni Kanunun (1060) maddesinde belirtilen izni veya yeniden evlenme yada Medeni Kanunun (1041) maddesine aykırı olarak nikahı kayıt yaptıran resmi noter. Veya mahkeme kararı veya boşanma kararı olmadan veya madde 40 konusu rapor olmadan veya herhangi bir yabancı ülkenin kararını icra emri olmaksızın Evliliğin sona ermesi veya boşanmanın veya evliliğin butlanını kayıt edilmesinin sebeplerinden biri, ceza kanunun konusunun noter olarak dördüncü dereceden çalışmaktan mahrum etmektir.”

²¹⁰ İran Medeni Kanunu m. 1119: “Evlilik akdinin tarafları, nikah akdi yapılırken veya gerekli başka bir akit ile, anılan akdin gereklerine aykırı olmayan, örneğin kocanın başka bir kadın ile evlenmesi veya belirli bir süre gayip olması veya nafaka ödememesi, veya karısının hayatına kasteden veya aralarındaki hayatı dayanılmaz hale getirecek şekilde yaramazlık yapan,kadın, kocasının tarafından vekalet yetkisinin olması ve bu şartlardan herhangi biri yerine getirildiği an mahkemede ispat ettikten sonra ve boşanma kararı kesinleştikten sonra boşanabilir.”

öğrendiği tarihten itibaren derhal fesih dilekçesi vermelidir. (Medeni Kanun'un 1128²¹¹ ve 1131²¹² maddeleri).

Medeni kanunda, muta evliliğin sayısına bir sınırlama getirilmemiştir, ancak, erkek, başka bir karısı olduğunu evlilik anında nikah memuruna ve eşi olacak kadına açıkça bildirmekle yükümlüdür ve bunun nikah defterine ve tapuya kaydedilmesi gerekir. Resmi nikahta bildirmek zorunlu olduğu gibi, geçici evlilikte de bunun gerekli olduğunun belirtilmesi gerekir ve erkek aksini beyan ederse bu aldatma sayılır ve suç işlemiş olur. Para cezası veya hapis cezasına çarptırılabilir.

Ailenin Korunması Kanunu'nun 49'uncu maddesine göre, bir erkeğin resmi ikinci evliliğini kaydettirmemesi suçtur. Bu maddeye göre, bir erkek resmi sicile kaydettirmeden resmi nikâh akdeder, boşanır veya evliliği sona erdirirse veya tekrar rücu da bir ay içinde bunu kaydetmezse veya geçici nikah kaydının zorunlu olduğu hallerde bunu önlemek ister ise zorla tescilin yanı sıra beşinci dereceden para cezası veya yedinci dereceden hapis cezası ile cezalandırılır (2012 tarihli Aile koruma Kanunu'nun 49'uncu maddesi). Belirtmemiz gerekir ki, geçici evlilikte Kadın hamile kalmadıkça veya karı ve kocanın her ikisi de bunu kaydettirmek istemedikçe, geçici bir evliliğin yasal olarak kaydedilmesi gerekmez.

2.1.3.2. Batıl Evlilikte Çocuğun Durumu

İyiniyete dayalı durumlardan biri de neseple ilgili şüphedir. Bu duruma Türk hukukunda TMK m. 157 örnek olarak verilebilir. Söz konusu madde uyarınca *“Mahkemece butlanına karar verilen bir evlilikten doğan çocuklar, ana ve baba iyiniyetli olmasalar bile evlilik içinde doğmuş sayılırlar”*. Bu madde ile çocuğun nesebinin korunması amaçlanmıştır. Türk Hukukundan farklı olarak İran Hukukunda bu husus ayrı olarak ele alınmıştır. Erkek ve kadın şüpheli bir şekilde birlikte olurlarsa bu ilişkiden

²¹¹ İran Medeni Kanunu m. 1128: *“Taraflardan birinde belirli bir nitelik öngörülürse ve sözleşmeden sonra bu şarttan yoksun olduğu anlaşılırsa bu niteliğin sözleşmede belirtilmişse veya bu niteliğe göre sözleşmenin yapıldığı anlaşılıyorsa , karşı taraf fesih hakkına sahip olur”*.

²¹² İran Medeni Kanunu m. 1131: *“Fesih seçeneği derhal olup, fesih hakkına sahip taraf fesih sebebini öğrendikten sonra evliliği sona erdirmezse, fesih hakkını ve aciliyetini bildiği takdirde seçimi geçersizdir ve seçeneği kullanma olasılığı için gereken süreyi örf belirler”*.

dünyaya gelen çocuğun nesebi de şüphe arz edebilir. İran Medeni Kanunu m. 1164²¹³ ve bu konu ile ilgilidir. Bu maddeleri doktrinde yazarlar iyiniyetin açık örneklerinden biri olarak görmekte-dirler²¹⁴.

İran Medeni Kanunu m. 1165 uyarınca, *“Kuşkuyula olan yakınlıktan doğan bir çocuk, yanılan tarafa aittir ve eğer her ikisi de yanılmış ise, ikisine de aittir.”* Bu hükmün icrası tarafların kötünıyetle davranmamasına bağı kılınmıştır. Kasıtsız yakınlık olduğı varsayılır ve bu ilişkiye ve sonuca saygı gösterilmesi gerekir. Sonuç olarak, iyiniyete (yanlış anlama) dayanarak, eşlerin arasındaki ilişki zina sayılmaz ve çocuk zina çocuğı değildir ayrıca evlilik ve miras gibi meşru bir çocuğun kuralları (Medeni Kanun m. 884²¹⁵) kendisine uygulanır. Dolayısı ile böyle bir ilişki fıkıhta²¹⁶ *“zina eden çocuktan mahrum olur ve zina yapan taşlanır”* hadisine tabi olmayacaktır.

İran Medeni Kanunu m. 1166’da iyiniyetin hata algısı olduğı belirtilmektedir. Bu maddede uyarınca, *“Çocuğun ebeveynleri arasındaki evlilik, bir engel nedeniyle batıl olursa, çocuğun iyiniyetli ebeveynlerden her biriyle olan ilişkisi meşru olacaktır. Anne babanın her ikisinin de iyiniyetli olması durumunda çocuk her iki taraf için meşrudur.”* Örneğin, kocası öldüğünde hamile olduğunu bilmeyen iyiniyetli bir kadınının daha sonra gerçekleştiriceğı evlilik her ne kadar vefat kuralı-iddet süreleri dikkate alındığında batıl olacağı öngörölmüşse de bu durumda iyiniyetleri korunacaktır. Doğacak çocuk bir zina çocuğı olarak değeriendirilmeyecektir. Bu kişilerin iyiniyetleri kanun koyucu tarafından korunmuştur.

2.1.3.3. Batıl Evliliklerde İyiniyet Durumunda Kişisel Durum

TMK m. 158/1 şu şekildedir: *“Evlenmenin butlanına karar verilirse, evlenirken iyiniyetli bulunan eş bu evlenme ile kazanmış olduğı kişisel durumunu korur. Eşler arasındaki mal rejiminin tasfiyesi, tazminat, nafaka ve soyadı hakkında boşanmaya ilişkin hükümler uygulanır”*.

²¹³ İran Medeni Kanunu m.1164: *“Kuşku ile olan yakınlıktan doğan bir çocuğun annesinin şüphesi olmasa dahi, bundan önceki madde hükümleri de uygulanır.”*

²¹⁴ Jafari Langroudi, 2019, 206; Emami, 2004, 214.

²¹⁵ İran Medeni Kanunu m. 884: *“Zinadan olan çocuklara ana-babadan ve akrabadan miras kalmaz, ancak eğer çocuğun dünyaya gelme nedeni olan ilişki taraflardan biri için zina ve diğeri için şüphe olduğundan dolayı zina değil ise çocuk sadece tek taraflı ve onun akrabalarına mirasçısıdır ve bunun tersi de geçerlidir.”*

²¹⁶ Jafari Langroudi, 2019, 206; Emami, 2004, 215.

Madde metninden anlaşılabacağı üzere eşlerin evlenmeyle kazandıkları kişisel durumlarını butlan kararından sonra da koruyabilmeleri iyiniyetli olmalarına bağlıdır. Burada bahsedilen iyiniyet eşin ya da eşlerin evlenme sırasında evlenmeyi batıl kılan bir sebebin bulunduğunu bilmemeleri ve gerekli özeni göstermelerine rağmen bunu öğrenmemiş olmalarıdır. Diğer bir ifadeyle evlilik birliği kurulurken geçersizliğin farkında olmayan ve iyiniyetli olan eş, geçerli bir evlilik varmış gibi kazanmış olduğu kişisel durumu koruyacaktır. Eş bu anlamda iyiniyetli değilse evlenme ile kazandığı kişisel durumunu iptal kararından sonra koruyamaz²¹⁷.

Mezkur madde metninin 2'nci fıkrasına göre ise evliliğin iptaline karar verilmesi durumunda eşler arasında mal rejiminin tasfiyesi, tazminat, nafaka ve soyadı hususlarında boşanmaya ilişkin hükümler uygulanacaktır.

İran hukukunda evliliğin butlanına karar verilmesi halinde, bu karar tespit kararlarından biri olduğu için ilam çıkarılmasına gerek yoktur. Evliliğin butlanı ile eşler yakın ilişki içinde olsa dahi kadın mehir almaya hak kazanamaz ve erkek mehir ödemişse iade edebilir.²¹⁸

Eş, nikâh akdinin sırasında evlenmeyi batıl kılan bir sebebin bulunduğunu bilmemesi ve diğer bir ifadeyle iyiniyetli ise eşler arasında yakınlık olduğu takdirde, eş mehr-i misil ve erş-ı bekaret almaya hak kazanır.²¹⁹

2.1.4. Borçlar Hukukunda Hukuki Sonucun Doğmasında İyiniyetin Rolü

2.1.4.1. Türk Borçlar Hukukunda İyiniyet

Borçlar hukukunda iyiniyetin etkili olduğu bir durum temsilde karşımıza çıkmaktadır. TBK m. 44 uyarınca, “*Temsilciye yetki belgesi verilmişse, yetkinin sona ermesi durumunda temsilci, bu belgeyi temsil olunana geri vermekle veya hâkimin belirleyeceği yere bırakmakla yükümlüdür. Temsil olunan veya halefleri, temsilcinin*

²¹⁷ Mustafa Dural/ Tufan Ögüz/ Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, C.3, Filiz Yayınevi, İstanbul 2016, 96-97.

²¹⁸ İran Medeni Kanunun m. 1098: “*resmi veya muta evliliğin iptaline kararı verilmesi durumunda ve cinsel ilişki gerçekleşmemişse kadının mehir hakkı yoktur ve koca mehir ödemiş ise geri alabilir.*”

²¹⁹ İran Medeni Kanunun m. 1099: “*Kadın, nikahın butlanından habersiz ise ve cinsel ilişkinin vuku bulmasından, kadın mehir almaya hak kazanır.*”

belgeyi geri vermesi için gerekeni yapmazlarsa, bundan dolayı iyiniyetli üçüncü kişilerin zararını gidermekle yükümlüdürler”.

Temsil, geniş anlamda hem temsilcinin temsil olunan adına ve hesabına hareket ettiği doğrudan temsili hem de temsilcinin kendi adına ve hesabına hareket ettiği dolaylı temsili kapsar²²⁰. *“Bir kimsenin, hüküm ve sonuçları başka bir kişinin hukuk alanında doğmak üzere o kişinin ad ve hesabına hukuki işlem yapması”* doğrudan temsil olarak ifade edilmektedir²²¹. TBK m. 40-48 hükümleri doğrudan temsili düzenlemektedir²²². Söz konusu hükümler dolaylı temsil için uygulama alanı bulamaz. Ancak belirtmek gerekir ki doğrudan temsilin düzenlendiği hükümler bunlardan ibaret değildir. Ayrıca TBK m. 48 uyarınca, *“Ortaklık temsilcileri ile organlarının ve ticari vekillerin yetkisine ilişkin hükümler saklıdır”* doğrudan temsile ilişkin TBK’nın diğer hükümlerinde (örn. Ticari temsilci: TBK m.547-550; TBK m.551: ticari vekil, TBK m.552: diğer tacir yardımcıları; TBK m. 553-554) ve diğer kanunlarda yer alan özel hükümlerin varlığına da atıfta bulunmaktadır²²³.

Doğrudan temsil ilişkisinin geçerliliği öncelikle temsil olunan kişi ad ve hesabına temsilcinin hareket etmesine bağlıdır²²⁴. Bu durum TBK m. 40’da belirtilmiştir. Bu madde uyarınca, *“yetkili bir temsilci tarafından bir başkası adına ve hesabına yapılan hukuki işlemin sonuçları, doğrudan doğruya temsil olunanı bağlar”*. Örneğin temsilci olarak yetkilendirilen (A), temsil olunan (B) ad ve hesabına hareket eder ise doğrudan temsil söz konusu olur. Ancak (A), bir hukuki işlemi (B) adına değil kendi adına yapmışsa burada doğrudan temsil söz konusu olmaz, yapılan işlem (A)’yı bağlar²²⁵. Doğrudan temsil ilişkisinin geçerli olabilmesi için temsilcinin, temsil yetkisinin de mevcut olması gerekir. Temsil yetkisi açık veya örtülü bir şekilde verilebilir²²⁶.

²²⁰ Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2021, 376; Fikret EREN, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, İstanbul 2020, 424; Hüseyin Hatemi/ Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Filiz Yayınevi, 5.Baskı, İstanbul 2021, 113.

²²¹ Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. V/1,1, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2019, 580.

²²² Mehmet Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 12. Baskı, Ankara 2020, 264.

²²³ Gümüş, 376.

²²⁴ Cem Akbıyık, Temsil Yetkisi ve Temel İlişki, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 55, S. 4, 1997, 214-232, 218 vd.

²²⁵ Antalya, 592.

²²⁶ Antalya, 599-600; Eren, 520; Haluk Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınevi, İstanbul 2020, 142 vd.

“Bir başkası adına hukuki işlem yapan kimsenin, kanundan veya bir hukuki işlemde doğan temsil yetkisi yoksa” yetkisiz temsilden bahsedilebilir²²⁷. Geçerli bir temsil yetkisinin, sözleşmenin kurulduğu anda bulunmaması halinde yetkisiz temsil gündeme gelecektir. Bu işlemi yapan kişi de yetkisiz temsilci olarak ifade edilir²²⁸. Zira temsil olunan adına veya temsil olunanın hukuki ilişkilerini etkileme niyetini belirtecek şekilde hareket eden bir kişi, bunu yapmak için yetkinin mevcut olduğuna ilişkin üçüncü kişiye garanti verdiği kabul edilir²²⁹.

TBK, bir kişinin geçerli bir temsil yetkisine, dolayısıyla temsilci sıfatına sahip olmaksızın temsilci gibi hareket ederek üçüncü kişi ile işlem yapması durumunda üçüncü kişinin temsil yetkisine yönelmiş iyiniyetine belirli koruyucu hukuksal sonuçlar bağlamıştır²³⁰. Bu anlamda TBK m. 41/2, m. 42/3 ve m. 45 yetkisiz temsile dayalı uygulamanın önüne geçmekte olup üçüncü kişinin iyiniyetine tam koruma sağlarken TBK m. 44/2 ise üçüncü kişinin iyiniyetine kısmi koruma sağlamaktadır.

Temsil yetkisinin sona ermesinden sonra, üçüncü kişinin iyiniyetini koruyan bir hükmün mevcut olmadığı durumlarda, temsilcinin yaptığı işlemler yetkisiz temsil kapsamında kalır. Kanunda aşağıda daha detaylı şekilde anlatacağımız bahse konu kanun maddeleriyle üçüncü şahısların ve temsilcinin haklı menfaatleri korunmuş olmaktadır²³¹.

TBK m. 41/2 uyarınca, “Temsil yetkisi üçüncü kişilere bildirilmişse temsil yetkisinin içeriği ve derecesi, bu bildirimde göre belirlenir” şeklindedir. Türk Borçlar Kanunu gibi İsviçre Borçlar Kanunu’nun 33’üncü maddesinin 3’üncü fıkrası da üçüncü şahıs için iyiniyet şartından söz etmemiştir. Fakat İsviçre Federal Mahkemesi bu şartı aramaktadır²³². Burada iç temsil yetkisi ve dış temsil yetkisinin farklı olması söz konusu olup iyiniyetli üçüncü kişinin iyiniyeti korunarak dış temsil yetkisini üstün tutma hali söz konusudur. Şu halde üçüncü kişi ancak temsilciye temsil yetkisi verilmediği yahut

²²⁷ Antalya, 641; Eren, 490; Kılıçoğlu, Ahmet, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Turhan Yayınevi, 25. Baskı, Ankara, 2021, 330, Remzi/ Aydın/Ispartalı, 224.

²²⁸ Antalya, 641; Eren, 522.

²²⁹ Bülent Karasu, *Karşılaştırmalı Hukukta Temsil*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi)i İstanbul 2018, 272 vd.

²³⁰ Gümüş, 404

²³¹ Gülsüm Soylu Ünver, *Güven Teorisi ve Güven Sorumluluğu Kapsamında Yetkisiz Temsilcinin Ve Temsil Belgesini Geri Almayanın Sorumluluğu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, 65.

²³² M.Kemal Oğuzman/ Turgut,Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.1, 14. Baskı, İstanbul 2016, 248 vd.

yetkilendirme işleminin geçersiz olduğunu bilmiyorsa ve bilebilecek durumda değilse, TBK m. 41/2'nin korumasından faydalanır. Bahse konu maddeye göre temsil olunan tarafından üçüncü kişilere yapılan bildirim, kendisine yapılan bildirime iyiniyetle güvenerek temsilci ile işlem yapan üçüncü kişinin gerçek bir yetki varmış gibi işlemin sonuç doğurmasını ve temsil olunanı bağlamasını sağlar²³³.

TBK m. 45 “*Temsilci, yetkisinin sona ermiş olduğunu bilmediği sürece, temsil olunan veya halefleri, temsilcinin yapmış olduğu hukuki işlemlerin sonuçlarıyla bağlidırlar. Bu kural, üçüncü kişilerin yetkisinin sona ermiş olduğunu bildikleri durumlarda uygulanmaz*” şeklindedir. Burada yukarıdaki maddeden farklı olarak yalnız üçüncü kişinin değil aynı zamanda temsilcinin de iyiniyetinin korunması söz konusudur. Zira bahse konu hüküm gereğince temsil yetkisi ne sebeple sona ererse ersin, temsilci yetkisinin sona erdiğini bilmiyorsa ve hukuki işlem yaptığı üçüncü kişi de temsilcinin yetkisinin sona erdiğini bilmiyorsa, temsilcinin bu kişiyle yaptığı işlem sanki temsil yetkisi devam ediyormuş gibi sonuç doğurur ve temsil olunanı bağlar. Kanun yalnızca ‘bilmeyi’ dikkate almıştır, iyiniyet deyimini kullanmamıştır. Buna rağmen TMK m. 3'teki esasların burada da uygulanacağı kabul edilmektedir²³⁴. Belirtmek gerekir ki, üçüncü kişilerin temsil yetkisinin geri alındığı konusundaki iyiniyeti, geri almanın kendilerine bildirilmiş olması ile sona ermektedir. Diğer bir ifadeyle üçüncü kişilerin iyiniyeti temsil yetkisinin geri alındığını bilmedikleri veya bilebilecek durumda olmadıkları halinde söz konudur. Geri alma bildirimi olmasa dahi üçüncü kişilerin geri almadan diğer yollarla haberdar olmaları durumlarında da iyiniyet son bulacaktır²³⁵.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 25/06/2003 T., 2003/14402 E., 2003/435 K. sayılı ilamı şu şekildedir: “*Dava, vekalet görevi sona eren kişinin usulsüz olarak koydurduğu ipoteğin fekki talebine ilişkindir. Uyuşmazlık, vekaletten azledildiğini bilmeyen vekil ve üçüncü kişinin tapuda yaptığı işlemin geçerli olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. Davaya konu ipotek sözleşmesi azlin tapuya bildirilmesinden sonra ancak vekil ve üçüncü kişinin öğrenmesinden önce yapılmıştır. Azil keyfiyetini bilmeyen ve bilmesi de gerekmeyen vekil ile üçüncü kişinin yaptığı sözleşme geçerlidir. Tapu*

²³³ Handan Ömeroğlu Oruç, *Yetkisiz Temsil*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara, 2018, 89 vd.

²³⁴ Oğuzman/ Öz, 236.

²³⁵ Yılmaz Kılıçoğlu, *Temsil Yetkisinin Geri Alınması*, TBB Dergisi, 2021, 165-216, 193.

kayıtlarının aleniyeti tapu kütüğü ile sınırlıdır. Tapuda işlem yapacak kişinin kütüğün tüm kayıtlarını incelemesi beklenemez. İşlem yapılmasına engel olup olmadığını inceleme görevi tapu sicil memurlarına aittir”²³⁶.

Yine belirtmek gerekir ki temsilci açısından iyiniyet bakımından kanun metni geri almayı bilmesinden söz etmektedir. Yani geri alma temsilciye ulaşmış olsa dahi eğer temsilci, temsil yetkisinin geri alındığını öğrenmediyse iyiniyeti hala korunur. Örneğin; temsil yetkisine dair geri alma bildirimini temsilcinin mail kutusuna ulaşmış olsun ancak temsilci maili hala okumamışsa geri alma bildirimini öğrenmediğinden dolayı iyiniyeti korunmaya devam eder.

TBK m. 45’e dayalı olarak gerçekte yetkisiz temsil hali oluşturacak şekilde akdedilen bir sözleşmenin geçerli sayılabilmesi için şu şartlar gerçekleşmelidir²³⁷.

- I. Temsil yetkisi herhangi bir sebeple tamamen veya kısmen sona ermiş olmalıdır.
- II. Temsilci temsil yetkisinin varlığını sona ermeden önce öğrenmiş olmalıdır.
- III. Hem temsilci hem de üçüncü kişi iyiniyetli olmalıdır.

TBK m. 42/3 “*Temsil olunan verdiği yetkiyi üçüncü kişilere açıkça veya dolaylı biçimde bildirmişse, bu yetkiyi tamamen veya kısmen geri aldığını onlara bildirmediği takdirde, yetkinin geri alındığını iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri süremez*” şeklindedir. Madde metninden anlaşılabileceği üzere temsil olunan, temsil yetkisi verdiği konusunda diğer kişilere bildirim yapmış ise, sonradan temsil yetkisini geri aldığını da bu kimselere bildirmesi gerekir, aksi takdirde temsil yetkisinin geri alındığını iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri süremez ve dolayısıyla da temsilcinin iyiniyetli üçüncü kişiler ile yaptığı işlemler temsil olunanı bağlar.

TBK m. 42/3’ün uygulanabilmesi için temsil yetkisinin üçüncü kişiye bildirilmiş olması, temsil yetkisinin bu bildirilmeden sonra geri alınması, temsil yetkisinin geri alınmış olduğunun üçüncü kişiye bildirilmemesi ve üçüncü kişinin iyiniyetli olması gerekmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki bu hükmün gerçekleşmesi temsil yetkisinin

²³⁶ Detaylı bilgi için bkz. (www.sinerjimevzuat.com.tr- E.t. 18.03.2023).

²³⁷ Gümüş, 405; Eren, 522 vd; Nomer, 156 vd; Oğuzman/ Öz, 236 vd.

sona erdiği her durumda değil yalnızca temsil yetkisinin geri alınması durumunda söz konusu olur.

Sonuç itibariyle TBK m. 42/3'e dayalı olarak gerçekte yetkisiz temsil hali oluşturacak şekilde akdedilen bir sözleşmenin geçerli sayılabilmesi için şu şartlar gerçekleşmelidir²³⁸:

- I. Temsil olunan temsilciye geçerli bir temsil yetkisi vermiş olmalıdır.
- II. Temsil yetkisinin verildiği temsil olunan tarafından üçüncü kişiye bildirilmiş olmalıdır.
- III. Bahse konu temsil yetkisi geri alma ile sona ermiş olmalıdır.
- IV. Temsil olunan temsil yetkisinin geri alındığını üçüncü kişiye bildirmemiş olmalıdır.
- V. Temsilci iyiniyetli olmamalıdır. (Zira temsilcinin de iyiniyetli olduğu durumda TBK m. 45 uygulanır.)
- VI. Temsilci, sahip olduğu temsil yetkisi üçüncü kişiye bildirildikten sonra ve akabinde temsil yetkisi geri alındıktan sonra üçüncü kişi ile hukuki işlem yapmış olmalıdır.
- VII. İşlem tarafı üçüncü kişi iyiniyetli olmalıdır.

TBK m. 44/2 uyarınca, *“Temsil olunan veya halefleri, temsilcinin belgeyi geri vermesi için gerekeni yapmazlarsa, bundan dolayı iyiniyetli üçüncü kişilerin zararını gidermekle yükümlüdürler”*. TBK m. 44/2'de geri almadan haberdar olmayan iyiniyetli üçüncü kişiler için, temsil yetkisi son bulan temsilcinin yaptığı hukuksal işleme bağlayıcı olma sonucunu bağlamamış, tam aksine bu yüzden doğan zararlarını talep edebilme yetkisini tanımış olup üçüncü kişinin iyiniyetine kısmi koruma sağlamıştır.

Temsil yetkisi belgesi, temsil olunan tarafından belgeyi elinde bulunduran ve temsilci sıfatıyla hareket eden kimseye yetki verildiğini ve verilen yetkinin devam etmekte olduğunu onaylayan, kanıtlayan ve beyan eden belgedir. İş bu madde hükmündeki sorumluluğun doğması için temsil yetki belgesinin bulunması gerekmektedir²³⁹.

²³⁸ Gümüş, 408; Eren 522 vd.; Nomer, 156 vd.; Oğuzman/Öz, 236 vd.

²³⁹ Ömeroğlu Oruç, 205; Gümüş, 408; Eren 522 vd.; Nomer, 156 vd.; Oğuzman/Öz, 236 vd.

Temsilci, evvelce yapmış bulunduğu sözleşmelerde yetkisiz bir temsilci olarak hareket ettiği iddiası ile karşılaşmaktan endişe ediyorsa, bu konudaki belgeyi mahkemeye tevdi etmekle yükümlüdür. Temsil olunan veya halefleri derhal ihtar çekerek ya da sonuç alınmaması durumunda makul bir sürede iade talepli dava açarak kendilerine yüklenen özeni göstermiş olacaklar ve bu şekilde artık üçüncü kişiye karşı sorumlu olmaktan kurtulmaktadır. Belirtmek gerekir ki yalnızca temsil yetkisini gösterir belgenin geri verilmesi veya mahkemeye tevdiye ilişkin bahse konu girişimlerde bulunmak yeterli olacaktır. Temsil olunan belirttiğimiz yükümlülüklerini yerine getirdiği takdirde sorumluluktan kurtulmuş olur. Bu durumda temsil yetkisi sona erdiği halde yetki belgesini kullanan temsilcinin TBK m. 47 gereğince sorumluluğu gündeme gelecektir. Bu girişimlerin olumlu sonuçlanması sorumluluğun kalkması açısından şart değildir. Zira temsil olunan veya halefleri temsil yetkisi verdiği yönündeki iradesini, üçüncü kişilere bildirmiş olan temsil olunan, yetkiyi geri aldığını da aynı şekilde bildirmemiş ise, temsil yetkisini geri aldığını iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri süremez²⁴⁰.

Temsil olunan veya halefleri temsil yetkisinin sona ermesinden sonra temsilcinin temsil yetkisini gösterir belgeyi kendilerine iade etmesi veya tevdi etmesi için gerekeni yapmazlarsa iyiniyetli üçüncü kişinin uğramış olduğu zararı gidermeleri gerekir. Bu durumda temsil olunan veya haleflerinin sorumluluğu temsilci ile sözleşme yapan iyiniyetli üçüncü kişinin menfi zararını, diğer bir ifadeyle sözleşmenin hüküm ifade edeceğine güvenmesinden doğan zararını tazmin yükümünden ibaret olacaktır. Alacaklının malvarlığının halihazır durumu ile sözleşme yapılmamış olsaydı arz edeceği durum arasındaki fark menfi zararı meydana getirir. Menfi zarar, alacaklının söz konusu sözleşmeyi yapmamasındaki menfaate tekabül eden zarardır. Menfi zararı oluşturan unsurların başında, sözleşmenin kurulması için yapılan giderler gelir. Alacaklının, borçlu tarafından yapılacak ifayı kabul için yaptığı giderler de bu zarara dahildir²⁴¹.

Belirtmek gerekir ki TBK m. 44/2 gereğince temsil olunan ve haleflerinin sorumluluğu için mutlaka yetki belgesini elinde bulunduran temsilci ile üçüncü kişi arasında sözleşme kurulmuş olmasına gerek yoktur, culpa in contrahendo sorumluluğu gereğince sözleşmenin görüşme aşamalarında kesilmiş olması dahi yeterlidir.

²⁴⁰ Soylu Ünver, 95.

²⁴¹ Eren, 1083.

TBK m. 46/1 uyarınca, “Bir kimse yetkisi olmadığı hâlde temsilci olarak bir hukuki işlem yaparsa, bu işlem ancak onadığı takdirde temsil olunanı bağlar. Yetkisiz temsilcinin kendisiyle işlem yaptığı diğer taraf, temsil olunandan, uygun bir süre içinde bu hukuki işlemi onayıp onamayacağını bildirmesini isteyebilir. Bu süre içinde işlemin onanmaması durumunda, diğer taraf bu işlemle bağlı olmaktan kurtulur”. Söz konusu maddede ifade edildiği üzere yetkisiz olarak yapılan bir işlem teslim olunan tarafından onanmadıkça temsil olunanı bağlamaz diğer bir ifadeyle bu işlem askıda hükümsüz haldedir²⁴². Üçüncü kişi, temsil olunan hukuki işlemi açık veya örtülü olarak onanmasına veya reddedilmesine kadar sözleşmeyle bağlı olur. Yetkisiz doğrudan temsil işleminin onanması, temsilcinin sorumluluğunu kural olarak kaldırır ve temsilcinin işlemleri, onama üzerine başlangıçtan itibaren yetkili bir şekilde yapılmasıyla aynı sonuçlar doğurur. Yetkisiz işlemin açık veya örtülü olarak onanmaması halinde ise işlem geçersiz hale gelir ve üçüncü kişi sözleşme ile olan bağıllığından kurtulurken yetkisiz temsilcinin ise sorumluluğu ortaya çıkar. Zira TBK m. 46/2 şu şekildedir: “Yetkisiz temsilcinin kendisiyle işlem yaptığı diğer taraf, temsil olunandan, uygun bir süre içinde bu hukuki işlemi onayıp onamayacağını bildirmesini isteyebilir. Bu süre içinde işlemin onanmaması durumunda, diğer taraf bu işlemle bağlı olmaktan kurtulur”. Üçüncü kişi bu madde uyarınca temsil olunana uygun süre içerisinde onayıp onamayacağını sorabilir. Temsil olunan olumlu cevap verirse sözleşme ile bağlı olur aksi durumda sözleşme tarafları bağlamaz²⁴³.

Yargıtay Hukuk Dairesi’nin 2018/4430 E., 2019/873 K. Sayılı ilamında, “6098 sayılı TBK’nın 40. maddesinde yetkili bir temsilci tarafından diğer bir kimse ile yapılan sözleşmeden doğan alacak ve borçların o kimseye ait olacağı düzenlenmiştir. Buna göre yetkili değil ise, imzalayan şahsen sözleşmeden sorumlu olur. Aynı Kanun’un devam eden 46. maddesinde de bir kimse yetkili olmadığı halde başkası adına hukuki işlem yapmışsa, temsil edilen kişi icazet vermedikçe alacaklı veya borçlu olmayacağı belirtilmiştir. Bu temsilci yetkisiz olsa dahi temsil olunanın sonradan icazet vermesi ya da kendi adına yapılan hukuki işlemi benimsemesi halinde baştan itibaren hukuki

²⁴² Antalya, 641; Eren, 523; Kılıçoğlu, 330-332.

²⁴³ Eren, 526-527; Antalya, 641 vd.

işlem geçerli ve temsil olunanı bağlayıcı olacaktır” ifadeleri yer almaktadır²⁴⁴.

Kişi, temsil yetkisini birisine verdiğini açık veya dolaylı bir biçimde bildirmişse aynı şekilde bu yetkiyi aldığını da bildirmelidir. Kişi, temsil yetkisini kaldırmasına rağmen bildirimde bulunmazsa, yetkisiz temsilcinin iyiniyetli üçüncü kişilerle yaptığı işlemlerden sorumlu olur ve maruz kaldıkları zararları karşılamakla yükümlü olur²⁴⁵. Ayrıca TBK m. 47 uyarınca, *“Temsil olunanın açık veya örtülü olarak hukuki işlemi onamaması hâlinde, bu işlemin geçersiz olmasından doğan zararın giderilmesi, yetkisiz temsilciden istenebilir. Ancak, yetkisiz temsilci, işlemin yapıldığı sırada karşı tarafın, kendisinin yetkisiz olduğunu bildiğini veya bilmesi gerektiğini ispat ederse, kendisinden zararın giderilmesi istenemez”*. Madde metninde görüleceği üzere öngörülen sorumluluğun doğumu için temsilci gerçekte yetkiye sahip olmadığı halde, temsil olunanın hesabına hareket etmesi konusunda yeterli yetkiyi taşıdığını beyan etmesi gerekir²⁴⁶. Söz konusu madde sayesinde iyiniyetli üçüncü kişi, işlem yaptığı doğrudan temsilcinin yetkisiz olması nedeniyle, temsil olunan ile etkili bir işlem yapamamasından ötürü uğradığı zararların giderilmesini talep edebilir. Temsilcinin yetkisizliği ile ortaya çıkan zarar arasında illiyet bağının olması gerektiği ise kuşkusuz olup yetkisiz temsilcinin kusurlu olması ise aranmamaktadır. Diğer bir ifadeyle temsilcinin herhangi bir kusuru olmasa dahi üçüncü kişinin zararını tazmin bakımından sorumluluğu ortaya çıkacaktır.

Mezkur madde metninde *“...hukuki işlemi onamaması hâlinde, bu işlemin geçersiz olmasından doğan zararın giderilmesi...”* şeklindeki ifadede anlaşılabacağı üzere tazmin edilecek olan zarar menfi zarardır. TBK m. 47/2 uyarınca, *“Hakkaniyet gerektiriyorsa, kusurlu yetkisiz temsilciden diğer zararların giderilmesi de istenebilir”* şeklindeki olup buradaki “diğer zararlar” ifadesi ile müspet zararın kastedildiği kabul edilmektedir.

Madde metnindeki *“Ancak, yetkisiz temsilci, işlemin yapıldığı sırada karşı tarafın, kendisinin yetkisiz olduğunu bildiğini veya bilmesi gerektiğini ispat ederse, kendisinden zararın giderilmesi istenemez”* şeklindeki kısımdan anlaşılabacağı üzere üçüncü kişi,

²⁴⁴ Detaylı bilgi için bkz. (www.sinerjimevzuat.com.tr- E.t. 18.03.2023)

²⁴⁵ Antalya, 644 -645; Akipek, 68; Ayan, 186; Akkanat,172; Oğuzman/ Barlas, 259; Edis, *Medeni Hukuk*, 275-276; Akkanat, 126; Dural/ Sarı, 240; Öztan, 193; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 52; Erman, 116; Edis, 144; Mercan, 11; Eren, 528.

²⁴⁶ Serap Helvacı/ Bülent Karasu, Yetkisiz Temsilcinin Hukuki Sorumluluğu, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 1, Haziran 2018, s. 197-214, 201 vd.

işlemin yapıldığı anda temsilcinin yetkisiz olduğunu bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde, temsilci bahse konu işlemde kaynaklanan zarardan sorumlu olmaz. Üçüncü kişinin bilmesi veya bilebilecek durumda olup olmadığı somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmelidir.

Kanunda iyiniyet karinesinden yararlanacak kişi, iradi ya da kanuni temsilci ile temsil edilebilir. Bu durumlarda hem temsilcinin hem de temsil edilen kişinin iyiniyetli olması gerekir. Temsil edilen kişinin iyiniyetli olduğu ancak temsilcinin iyiniyetli olmadığı durumlarda iyiniyet korunmaz²⁴⁷. Ayrıca birden fazla kişinin temsil etmesi durumunda tüm temsilcilerin iyiniyetli olması gerekir²⁴⁸.

İyiniyetin borçlar hukukunda ki en önemli etkisinden biri TBK m. 186'da karşımıza çıkar. Söz konusu madde uyarınca, "*Borçlu, alacağın devredildiği, devreden veya devralan tarafından kendisine bildirilmemişse, önceki alacaklıya; alacak birkaç kez devredilmişse, son devralan yerine önceki devralanlardan birine iyiniyetle ifada bulunarak borcundan kurtulur*". Bu maddeden anlaşılacağı üzere alacağın bir başkasına temlik edildiğini bilmeyen borçlu, borcu iyiniyetli olarak alacaklıya ödediği takdirde borcunu ifa etmiş olur²⁴⁹.

İyiniyetin etkili olduğu diğer bir durumda sebepsiz zenginleşmede karşımıza çıkmaktadır. TBK m. 79 uyarınca, "*Sebepsiz zenginleşen, zenginleşmenin geri istenmesi sırasında elinden çıkmış olduğunu ispat ettiği kısmın dışında kalanı geri vermekle yükümlüdür. Zenginleşen, zenginleşmeyi iyiniyetli olmaksızın elden çıkarmışsa veya elden çıkarırken ileride geri vermek zorunda kalabileceğini hesaba katması gerekiyorsa, zenginleşmenin tamamını geri vermekle yükümlüdür*". İyiniyetli olarak zenginleşen kişi yalnızca elinde kalan eşyayı geri vermekle yükümlü iken kötünietli zilyet zenginleşmenin tamamını geri vermekle yükümlüdür. Ayrıca TBK m. 80 uyarınca, iyiniyetli olarak zenginleşen kişi yaptığı zorunlu ve yararlı giderleri isteyebilirken, kötünietli olması durumunda yalnızca zorunlu ve yararlı giderlerden geri verme anında mevcut olan değer artışının iadesini isteyebilir.

²⁴⁷ Oğuzman/ Barlas, 259; Edis, *Medeni Hukuk*, 275-276; Akkanat, 126; Dural/ Sarı, 240; Öztan, 193; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 52; Erman, 116; Edis, 144; Mercan, 11; Ayan, 138; Antalya, 645.

²⁴⁸ Ayan, 139; Edis, 151; Mercan, 11.

²⁴⁹ Akkanat, 169; Ayan, 186-187; Oğuzman/ Barlas, 259; Edis, *Medeni Hukuk*, 275-276; Akkanat, 126; Dural/ Sarı, 240; Öztan, 193; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 52; Erman, 116; Edis, 144; Mercan, 11.

2.1.4.2. İran Borçlar Hukukunda İyiniyet

İran hukukunda temsil, başkasının ad ve hesabına ve onun amaçlarına uygun olarak işlemlerde bulunmak olarak ifade edilmektedir. Temsil yetkisi, temsil olunanın hukuki işlemler kurma yetkisinin bir parçasıdır. Hukuki işlem yapmak için fiil ehliyetine sahip olan herkes temsil yetkisi verme iktidarına sahiptir.

İran hukukunda temsil yetkisi olmaksızın başkasına ait bir malın satılması halinde yetkisiz temsilden bahsedilir. Yetkisiz temsil halinde yapılan sözleşme geçerli değildir ve gerekli yasal sonuçları doğurmayacaktır. Yetkisiz temsil, İran Medeni Kanunu'nda 247²⁵⁰, 248²⁵¹, 251²⁵², 252, 253²⁵³, 254²⁵⁴, 256²⁵⁵, 257²⁵⁶, 258²⁵⁷, 259²⁵⁸, 261²⁵⁹, 262²⁶⁰, 263'üncü maddeler de düzenlenmiştir. Sözde temsil olunan, yetkisiz temsilcinin yapmış olduğu hukuki işlemi onarsa o hukuki işlemi sanki yetkili temsilci yapmış gibi kabul edilir. Hak ve yükümlülükler artık temsil olunanı bağlayacaktır. Eğer mal sahibi satış sözleşmesine izin verirse bu sözleşme geçerlilik kazanır. Diğer bir deyişle, alım satımı yapılan malın gerçek maliki tarafından onaylanan satış sözleşmesi geçerlilik kazanır ve

²⁵⁰ İran Medeni Kanunu m. 247: “Vesayet veya velayet veya vekalet dışında başkasına ait bir mal ile yapılan işlem geçersizdir, mal sahibi kendi içinden razı olsa bile geçerli olmaz, ancak işlemden sonra malik veya vekili izin verirse, o zaman işlem geçerli olur.”

²⁵¹ İran Medeni Kanunu m. 248: “Mal sahibinin yetkisiz işleme ilişkin izni, sözleşmenin imzalandığını gösteren söz veya davranışlarla alınır.”

²⁵² İran Medeni Kanunu m. 251: “Malın geri verilmesi, rıza eksikliğini gösteren herhangi bir söz veya eylemle sağlanır.”

²⁵³ İran Medeni Kanunu m. 253: “Yetkisiz temsil de, malik izin veya reddetme önce ölürse, izin veya ret mirasçılara geçer.”

²⁵⁴ İran Medeni Kanunu m. 254: “Yetkisiz temsilci bir işlem yaparsa ve ondan sonra bir şekilde malın zilyetliği satıcıya devredilirse, sadece zilyetlik bir önceki işlemin geçerli olmasına neden olmaz.”

²⁵⁵ İran Medeni Kanunu m. 256: “Bir kimse, bir sözleşme ile kendi malını ve başkasının malını devrederse veya mali devri kendisi ve başkası adına kabul ederse, bu işlem kendisi için geçerli ve başkası için geçersizdir.”

²⁵⁶ İran Medeni Kanunu m. 257: “İşleme konu olan aynı mal sahibi, işleme izin vermeden veya reddetmeden önce başka bir işleme de konu olursa, malik istediği işlemlerden herhangi birine izin verebilir, bu durumda sonraki işlemlerin her biri geçerli olur ve önceki işlemler hükümsüz olacaktır.”

²⁵⁷ İran Medeni Kanunu m. 258: “İşlemin konusu olan malın menfaatleri, izin veya ret, sözleşmenin yapıldığı günden itibaren geçerli olacaktır.”

²⁵⁸ İran Medeni Kanunu m. 259: “İşleme konu malın zilyetliğini üçüncü kişiye devr edilmiş ise ve malik işleme izin vermiyorsa, zilyet mal ve menfaatlere kefil olur.”

²⁵⁹ İran Medeni Kanunu m. 261: “Malın zilyetliği alıcı'ya verilmesi halinde, mal sahibi işleme izin vermezse alıcı, zilyetliğinde bulunduğu süre boyunca asıl mal ve menfaatlerine kefildir. ancak Menfaatleri kullanmasa bile kefildir ve ayrıca zilyetlik süresi içinde meydana gelen herhangi bir kusur için alıcının sorumluluğu vardır.”

²⁶⁰ İran Medeni Kanunu m. 262: “Önceki madde durumunda, alıcı, ödediği ücret ve uğradığı zarar için satıcıya başvurma hakkına sahiptir.”

hukuki sonuçlar doğurur. Ancak sözde temsil olunan yetkisiz temsilcinin yapmış olduğu hukuki işlemi onamazsa bu durumda işlem geçersiz olacaktır²⁶¹.

Malik sıfatı olmayan kişi tarafından yapılan yetkisiz temsil diğer etkilerinden biri de sorumluluk koşullarının yerine getirilmesidir. Bu sorunun açıklamasında satıcının sorumluluğu nedir? Başkasına ait bir malın yetkisiz temsil durumunda satıcı için doğan bir sorumluluk olduğunu söylemeliyiz. Dediğimiz gibi, mal sahibi yapılan hukuki işleme izin verebilir veya reddedebilir. Öte yandan, mal sahibinin hukuki işlemi reddetmeden önce satıcı malı alıcıya teslim etmiş olması da mümkündür. Bu durumda, alım satımı yapılan mal sahibi, malı geri almak için iyiniyetli veya iyiniyetli olmayan alıcıya başvurabilir.

Mal sahibi hukuki işlemi reddeder ve malı alıcıdan geri alırsa alıcı, mal için ödediği bedeli satıcıdan geri alabilir. Haksız satıcı, alıcıdan aldığı bedeli iade etmelidir. Hukuki terimle yetkisiz satıcının geçersiz işlem için aldığı bedeli iade etmekle ve iyiniyetli veya iyiniyetli olmayan alıcı teslim aldığı malı gerçek mal sahibine geri vermekle sorumludurlar²⁶².

Malın bir kısmının satış esnasında satıcıya ait değilse kısmi haksız zilyetlik konusudur. Hukuki terminolojide satış sözleşmesinde malın karşı edimine bedel (semen) denildiğini açıklamak gerekir. Satış sözleşmesinden kaynaklanan bir diğer önemli etki ve yasal gereklilik, alıcının satıcıya işlem bedelini ödeme yükümlülüğü doğmasıdır. Medeni Kanun'un 390. maddesine göre: bedelin ödenmesinden sonra malın tamamının veya bir kısmının mülkiyetinin satıcıya ait olmadığı anlaşılırsa bu durum satıcı için bir tazminat ve kanuni sorumluluk doğurur²⁶³. Kanun koyucu, bu durumu İran Medeni Kanunu'nun 391'inci²⁶⁴ maddesinde belirlemiştir. Bu maddeye göre, alım satımı yapılan malın bir kısmı başkasına ait ise, satıcı alıcıdan aldığı bedeli (haksız olduğu kısım bedeli) iade etmelidir. İyiniyetli alıcı, Bu durumdan bilgisiz olduğu için Satıcı, malın bir kısmı

²⁶¹ Ebrahim Shoarian/ Ebrahim Torabi, *Osule Hoghough Gharardadhaye Oroupa ve Hoghough İran (Karşılaştırmalı Çalışma)*, Forouzesht Yayınları, Tahran 2010, 78.

²⁶² Mehdi Shahidi, *Soqout Taahodat Hoghough Madani*, 16. Baskı, C. 5, Majd Yayınları, Tahran 2022, 95-96.

²⁶³ Jafari Tabar, 202; Nasser Katouzian, *Hoghough Madani Doreh Oghoud Moayyen*, 34. Baskı, Sherkat Enteshar Yayınevi, Tahran 2021, 341.

²⁶⁴ İran Medeni Kanunu m. 391: "Satışın tamamı veya bir kısmı başkasına ait ise satıcı, satış bedelini iade etmek ve alıcının yolsuzluktan habersiz olması durumunda uğradığı zararı üstlenmek zorundadır."

başkasına ait olması nedeniyle alıcının uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Örneğin, bilgisiz bir alıcı, malın ekonomik değerinin düşmesi nedeniyle zarar görmesinden dolayı satıcıdan tazminat talep edebilir²⁶⁵.

satışın bir kısmına hak kazanmanın, satış sözleşmesinin geçerli ve geçersiz olmak üzere ikiye ayrılmasına neden olacağı söylenebilir. Satış sözleşmesinin geçerli ve geçersiz olmak üzere ikiye bölünmesi, seçilmiş hakkı kullanılmasının şartlarını da yerine getirecektir. Bu seçimlik hak aynı zamanda satış sözleşmesini alıcı lehine feshetme hakkı doğurur. Diğer bir deyişle, satış konusu kısmen başkasına ait ise satış sözleşmesi geçersiz ve geçerli kısımlara bölünür, iyiniyetli alıcı bu sözleşmenin geçerli kısmını fesh edebilir veya sadece geçerli kısmı kabul edip ve geçersiz kısım için ödediği bedel ve uğradığı zararın haksız satıcıdan isteyebilir.²⁶⁶

Bireyler arasındaki işlemlerde, taraflardan birinin işleme konu olan malın sahibi olmama ihtimali her zaman vardır, ancak bazen işlemi gerçekleştiren kişi, işlemi malik adına gerçekleştirilir ve alım satımı yapılan malı bir başkasına devreder. Ancak mal sahibinin izni ve bilgisi dışında bir malın devredilmesi durumunda (malikin vekili, velisi, vasisi değildir veya malik tarafından genel olarak işlemi gerçekleştirme izni yoktur), İran hukukunda yukarıda da ifade edildiği üzere yetkisiz temsil kapsamında değerlendirilir.

Bu durumda mülkiyeti devreden asıl malikin dışında bir kişidir. İran Hukukuna göre yetkisiz temsilcinin kötünietli olması, zarar verme amacını gütmesi aynı zamanda eylemlerini bir suç haline getirir²⁶⁷.

Örneğin, ortak bir mülkün bir kısmına sahip olan ortaklardan biri, malikin veya diğer maliklerin izni olmaksızın mülkün tamamını satar ise ve bu konuda iyiniyetli ise işlemin bedelini diğer malike veya maliklere vermekle sorumluluğunu yerine getirir (İMK m.304²⁶⁸).

²⁶⁵ Mohammad Salehi Rad, *Hosneniyyet dar Ejray-e Gharardadha ve Asar An*, Tahghighat Hoghoughi, Dadgostari Yayınları, S. 26, İran 1999, 93.

²⁶⁶ Ahmad Deylami, *Mahiyat ve Mabani Ghaede Hosneniyyet ve Rahhaye Esbat An*. İslam ve Batı Hukukunda Karşılaştırmalı Araştırma, 3. Sayı, Doreh: 5, 2018, 91-118.

²⁶⁷ Hamid Bahrami Ahmadi, *Soe Estefadeh Az Haq*, İslam Hukuku ve Diğer Hukuk Sistemlerinin Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Ettelaat Yayınevi, Tahran 2020, 102.

²⁶⁸ İran Medeni Kanunu m.304: “*Haksız olarak bir şey zilyet olan kimse, hak ettiğini sandığı hâlde, fiilen hak sahibi olmayıp, o şeyi satarsa, bu işlem yetkisiz temsil olur ve ilgili hükümlere tabi olur.*”

Ancak başkasının malını devretmek veya başkasına satmak her zaman cezai bir nitelik taşımakta ve dolandırıcılık suçunun bir örneğini teşkil etmekte olup, başka bir deyişle kötü niyet ve başkasına zarar verme kastı söz konusu olup, devreden işlem malını kendisi adına ve sahibinin zararına karşı tarafa akdedmektedir.²⁶⁹

Yetkisiz temsil işlemi geçersiz bir hukuki işlemdir ve bunun anlamı, malik işlemi onaylar ise ve işlemin geçerli olmasına izin verirse işlem geçerli olur ve eğer reddederse işlemin geçersiz olacağı anlamına gelir.

Ayrıca yetkisiz temsil işlem malik tarafından reddetmesi veya kabul etmesi için belirli bir süre yoktur ve mal sahibi bu hususta istediği zaman harekete geçebilir, halbuki, hileli işlem de, mal sahibi malın devrini öğrendiği tarihten bir aya kadar alıcıya mal sahibi olduğunu bilgisi vermekle süresi vardır, aksi halde dolandırıcılık suçuna yardımcı sayılır.²⁷⁰

Tam bu noktada şu hususu değerlendirmek gerekmektedir. Acaba yetkisiz temsilciden bir malı satın alan kişinin sorumluluğu nedir?

İran hukukunda başkasının malını satın alan kimse, o malın başkasına ait olduğunu öğrenir öğrenmez, o malı derhal asıl sahibine iade etmelidir. Çünkü malın asıl sahibine iade edilmesi başkasının malını satın alma konusundaki iyiniyetinin ve satın aldığı anda bilgisizliğinin ispatıdır. Bu nedenle, bilgisiz ve iyiniyetli üçüncü kişi öğrendiği an malı asıl sahibine haber vermek ve malı kendisine iade etmek görevlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Alıcı, başkasına ait bir malın satın alındığını bildiği halde yine de satın alırsa, başkasına ait bir malın satışında gizli anlaşma yapmakla suçlanır.

Ayrıca alıcının iyiniyetli olup olmaması farklı sonuçları doğuracaktır. Devralanın işleminden haberi olmadığı takdirde (iyiniyetli kişi), bedel ve ödemenin yanı sıra kendisine verilmiş olan zarar ve tazminat bakımından satıcıya başvurma hakkına sahiptir. Ancak

²⁶⁹ Shambiati, 2003, 404-410; Rahimi Nejad, Esmail, *Ashenai Ba Hoghough Jaza ve Jorm Shenasi*, Kum 1999, 41-42

²⁷⁰ Mousavi Bojnourdi, Seyed Mohammad, Lozoum Anjam Taahod, *Matin Dergisi*, No. 9, 2000, 47-48. Ahmad Bagheri, Soghoot Taahodat, An Yayınları, Tahran 2013, 21.

alıcı, işlemin şartlarını biliyorsa (iyiniyetli değilse) ödenen tutarı talep etmekten başka seçeneği olmayacaktır²⁷¹.

2.2. İYİNİYETİN HAKLARIN HÜKÜM VE SONUÇLARINI MEYDANA GETİRMESİNDEKİ ÖNEMİ

İyiniyetin hakların hüküm ve sonuçlarını meydana getirmesinde çeşitli etkileri vardır. Bu hususlara aşağıda değinilecektir.

2.2.1. Bedel Karşılığı Geri Verme

TMK m. 989 uyarınca, *“Taşınırı çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı beş yıl içinde taşınır davası açabilir. Bu taşınır, açık artırmadan veya pazardan ya da benzeri eşya satanlardan iyiniyetle edinilmiş ise; iyiniyetli birinci ve sonraki edinenlere karşı taşınır davası, ancak ödenen bedelin geri verilmesi koşuluyla açılabilir”*. Söz konusu maddede belirtildiği üzere taşınır bir mal kişinin rızası olmaksızın elinden çıkmışsa, malik beş yıl içerisinde taşınır davası açarak malını geri alabilir. Ancak bu taşınır için iyiniyetle edinen üçüncü kişinin ödediği bedeli geri vermesi gerekir aksi takdirde malını alamaz. İyiniyetli üçüncü kişi, malın karşılığında ödediği bedeli malikten almadığı sürece taşınırı iade etmek zorunda değildir. Bu husus “bedel karşılığı geri verme” olarak ifade edilmektedir²⁷².

Söz konusu bu hüküm ile ilgili olarak İran hukukunda düzenleme bulunmamaktadır.

2.2.2. İyiniyetli Kimsenin Daha Fazla Korunması

İyiniyetli kişinin, aynı koşullarda bulunan ancak iyiniyetli olmayan kişiden daha fazla korunduğu durumlar vardır²⁷³. Bu duruma örnek olarak TMK m. 639 verilebilir. Söz

²⁷¹ Mousavi Bojnourdi, 1998, 9-12; Iraj Goldouzian, Houghough Jazaye Ekhtesasi: Jaraem aleyhe Tamamiat Jesmani, Shakhshiat Manevi, Amval ve Malekiat, Amniat ve Asayesh Omoumi, Majed Yayınevi, Tahrān 2006, 403-404; Vahdati Shobiri, Hassan, Mabani, Masouliat Madani Gharardadi: Hukuk ve Fıkıhta Karşılaştırmalı Araştırma, C. 1, Kum 2006, 235.

²⁷² Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 158; Antalya/ Topuz, 437.

²⁷³ Akipek Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 158.

konusu madde uyarınca, “*Miras sebebiyle istihkak davası, davacının kendisinin mirasçı olduğunu ve iyiniyetli davalının terekeyi veya tereke malını elinde bulundurduğunu öğrendiği tarihten başlayarak bir yıl ve herhâlde mirasbırakanın ölümünün veya vasiyetnamenin açılmasının üzerinden on yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. İyiniyetli olmayanlara karşı zamanaşımı süresi yirmi yıldır*”. Madde metninden anlaşılabacağı üzere miras sebebiyle istihkak davasında iyiniyet durumunda zamanaşımı süresi 10 yıl iken kötünietli olanlara karşı yirmi yıllık bir zamanaşımı süresi söz konusudur.

TMK m. 993’de başka bir örnek olarak verilebilir. Bu madde uyarınca, “*İyiniyetle zilyedi bulunduğu şeyi, karineyle mevcut hakkına uygun şekilde kullanan veya ondan yararlanan zilyet, o şeyi geri vermekle yükümlü olduğu kimseye karşı bu yüzden herhangi bir tazminat ödemek zorunda değildir. İyiniyetli zilyet, şeyin kaybedilmesinden, yok olmasından veya hasara uğramasından sorumlu olmaz*”. İlgili maddede zilyetliğin geri verilmesi durumunda iyiniyetli olan zilyet korunmuştur ve tazminat ödeme yükümlülüğü kaldırılmıştır. Ancak iyiniyetli olmayan zilyedin tazminat ödeyeceği TMK m. 995’de düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca, “*İyiniyetli olmayan zilyet, geri vermekle yükümlü olduğu şeyi haksız alıkoymuş olması yüzünden hak sahibine verdiği zararlar ve elde ettiği veya elde etmeyi ihmal eylediği ürünler karşılığında tazminat ödemek zorundadır*.” Söz konusu maddeler karşılaştırıldığı zaman iyiniyetli olan zilyedin, iyiniyetli olmayan zilyetten daha fazla korunduğu açıktır²⁷⁴.

İyiniyetli kişinin daha fazla korunduğuna dair diğer bir düzenlemeye örnek olarak TBK m. 80 gösterilebilir. Bu madde uyarınca, “*Zenginleşen iyiniyetli ise, yaptığı zorunlu ve yararlı giderleri, geri verme isteminde bulunandan isteyebilir. Zenginleşen iyiniyetli değilse, zorunlu giderlerinin ve yararlı giderlerinden sadece geri verme zamanında mevcut olan değer artışının ödenmesini isteyebilir. Zenginleşen, iyiniyetli olup olmadığına bakılmaksızın, diğer giderlerinin ödenmesini isteyemez. Ancak, kendisine karşılık önerilmezse, o şey ile birleştirdiği ve zararsızca ayrılması mümkün bulunan eklemeleri geri vermeden önce ayırıp alabilir*.” Sebepsiz zenginleşme durumunda, söz konusu malın iadesinde iyiniyetli olarak zenginleşen kişi, yaptığı zorunlu ve yararlı giderleri isteyebilirken, iyiniyetli olmayarak zenginleşen kişi yalnızca değer artışının ödenmesini talep edebilir.

²⁷⁴ Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 159.

İran hukukunda da buna benzer bir düzenleme mevcuttur. İran Medeni Kanun’u m. 305 uyarınca, *“İyiniyetli zilyet, zilyet sahibinin mülk yönetimine ilişkin masrafları sahibinden talep edebilmesini sağlar. Bir kimse, başkasına ait olduğunu bildiği halde başkasının malını satın alırsa, o mal ve menfaatten dolayı sorumludur ve bunlar için bakım maliyetini talep etme hakkı yoktur.”* Söz konusu bu madde ile malı elinde bulunduranın iyiniyetini göz önünde bulundurarak, ona bakım masraflarını talep etme hakkını tanımıştır. Zilyedin iyiniyetini, yani yanlış anlamasını, başkasına ait malın bakım masraflarını talep etmenin temeli haline getirmiştir. Bu madde, başkasının malına el konulmasına ilişkin medeni hukukta iyiniyetin önemli örneklerinden biridir.²⁷⁵

İran hukukunda henüz reşit olmayan çocukların ebeveynleri onların mallarını artırmaya yönelik eylemlerde bulunursa ve bu eylemler kaza ile zarara yol açarsa sorumlu tutulmayacaklar. Bu durum iyiniyetli olanın korunmasına bir örnek teşkil edebilir. Örneğin, vasi, suyu artırmak için çocuğa ait su kanalını temizleme işleminde kaza ile su kanalını tahrip ederse, vasi sorumlu sayılmaz, çünkü iyiniyetlidir. Ya da vasi suyu, çocuğun bahçesine ekinleri sulamak için göndermişse ve bu eylem yanlışlıkla küçüğü çiftliğini yok etmişse, hiçbir sorumluluk doğmayacaktır. Zira bu durumda vasi iyiniyetlidir. Başka bir deyişle vasi yapmış olduğu eylemin küçük çocuğun malvarlığına zarar vereceğini bilmemektedir. Ancak kanun koyucu vasinin bu bilgisizliğini korumuştur.²⁷⁶

İslam hukukçuları şöyle demişlerdir: “Bir kimse, bir başkasının malını, onu muhafaza etmek maksadıyla ele geçirir ve maliki geldiği zaman geri verirse, burada iyiniyetli davranan üçüncü kişidir ve ihlal veya telef halinde, alıcı sorumlu değildir ve malı derhal sahibine iade etmekle yükümlü değildir”²⁷⁷.

²⁷⁵ Siamak Rah Peyk, *Hoghough Masouliyat Madani ve jobran ha*, Khorsandi Yayınları, 12 Baskı, Tahran, 2020, 54

²⁷⁶ Nasser Katouzian, *Oghoud Moayyen*, C. 1, 8. Baskı, Sherkat Sahami Enteshar Yayınları, Tahran 2012, 280.

²⁷⁷ Hamid Bahrami Ahmadi, *Hoghough Taahodat ve Gharardadha ba Motalee Tatbigi dar Feqh Mazaheb Eslami ve Nezamhayeh Hoghoughi*, 2. Baskı, İmam Sadık Üniversitesi Yayınları, Tahran 2011, 41.

2.2.3. İyiniyetin Borcu Ortadan Kaldırması

Bazı durumlarda iyiniyet borcu ortadan kaldırabilir. TBK m. 186 bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu madde uyarınca, “*Borçlu, alacağın devredildiği, devreden veya devralan tarafından kendisine bildirilmemişse, önceki alacaklıya; alacak birkaç kez devredilmişse, son devralan yerine önceki devralanlardan birine iyiniyetle ifade bulunarak borcundan kurtulur.*” Maddeden anlaşılacağı üzere alacaklı, üçüncü bir kişiye alacağını devretmişse bu durumda borçlu, bu devri bilmeksizin iyiniyetle borcunu öderse, borcu ifa edilmiş olur²⁷⁸.

Borcun yerine getirilmesi, kişinin sorumluluğunda olan yükümlülüklerin ortadan kalkması veya bozulması anlamına gelir. Söz konusu bu yükümlülük, bir tür hukuki ilişki içinde doğmuştur. Kişinin yükümlülüklerine uymaması durumunda taraflar arasındaki ilişki ortadan kalkar. Kişiler arasındaki hukuki ilişkide, her bir tarafın yükümlülükleri tam olarak belirlenir ve kişilerin bu yükümlülükleri yerine getirmesi gerekir²⁷⁹.

İran Medeni Kanunu m. 292 uyarınca taahhüt dönüşümü aşağıdaki durumlarda sağlanır:

1- Borçlu ve alacaklı, asıl borcu, onun yerine geçecek yeni bir borca dönüştürmek konusunda anlaştıkları zaman, bu durum da borçlu asıl borçtan kurtulur.

2- Üçüncü kişi, alacaklının rızasıyla borçlunun borcunu ödemeyi kabul etmesi.

3- Alacaklı, alacağı başkasına devretmesi.

Alacaklı ile üçüncü kişi alacağın devri ile ilgili anlaşılırsa, devralan, tüm unsur ve nitelikleriyle asli halef olur. Bu satış, bağış ya ipotek veya karşılığında vefa amaçlı olabilir²⁸⁰. Doktrinde bazı yazarlar alacağın üçüncü kişiye devrinin hakkın devri olduğunu ifade etmektedirler²⁸¹. Diğer yazarlar ise, alacağın devrinin, alacaklının haklarını taraf sayılan üçüncü bir kişiye devretmesine dayanan bir sözleşme olduğunu

²⁷⁸ Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman, 159; Öztan, 189.

²⁷⁹ Mehdi Shahidi, *Soqout Taahodat Hoghough Madani*, (16. Baskı), Cilt 5, Majd Yayınları, Tahran 2022, 95-96.

²⁸⁰ Abd al-Razzaq Sanhour, *Enteghal ve Soqout-e Taahhodat*, Amini Alireza ve Meslektaşları, Nashr Ketab Yayınları, Tahran 1959, 220.

²⁸¹ Seyed Hassan Emami, *Hoghough Madani*, (26. Baskı), C. I, İslami Kitabevi Yayınları, Tahran 2014, 247.

belirtmektedir. Söz konusu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bu hukuki durum da borç sona erer ve başkasına geçer.²⁸²

Alacağın devrinin iki şekilde karşımıza çıkar. Bu durum bazen gönüllü iken bazen de zorunlu hallerde olmaktadır. Örneğin, mirasın mirasçıya geçmesi ve muris ölümü sonucu alacaklının mirasçıya intikal etmesi akitsiz ve cebri bir nitelik taşır. Ancak, üçüncü kişinin alacaklının yerine geçtiği ve alacaklının tüm nitelikleri, teminatları, itirazları ve kayıtlarıyla kendisine geçtiği diğer hallerde, bu ihtiyari olup, akdi niteliktedir.

Taahhüdün dönüşümden (başka bir taahhüt) farklı olarak, devir talebinin gerçekleşmesi için borçlunun rızasına gerek yoktur. Bunun için sadece borçluya bilgi verilmesi yeterlidir. İran hukukunda bu bilgi herhangi bir şekilde elde edilebilir ve bu konuda icra memurunun müdahalesine gerek yoktur. Önemli olan onun bu devir sözleşmesini bilmesidir²⁸³.

Alacağın devri için borçlunun rızası şart değildir. Zira alacak, kişinin malvarlığının bir parçasıdır. Alacağı dilediği kişiye devredebilir ve sözleşmeyi teyit etme şartı sadece borçluya bilgi vermekten ibaret olduğu açıklanmıştır.

Bu durumda sözleşme borçlu için geçerlilik kazanır ve yeni alacaklı eski alacaklının yerine geçer ve söz konusu alacaklının tüm hakları da kendisine ait olur.

Devreden ve borçlu ile ilgili olarak; bildirim veya haber vermeden önce, alacaklı ile arasındaki sözleşme borçlu için geçerlidir ve ilk alacaklıya karşı yükümlülüğü yerine getirir. Ancak ilandan sonra birinci alacaklı ile ilişkisi sona erer²⁸⁴.

²⁸² Mohammad Jafar Jafari Langroudi, *Mabsoot dar Terminoloji Hoghough*, beta Yayınları, Tahran 2009, 220.

²⁸³ Abd al-Razzaq Sanهوري, *Enteghal ve Soqout-e Taahhodat*, Amini Alireza ve Meslektaşları, Nashr Ketab Yayınları, Tahran 1959. 47.

²⁸⁴ Nasser Katouzian, *Hoghough Madani, Nazariyeh-e Omoomi Taahhodat*, 1. Baskı, C. 3, Yalda Yayınları, Tahran 2007, 304.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İYİNİYETİN KORUNMASINA İLİŞKİN ÖZELLİKLER

3.1. İYİNİYETİN İSPATI

3.1.1. Genel Olarak İspat Yükü

Hukuki sonuçların gerçekleşmesi için belli koşulların bulunması gerekir. Söz konusu koşulların mevcut olmaması durumunda hukuki sonuçlar meydana gelmez. Bir hukuki sonucun oluşabilmesi için gerekli şartların olduğu iddia ve deliller ile ispat edilir. Bir durumun varlığının ispat edilmesi oldukça önem arz eder²⁸⁵.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu²⁸⁶ m. 190 uyarınca “ *İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakiya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir*”.

TMK m. 6 uyarınca, “*Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür*”. Söz konusu maddede genel olarak ispat yükünün kimde olduğu ifade edilmiştir. Kural olarak kişi bir olgunun varlığını iddia ediyorsa onu ispatlaması gerekir. Ancak bu kural, mutlak değildir istisnaları mevcuttur²⁸⁷. İyiniyetin ispatı hususu da bu istisnalardan birini oluşturur. Zira TMK m. 3 uyarınca, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ayrıca iyiniyetin ispat edilmesi aranmaz ancak iyiniyetli olmadığını iddia eden karşı taraf bu hususu ispatlamakla yükümlüdür²⁸⁸.

²⁸⁵ Akkanat, 51; Oğuzman/Barlas, 261; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 66.

²⁸⁶ RG: 04.02.2011, S.27836.

²⁸⁷ Akkanat, 52; Antalya/ Topuz, 446; Çelik, 42; Mercan, 15;

²⁸⁸ Akkanat, 53; Antalya/ Topuz, 446; Oğuzman/ Barlas, 262; Erman, 121; Remzi/ Aydın/Ispartalı, 80.

İran hukukuna göre sözleşme ilişkisi olsun veya olmasın genel olarak tüm sosyal ilişkilerde iyiniyetin gözetilmesi gereklidir²⁸⁹. İyiniyet ilkesinin bu yönünün anlamı şudur: “*Başkalarına iyiniyetle davranın*”²⁹⁰. Öte yandan, İslam hukukunda ve İran hukukunda temel ilke her zaman iyiniyetin esas olduğudur. Kötüniyet iddiasında bulunanın bunu ispat etmesi gerekir²⁹¹. Bu genel bir kuraldır ve varlığı yasal bir şekilde tezahür etmektedir. İyiniyet ilkesi ancak normal koşullarda geçerlidir ve aksi ispatlanmadıkça değeri vardır. Aksinin ispatı herhangi bir yolla hatta basit yollar aracılığıyla bile yapılabilir ve bu yargıçların tam yetkiyle değerlendirdikleri bir konudur. Genel olarak, dava açmak nadiren davalıya sebebe (imare) dayanmasına izin verdiği görülmektedir. Fıkıh açısından bakıldığında, iyilik kuralında, iyiniyet kelimesinde olumlu ve yaratıcı bir tür kavram vardır. Ve bu anlam, zararı koymakla değil, fayda sağlamakla bağdaşır; Çünkü fayda sağlamak kanıt olarak kabul edilir²⁹².

İran hukukunda, bir iddiayı ispat etmenin genel kurallarına göre, bir hakkı ispat etmek, mahkemeden onu icra etmesini isteyen kişinin sorumluluğundadır. Bir hakkının ispatı, davacının sebep göstermesi gereken bir olayın gerçekleşmesine bağlıdır²⁹³. Fıkıhta “*ispat, davacıya aittir*”²⁹⁴ denilmektedir. Ancak iddia etmek veya inkâr etmek geçici ve göreceli bir sıfattır ve bir kişi bir konuyu talep edebilir ve başka bir konuyu reddedebilir²⁹⁵. Bir davada iddia eden ve inkâr edenin yeri birçok defa değişebilir²⁹⁶. Dolayısıyla ispattan sorumlu kişinin tespiti, davacıyı inkarcıdan ayırt etmeye bağlıdır. Hukukçular ve fıkıhçılar bunun için kurallar koymuşlardır. Diğer şeylerin yanı sıra, “*eğer bırakırsan bırakılırsın*” ilkesi, bir kişi davayı bırakıp bırakmamakta serbest bırakılır

²⁸⁹ Ali ibn İsa Erbil, *Kashf al-Ghamma*, Dar al-kotob al-İslamiyeh, 1. Baskı, C. 3, Beyrut 1981, 179.

²⁹⁰ Sheyh Mohammad Reza Muzaffar, *Osul Feqh*, Daftar Tablighat Eslami Yayınları, 4. baskı, C. 1, Kum 1991, 83.

²⁹¹ Nasser Katouzian, *Eshbat ve Dalil Eshbat*, 3 Baskı, C. 1, Tahran 2005, 169.

²⁹² Molla Ahmed Naraqi, *Mostanad al-Shii*, 7. Baskı, Moaseseh al-Bayt yayın, C. 17, Meshhad 1998, 352.

²⁹³ Nasser Katouzian, Houghough Madani, *Ghavaed Omumi Gharardadha*, 19. Baskı, Bahmanshir Yayınları, Tahran 2016, 62.

²⁹⁴ Sheyh Horr Ameli, *Vasael ol-Shi*, 3. Baskı, C. 27; Kum 1993, 233-235.

²⁹⁵ Molla Ahmed Naraghi, *Mostanad Shii*, Al-Bayt Vakfı, 7. Baskı, C. 17, Mashhad 1998, 144; Nasser Katouzian, *Eshbat ve Dalil Eshbat*, C. 3, Tahran 2005, 63.

²⁹⁶ Katouzian, 2005, 65.

anlamına gelir ve dava sona erer²⁹⁷. Bir başka deyişle davacı davasına devam etmezse dava sona erer²⁹⁸.

Doktrinde bazı yazarlar yukarıda belirtilen kriterleri kesin olmadığını kabul ederek, bu hususta yargıyı örf ve âdete²⁹⁹ bırakmıştır ve aslında kesin bir maddi ölçüt sunmayı zımnen zor bulmuşlar ve hakimi yetkili belirleyerek ayrımı ona vermişlerdir³⁰⁰. Bu konuda bir veya daha fazla kapsamlı kriter ve engel sunmanın mümkün olup olmadığını tartışmak ve sunulan kriterlerin bu tür özelliklere sahip olup olmadığı hususu bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Kaçınılmaz olarak onların hepsi burada bir ön varsayım kabul edip bu kriterlere göre iyiniyet ve kötüniet halini ispatla yetkili kişi belirlenmelidir. Uygulamada, davacılarından birinin beyanı yasal karinelere, gizli karinelere ve hayatın olağan akışına karşı olabilir. Açıktır ki, böyle bir kişi ispat görevini üstlenecektir³⁰¹.

Karineler (tasarruf karinesi, soybağı karinesi(çocuğun kendi babası olduğuna şüphe olunca bazı deliller ile babasının olduğu ispatlanır vb.) lehinde bulunan bir kimse elbette iddiasını ispatlamış olur ancak karine sebebini/dayanağını yani şeriat ve hukuk önünde karinenin dayandığı olguyu ispatlaması gerekir³⁰². Ancak, iddia eden (davacı) ve davalı ayrımına ilişkin kuralların uygulanmasında sadece tarafların durumu değil, aynı zamanda ihtilaflı konunun niteliği ve kendine has özellikleri de iddia eden (davacı) ve davalının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır³⁰³.

İran hukukunda, iyiniyetli kişilerin hukuk ve şeriat emarelerinden yararlanmalarına ilişkin genel ve açık bir hüküm yoktur. Ancak bu alanda, insanların iyiniyetli olduğu ve aksini iddia edenin müddei (davacı) sayıldığı ve iddiasını ispatla yükümlü olduğu ilkesine dayanan bir yargı mercii olarak örf ve adet ortaya çıkmış mıdır? İyi niyet ile ilgili yazarlara göre, iyiniyet var olmayan bir tür cehalete ve bilgisizliğe dayandığı, buna karşı, kötünietli ise varoluşsal bir şey olan bir tür bilgiye dayandığı söylenebilir. Varlığını

²⁹⁷ Naraghi, 1998, 357; Mohaghegh Isfahani, Seyyed Mohammad Hussein, *Makaseb*, Enver al-Huda Yayın, Kum 1998, 341; Humeyni, Seyyed Ruhollah, *Kitab al-Bayy*, İmam Humeyni Yayınevi, C. 4, Kum 2000, 293; Haeri, 1995, 258.

²⁹⁸ Mohaghegh Hali, *Sherai al-İslam*, 3. Baskı, Esteghlal Yayınları, Tahran 1988, 893.

²⁹⁹ Katouzian, 1384, 65.

³⁰⁰ Katouzian, 1384, 67.

³⁰¹ Katouzian, 1384, 109.

³⁰² Katouzian, 1384, 64-88.

³⁰³ Katouzian, 1384, 113.

iddia edenin bunu ispat etmesi gerektiği açıktır. Buna göre, kişi, aksi ispat edilmedikçe, iyiniyetle hareket etmektedir ve asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Burada konunun mahiyetinin, yani iyiniyetin sabit olduğu varsayılmakla birlikte, tarafların belirli bir durumla karşılaşma olasılığı göz ardı edilerek, kötünüyetin bilginin varlığının bir sonucu olduğu söylenebilir ve davacı ispattan sorumludur³⁰⁴.

Temel olarak, iyiniyetin kanıtlanması öznel bir konudur. Ve her konuda olduğu gibi bu da mümkündür ve kanun koyucu bunun için çürütülebilir bir hukuki karine oluşturmuştur, aksini kesin ve dolaysız delillerle ispat etmek mümkün olabilir ve eğer bu ikisinden hiçbirisi yoksa, önce emarelerle veya dolaylı delillerle ispata çalışılır ve tüm bunların yokluğunda, pratik ilkelerden yardım aranır. objektif ve somut bir mesele olmayan iyiniyetin ispatı zorluklarla karşılaşır; Ancak, diğer tüm içsel ve zihinsel olgular gibi kanıtlanamaz değildir ve dolaylı olarak kanıtlanabilir³⁰⁵.

Sonuçta yargılama faaliyetinde karşı tarafın iyiniyetli olmadığını iddia eden bunu ispatlamalıdır. Hâkim, failin davranışını yöneten koşullardan ve eylemin niteliğinden çıkardığı sonuçları da dikkate alarak iyiniyetin varlığına veya yokluğuna hükmeder³⁰⁶.

3.1.2. İyiniyetin Asıl Kabul Edilmesi

Önceki bölümlerde de ifade ettiğimiz üzere TMK m. 3 uyarınca, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Diğer bir ifadeyle kural olarak herkes iyiniyetlidir³⁰⁷. Kişi iyiniyetli olduğunu ispat etmek zorunda değildir. Bu durum “iyiniyet karinesi” olarak ifade edilebilir³⁰⁸. Söz konusu durum tam manasıyla bir karine olarak ifade edilemez zira sadece özel bir ispat yükümlülüğü yüklemektedir³⁰⁹.

³⁰⁴ Seyed Mohammad Mousavi Bojnourdi, *Naghsh Hosne niyet dar Oghoud ve Gharardadha dar Feqh ve Hoghough*, Faslnameh Elmi Pajouheshi Hoghough ve Oloum Siyasi Daneshgah Tarbiat Modares Yayınları, No. 2, S. 7-21, 2007, 19.

³⁰⁵ Seyed Ali Mousavi Behbahani, “*Asl Lozum ve Sehhat Oghoud dar Feqh ve Ghanoun Madani*”, Dadresi Dergisi, No: 9, 1998, 278-279.

³⁰⁶ Abolhassan Mohammadi, *Ghavaed Fiqh*, (4. Baskı), Mizan Yayınları, Tahran 2003, 144.

³⁰⁷ Antalya/Topuz, 446; Akkanat, 53; Dural/Sarı, 239; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 57; Erman, 121; Çelik, 43; Edis, 158; Mercan, 15; Koçak, 146.

³⁰⁸ Akkanat, 54-55; Dural/ Sarı, 239; Mercan, 15-16; Ayan, 140 Erten, 182.

³⁰⁹ Mercan, 15; Edis, 158; Ayan, 140; Erten, 182; Yavuz Alangoya “*İspat Hukuku Yönünden MK 3*”, *İÜHF*, C. XXVII, S. 1-4, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1962, 169.

Kişinin iyiniyetli olmadığını iddia eden karşı taraf bu iddiasını ispatla yükümlüdür. Söz konusu TMK m. 3 olmasaydı, iyiniyetin ispatı da TMK m. 6'ya tabi olacaktı ve iyiniyetli olduğunu iddia eden kişi ispatla yükümlü olacaktı. TMK m. 3'de bulunan düzenleme ile iyiniyetli kişi korunarak hukuki açıdan bir ayrıcalık tanınmıştır³¹⁰. Bu ayrıcalık ancak kanunen iyiniyetin korunduğu durumlarda söz konusudur³¹¹.

İyiniyetin asıl olarak kabul edilmesinin çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle doğal olarak karşılıklı bir ilişkinin kurulmasında iyiniyet ve karşılıklı bir güven vardır. İkinci olarak iyiniyetin varlığı bir hukuk politikasının gereğidir. Son olarak da iyiniyet bulunup bulunmadığı konusunda şüphenin varlığında hâkim, tarafları güvenilir olarak nitelendirir. Ayrıca hâkim iyiniyetin varlığını resen değerlendirir³¹².

İyiniyet karinesi mutlak değildir. Diğer bir ifadeyle aksinin ispatı mümkündür. Bu durumda aksini iddia eden taraf ispat yükünü de üzerine almış olur³¹³. İyiniyet ve kötüniet kişinin içsel durumunu gösterir. İşte bu nedenden dolayı kötüniet konusunda TMK m. 3/2 ile bir ispat kolaylığı getirilmiştir. Bu madde uyarınca, *“Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz.”*

Yargıtay 13. HD. 09.10.2000 T., 2000/8263 E. ve 2000/8172 K. sayılı ilamında iyiniyetin bir karine olarak kabul edilmesine karşılık kötünietin var olduğu açıksa bu durumda ispat kolaylığının bulunduğu ifade edilmiştir: *“olayın özellikleri, iyiniyetin mevcut olmadığını açıkça gösteriyor ise ayrıca bu yönün ispatına gerek bulunmamalı, iddianın ispat edilmiş olduğu kabul edilmelidir.”*³¹⁴

Kanunda iyiniyetin düzenlendiği ve hukuki bir sonuç bağlandığı durumlarda, kişinin iyiniyetli olmadığını iddia edilmesi bir itiraz niteliğini haizdir ve bir defa değildir. Bu nedenden dolayı her zaman usul kuralları çerçevesinde ileri sürülebilir. Ayrıca gerekli dikkat ve özenin gösterilmediği açıkça anlaşılıyorsa hâkim herhangi bir talep beklemeksizin resen dikkate alır³¹⁵.

³¹⁰ Akkanat, 54-55; Dural/ Sarı, 239; Mercan, 15-16; Ayan, 140 Erten, 182.

³¹¹ Antalya/Topuz, 445; Dural/ Sarı, 239; Ayan, 140.

³¹² Akkanat, 56-57; Antalya/Topuz, 446; Çelik, 44.

³¹³ Akkanat, 56-57; Antalya/ Topuz, 447; Oğuzman/ Barlas, 262; Erman, 121; Mercan, 16.

³¹⁴ Detaylı bilgi için bkz. (www.sinerjimevzuat.com.tr- E.t. 31.05.2022)

³¹⁵ Oğuzman/Barlas, 263-264; Dural/Sarı, 240; Mercan, 16.

Söz konusu bu durum 14.02.1951 tarih ve 17/1 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında şöyle ifade edilmiştir: *“Yukarıda açıklandığı üzere, içtihadı birleştirme kararı ile benimsenen husus, “vakıa ve karinelerden olayda kanunen iyiniyet iddiasında bulunamayacak durumu belirmiş olan kimsenin kötünîyetinin diğer tarafa ispat ettirilmesine artık sebep ve vecih kalmayacağı ve dava hakkının doğumunu sağlayan veya bertaraf eden iyi ve kötünîyetin bu durumda re’sen nazara alınabileceği doğrultusunda olup, açıklanan nedenle herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek olmadığına, 17/05/1951 gününde ilk toplantıda üçte ikiyi geçen çoğunlukla karar verildi”³¹⁶”.*

İran hukukundaki iyiniyet bir karine olarak ifade edilebilir. Örneğin, bir yargıç, tipik olarak yararlı bir eylemde bulunan ancak kazara başka zararlara neden olan bir kişinin iyiniyetli mi kötünîyetli mi olduğunu belirleyemiyorsa ve bu konuda bir şüphesi varsa, bu sınıftaki insanların çoğunluğunun durumunun iyiniyetli olduğunu karine olarak kabul edecektir. Ayrıca, iyiniyetin varlığına dair pratik ilke İran hukukunda da vardır, İyiniyetin ispatı konusunda da belirtildiği gibi, bazen iyiniyetin varlığından veya yokluğundan şüphe duyulur. Açıktır ki, bu durumda pratik ilkeye göre hareket edilir ve İyiniyetin varlığından söz edilir. Pratik bir ilke olarak iyiniyet, bir temele ve gerekçeye ihtiyaç duyar ve bu temelin incelenmesi gerekir.

3.2. İYİNİYET KARİNESİNDEN YARARLANMA HAKKININ BULUNMAMASI

3.2.1. Genel olarak

Kanun karşılıklı güveni belirli durumlar altında koruma altına almıştır. Söz konusu korumada TMK m. 3/2’ye göre, *“durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz”*. İyiniyet ile korunan durumlar, istisna niteliğindedir ve bu hükümlerin amacı hukuki işlem güvenliğinin sağlanmasıdır.

3.2.2. Hükümün Amacı

TMK’da düzenlenen iyiniyet hükümleri, hakkaniyet fikri ile şekillendirilmiştir. Dürüstlük kurallarına aykırı olarak iyiniyetin korunması mümkün değildir. Kişi iyiniyet

³¹⁶ Bkz. Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası.

hükümlerinden yararlanırken tamamen subjektif durumu esas alınmaz. Ayrıca dürüst, orta zekâlı, makul bir kişinin davranışı da esas alınarak iyiniyet hükümleri uygulanır³¹⁷.

Yargıtay³¹⁸ “Alıcının kendinden beklenen özeni gösterip göstermediği, normal bir insanın hayatın olağan akışı içerisindeki davranış biçimi nazara alınarak değerlendirilir ve ortaya çıkarılır. Elbette iktisapta bulunanın satıcıya ve satılan taşınmaza göre konumu, iyiniyetin tayin ve takdirinde özellik arz edecektir³¹⁹”.

3.2.3. Durumun Özelliklerine Nazaran Gösterilmesi Gereken Özenin Derecesi

Hukukta bir olgunun bilinip bilinmemesine göre farklı hukuki neticeler gerçekleşir. Bu durum bazen zamanaşımı süresinin başlangıcına, talep hakkının kaybına bazen de tazminat yükümlülüğünün doğmasına neden olabilir. Culpa in contrahendo diğer bir ifadeyle sözleşme öncesi aydınlatma yükümlülüğü bu duruma örnek teşkil eder. Zira sözleşmenin kurulmasından önce sözleşmeyi önemli derecede etkileyecek bir husus hakkında aydınlatılma yapılmaması durumunda kişi zarara uğrarsa, tazminat yükümlülüğü doğar³²⁰.

İyiniyet açısından da bilme ve bilmeme olgusu büyük önem arz eder. Daha önce ifade ettiğimiz üzere söz konusu hukuki noksanlık biliniyor veya bilinmesi zorunlu olan durumlardan birisi ise iyiniyet hükümleri uygulama alanı bulmaz. Yargıtay 14. HD., 20.09.2001 T., 2001/5521 E., 2001/5760 K. sayılı ilamında “Somut olayda; dava konusu 1192 parselin kök muris E. Avcı adına tapuda kayıtlı olduğu ve bu parsel üzerinde bulunan binaların muris E.'nin bilgi ve oluru dahilinde 1962 yılında inşa edilip kullandığını, muris E.'nin 1987 yılında ölümünden sonra, 1988 yılında düzenlenen taksim sözleşmesi ile 1192 numaralı parselin davacılara, dava dışı 1166 numaralı parselin davalıya bırakıldığı, davalı Hayriye'nin kök muris adına tapulu taşınmazlardaki ortaklığın giderilmesi istemiyle dava açtığı, bu dava sırasında davacıların taksim sözleşmesini ileri sürmedikleri, 1192 numaralı parselin üzerinde bulunan bina ve ağaçlar konusunda mülkiyet iddiasında bulunmadıkları, dava sonucunda taşınmazlardaki ortaklığın satış yoluyla giderilmesine karar verildiği, davacılar tarafından temyiz edilen

³¹⁷ Akkanat, 67-68; Edis, *Medeni Hukuk*, 268.

³¹⁸ Yargıtay 1. HD 01.04.1994 T., 1994/3625 E., 1994/4187 K.

³¹⁹ Bkz. www.kazanciitihat.com.tr- E.T. 06.06.2022.

³²⁰ Akkanat, 71.

kararın Yargıtay denetiminden geçerek 14.12.1999 da kesinleştiği ve yapılan ihale sonucunda taşınmazın davalıya satıldığı dosya kapsamı ile sabittir. Medeni Kanunun 650. maddesinde belirlenen ilkeler ve dosyada toplanan kanıtlar doğrultusunda; dava konusu taşınmazdaki binaların tarafların ortak murisi ve tapu maliki E. Avcı'nın sağlığında, onun rızası ile yapıldığı gerekçesi ile tescil isteğinin kabulüne karar verilmiş ise de, davalı Hayriye kök muris E.'nin halefi olup onun mirasçısıdır. Bu nedenle, binaların inşa edildiği tarih itibarıyla taşınmazda davacıların murisi (Gülser'in) dışında bir başka yasal mirasçının (davalı Hayriye'nin) bulunduğu bilinebilecek durumda olması sebebiyle olayda subjektif (iyiniyet) unsurunun gerçekleştiğinin kabulü yerinde görülmemiş ve hükmün belirtilen nedenlerle bozulmasına karar vermek gerekmiştir³²¹. ”

Gerekli dikkat ve özenin gösterilip gösterilmediği, somut olayla ilgili gerekli araştırmaların yapılmış olup olmamasına göre belirlenir. Araştırma yapılması bir borçtan ziyade bir sorumluluk olarak ifade edilebilir. Söz konusu bu yükümlülük, dış olgularla ilgili olarak bilgi sahibi olunmasıdır. Bu nedenle yükümlülük açısından bir kusurdan söz edilemez. Zira burada başkasının egemenlik alanının ihlali söz konusu değildir. İyiniyet açısından araştırma yükümlülüğü yükümlülük olarak kabul edildiğinden söz konusu yükümlülüğün ihlali bir tazminat borcu doğurmaz³²².

İyiniyet açısından gerekli dikkat ve özenin gösterilip gösterilmediğine hâkim, TMK'da öngörülen genel ilke ve esaslara göre karar verecektir. Karar verirken gerekli tüm incelemeleri yapmalıdır³²³. Öncelikle somut olay açısından ortalama zekaya sahip, dürüst, namuslu bir kişinin o olaya bakış açısı ele alınır. Daha sonra somut olayın özellikleri değerlendirme açısından önem arz eder. Son olarak değerlendirmede önemli olan bir diğer unsur zamandır. Bu hususlar bir arada değerlendirilerek karar verilir³²⁴.

3.2.4. Hâkimin Takdir Meselesi

Hâkim, her somut olayda tüm hususları değerlendirerek karar vermekle sorumludur. Karar verirken tamamen serbest değildir, belirli kurallara uymakla

³²¹ Bkz. www.kazanciictihat.com.tr- E.T. 09.06.2022.

³²² Akkanat, 72-74.

³²³ Akkanat, 76.

³²⁴ Akkanat, 77-79.

mükelleftir. Ayrıca verdiği kararları gerekçelendirmelidir. Kanunen iyiniyete sonuç bağlanan durumlarda, dürüst, makul ve orta zekâlı bir kişinin davranışlarına göre karar vermesi gerekir. Subjektif kriterlerin dikkate alınması söz konusu olmayacaktır³²⁵.

Hâkim, iyiniyetle ilgili karar verilirken genel bir araştırma yükümlülüğü bulunmaz ancak güvensizlik sorunu olan durumlarla karşı karşıya ise, ayrıntılı olarak bilgi isteyebilir. Yargıtay 13. HD., 26.10.1978 T., 1978/3252 E. ve 1978/4448 K. sayılı ilamında “Y’nin vekaletnamenin sahte olduğunu bildirdiğine ve kötüniyetli olduğuna dair bir iddia olmadığı gibi herhangi bir kanıtta yoktur. Noterden tasdikli vekaletnamenin sahte olacağını düşünerek davalı Y’nin bunu araştırması gerektiği görüşü de isabetsizdir. Bu düşünce hayatın olağan akışına aykırı düşer. Asıl olan iyiniyettir. Kötüniyetin ispatı davacıya düşer. Davalı Y. gördüğü belgelere göre iyiniyetle otoyolu satın almıştır. Yasa gereğince iktisabı geçerlidir. Sahte vekaletname ile yapılan satışta iyiniyetli alıcı yönünden de satışın geçersiz olduğuna ilişkin gerekçe de hukuki dayanaktan yoksundur. Öte yandan diğer davalıların haksız eylemlerinden dolayı davalı Y’nin sorumlu tutulması mümkün bulunmamaktadır³²⁶.”

Somut olayın niteliklerine göre, gösterilmesi gerekli olan dikkat ve özen belirlenir. Somut olaya göre, kişi gerekli özeni göstermemişse bu durumda iyiniyet korumasından yararlanması söz konusu olamaz. Yargıtay 1. HD., 16.10.2003 T., 2003/10017 E., 2003/10933 K. sayılı ilamında bu durum belirtilmiştir: “Medeni Kanun’un 725. maddesinin uygulanabilmesini haklı gösterecek en önemli koşul yapı malikinin iyiniyetli olmasıdır. Bu maddede iyiniyetin tanımı yapılmamışsa da aynı kanunun 3. maddesinde hükme bağlanan subjektif iyiniyet olduğunda kuşku yoktur. Yapı malikinin kendinden beklenen tüm dikkat ve özeni göstermesine karşın, sınırı aştığını bilmesi veya bilecek durumda olmaması yahut sınırı aşmasında yasal korunabilecek bir nedenin bulunması onun iyiniyetini gösterir. Yapı yapan kişinin iyiniyetli olmaması aşın zarar bulunup bulunmadığına bakılmaksızın taşın kısmın yıkılması sonucunu doğuracağından iyiniyet üzerinde önemle durulmalı, olaylar, karineler, tüm taraf delilleri bir arada özenle değerlendirilmelidir. Kural olarak iyiniyetin ispatı 14.2.1951 tarih 17/1 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı uyarınca taşkın yapı malikine ait ise de iyiniyet sav ve savunması defi olmayıp itiraz niteliği taşıdığından ve kamu düzeni ile ilgili bulunduğu mahkemeye

³²⁵ Akkanat, 81-83; Oğuzman ve Barlas, 171; Edis, Medeni Hukuk, 269.

³²⁶ Bkz. www.sinerjimevzuat.com.tr- E.T. 06.06.2022.

kendiliğinden (re' sen) göz önünde tutulmalıdır. Ancak, komşu taşınmaz malikinin veya o taşınmazda mülkiyetten başka aynı hak sahibi olup da zarar gören kimselerin taşınmaza el atıldığını öğrendikleri tarihten itibaren 15 gün içerisinde itiraz etmeleri, yapı malikinin iyiniyetli sayılması olanağını ortadan kaldırır. İtiraz hiçbir şekle bağlı değildir. Yapının ilerlemesini zararın büyümesini önlemek için konan bu sürenin başlangıcını objektif olarak saptamak, yapının görünebilir hale gelme tarihinden başlatmak, taşınmaz taşınmaz malikinin öğrenmesine engel olan subjektif (öznel) nedenleri dikkate almamak gerekir. Aksine düşünce bu yöndeki yasa koyucunun amacını ortadan kaldırır³²⁷”.

Başka bir kararda, iyiniyet iddiası açısından en küçük bir ihmali dahi değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yargıtay HGK 05.05.1993 T., 1993/1-79 E., 1993/195 K. sayılı ilamında “Vekaleten temsil yetkisi kural olarak vekalet verenin yararına kullanılmalıdır. Eğer vekil bu yetkisini kasten vekalet verenin zararına, kendisinin ya da çıkar birliği içerisinde hareket ettiği başka birinin yararına kullandığı takdirde yapılan işlem temsil yetkisinin sınırları içerisinde kalsa bile vekalet vereni bağlaması söz konusu değildir. Böyle bir davranış içerisine giren vekil vekaleten temsil görevini kötüye kullanmış sayılır. Öyle ise, değinilen yasal ilkeler ışığında somut olayda gerçekleşen olgular yargısal değerlendirmeye tabi tutulduğunda davanın kabul edilmesi gerekir³²⁸”.

Hâkim takdir yetkisini kullanması bazı sınırlamalara tabi tutulmuştur. Bazı durumlarda, kast veya ağır ihmalle iyiniyetin sona ereceği belirtilerek hafifletici düzenlemelerde bulunulmuştur (TTK m. 558-571-704). Bazı hallerde ise kötüniyet, kanun tarafından asıl olarak kabul olunmuştur³²⁹.

³²⁷ Bkz. www.sinerjimevzuat.com.tr- E.T. 06.06.2022.

³²⁸ Bkz. www.sinerjimevzuat.com.tr- E.T. 06.06.2022.

³²⁹ Akkanat, 86; İİK m. 44/IV: Üçüncü şahısların zilyedlik ve tapu sicili hükümlerine dayanarak iyiniyetle elde ettiği haklar saklıdır. Ancak karı ve koca ile usul ve fûru, neseben veya sıhren ikinci dereceye kadar (Bu derece dahil) hısımlar, evlat edinenle evlatlık arasındaki iktisaplarda iyiniyet iddiasında bulunulamaz.”

3.3. İYİNİYETİN KORUNDUĞU DURUMLAR

3.3.1. Genel Olarak

TMK m. 3 uyarınca, “*Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda*” iyiniyet korunur. Başka bir ifadeyle tüm hukuki işlemler değil yalnızca kanunda belirtilen durumlarda bu koruma sağlanır. Aksi durumda kişi iyiniyetli olsa bile bu korumadan yararlanamaz. Örnek olarak ayırt etme gücü olmayan kişiyle gerçekleştirilen işlemin geçersizliği, karşı taraf iyiniyetli olsa da değişmez.

Yargıtay Büyük Genel Kurul 11.06.1941 T., 1941/4 E., 1941/21 K. sayılı ilamında “*Kanunu Medenin 360 ncı maddesinin son fıkrası bir kimse tarafında vaki olan hukuki tasarrufun iptali davasında mücerret mahkemenin o kimse hakkındaki hacir kararına istinat olunması halinde tatbik olunur. Yoksa o kimsenin butlanı iddia edilen tasarrufta bulunduğu anda o tasarrufun hüküm ifade etmesi için lazım gelen temyiz kudretinden mahrum olduğu katıyetle tahakkuk etmesi halinde mezkûr fıkra hükmünün tatbikine gidilmez. Çünkü bu halde tasarruf mezkûr kanunun 15. maddesi hükmünce esasen batıldır. Filhakika mezkûr maddeye göre, "Mümeyyiz olmayan şahsın tasarrufu hukuki bir hüküm ifade etmez". Mümeyyiz olmayan bir kimse ile hukuki muamelede bulunan diğer kimsenin bunu bilmeyerek hüsnüniyetle hareket etmiş olması zikri geçen 15. maddenin mutlak ve kat'i sarahati karşısında öyle bir kimsenin tasarrufu üzerine hukuki hükmün terettüp etmesi için kâfi değildir. Kanun o gibi temyiz kudretinden mahrum kimselerin esasen hüküm ifade etmeyen tasarrufları hususunda o tasarruftan dolayı hak iddia edenlerin hüsnüniyetini himaye etmektedir. Elverir ki o tasarrufun hüküm ifade etmesi için lüzumlu olan temyiz kudreti derecesinin tasarruf zamanında mevcut olmadığı katıyetle sübut bulsun. Bu takdirde kasırın hali hüsnüniyetten ziyade himayeye layık görülür. Medeni Kanunumuzun metin ve ruhundan başka türlü bir netice çıkarılmasına imkân yoktur. Yukarda zikredilen sebeplerden dolayı bir tasarruf zamanında temyiz kudretinden mahrumiyeti tahakkuk eden şahsın o tasarrufu üzerine hüküm terettüp etmeyeceği iddiasının kabulü için bunu dava eden vasiye bundan başka diğer tarafın suiniyetini dahi ispat etmek külfeti tahmil edilemeyeceğine birinci toplanmada sülûsan ekseriyet hasıl olmadığı cihetle ikinci toplanmada mutlak ekseriyetle karar verildi³³⁰. ”*

³³⁰ Bkz. www.sinerjimevzuat.com.tr- E.T. 09.06.2022.

Aynı yönde Yargıtay 1. HD., 29.01.2002 T., 2001/14055 E., 2002/976 K. sayılı başka bir ilamında, *“Ayırtım gücü bulunmayan kimsenin geçerli bir iradesinin bulunmaması nedeniyle, kanunda gösterilen ayırık durumlar saklı kalmak üzere, yapacağı işlemlere sonuç bağlanamayacağından karşı tarafın iyiniyetli olması o işlemi geçerli kılmaz. Vekalet sözleşmesi büyük ölçüde tarafların karşılıklı güvenine dayanır. Vekil, vekil edenin yararına ve iradesine uygun hareket etme, onu zararlandırıcı davranışlardan kaçınma yükümlülüğü altındadır. Üçüncü kişi vekil ile çıkar ve iş birliği içerisinde ise veya kötünietli olup vekilin vekalet görevini kötüye kullandığını biliyor veya bilmesi gerekiyorsa vekil eden sözleşme ile bağlı sayılamaz³³¹.”*

3.3.2. İyiniyetin Korunduğu Durumların Yorum ve Kıyas Yoluyla Genişletilemeyeceği Sorunu

Mevzuatta iyiniyetin korunmasına dair farklı ifadeler kullanılmıştır. Bu nedenle söz konusu hükümlerin içeriğinin tespit edilebilmesi için bazen yoruma başvurulması gerekebilmektedir. Yorum ile iyiniyetin koruyucu etkisine ulaşılabileceği gibi kötünietli kişinin de avantajlı bir durumdan yararlanamaması sonucuna ulaşılabilir³³².

Kötünietli olan bir kişinin iyiniyetli olmanın avantajlarından faydalanamamasına 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu³³³ (TTK) m. 687 örnek olarak verilebilir. Bu madde uyarınca *“Poliçeden dolayı kendisine başvurulmuş kişi, düzenleyen veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def’ileri başvuran hamile karşı ileri süremez; meğerki, hamil, poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun.”* Söz konusu maddede kötünietli olan hamil, kıymetli evrakın dolaşımını sağlamak için getirilen korumadan yararlanamaz. Yorumun en önemli amacı *“mevcut bir kanun hükmünün anlamının tespitidir.”* Bu yönteme ancak somut olayda uygulanabilir bir kanun hükmünün varlığında başvurulabilir³³⁴.

Diğer bir hususda kıyasın iyiniyet hükümlerinde yapılıp yapılamayacağıdır. Bazı hallerde bunun mümkün olduğu ifade edilmektedir. Örnek olarak TBK m. 19/II

³³¹ Bkz. www.sinerjimevzuat.com.tr- E.T. 09.06.2022.

³³² Akkanat, 185.

³³³ RG: 14.02.2011- 27846.

³³⁴ Akkanat, 190-193.

verilebilir. Bu madde uyarınca, “*Borçlu, yazılı bir borç tanınmasına güvenerek alacağı kazanmış olan üçüncü kişiye karşı, bu işlemin muvazaalı olduğu savunmasında bulunamaz.*” Kural olarak bir alacağın muvazaalı olarak temlik edilmesi geçerli değildir. Ancak temlik eden kişi bir temlik sözleşmesi imzalamışsa, söz konusu belgeyi alan kişi, bir daha temlik ederek kullanma imkânına erişmektedir. Böyle bir belgeye dayanarak temlik alan, iyiniyet korumasından yararlanacaktır³³⁵. Ancak kıyas yolu ile genişletilme ile çok fazla karşılaştırılması olanaklı değildir.

3.4. İYİNİYETİN ARANACAĞI KİŞİ VE AN

Tapu siciline güven ilkesi gereğince, aynı hak elde edilmesi durumunda bu kazanım korunur. Ancak “*tescili mümkün olmayan bir hak iktisap edilmişse*”, “*zilyetlik yoluyla kazanıldığı görüntüsü oluşturulmuş irtifak hakkı usulüne uygun bir şekilde tescil edilmemiş ise*”, “*daha sonraki sırada rehin hakkı müktesebi için, eğer malik rehin konusu şeyin (dolaylı) zilyedi değil ise,*” ve “*daha önce tescil edilmiş bulunan bir alım hakkından sonra gelen bir alım hakkının iktisap edilmesi söz konusu ise*” bu durumlarda iyiniyet korunmaz³³⁶.

İran hukuk sisteminde imâmî fıkıhtaki etkisiz işlemlerin esası dikkate alındığında, amaç, gerçek malikin haklarını korumaktır ve iyiniyetli üçüncü kişinin (görünür malik) korunması ikinci plandadır. Bu yaklaşım kabul edilirse iyiniyetli bir kişinin uğradığı zararları büyük bir hukuk mücadelesi ile tazmin etmek zorunda kalacağı kuşkusuzdur. Örneğin iyiniyetli kişi, iyiniyetle satın almış olduğu bir ürünü gerçek malikine teslim etmek ve ürünü satın aldığı kişiyi ise uğradığı zararlar nedeniyle dava etme yükümlülüğü altına girecektir. Hiç şüphe yok ki sağduyu böyle bir sonucun varlığını büyük bir rahatlıkla kabul edemez. Bu nedenle, bu tür sorunların hakkaniyetli bir şekilde çözüleceği yolların keşfi önem arz etmektedir. Bu çalışma ile İran Hukukundaki katı uygulamaların, Türk Hukukundaki çözüm stratejileri ile yumuşatılması amaçlanmıştır. Örneğin taşınmaz satışlarında “resmi belgelerin varlığı” başka bir deyişle tapu kayıtlarına göre işlemlerin

³³⁵ Akkanat, 194.

³³⁶ Akkanat, 196-197.

yapılmış olması iyiniyetli kazanımların korunması için oldukça makul bir neden olarak değerlendirilebilir³³⁷.

Örneğin iyiniyetli bir kişinin resmi belgelere dayanarak aldığı bir taşınmazda hakkı korunmalıdır. Bu durumda resmi belgelere bir yeminli satış anlaşmasına (sıradan bir belgeye) göre üstünlük tanınmalıdır. Bu nedenle, resmî belgeye dayanarak iyiniyetle yapılan kazanımlar sıradan belgelerle ileri sürülen iddialar karşısında korunmalıdır³³⁸.

1312 sayılı Değişiklik Tescil Kanunu'nun 117'inci maddesine göre, "*Herhangi bir kişi, resmi veya olan bir belgeye göre, bir kişi veya kişilere aynı veya mali menfaat (taşınır veya taşınmaz) ile ilgili olarak bir hak verir ise ve daha sonra resmî belge veya taahhüt uyarınca aynı amaç veya menfaate taarruz ederse söz konusu kişi üç yıldan on yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılır*".

Ayrıca 43 sayılı Usul Birliği Kararına göre; "*Söz konusu Kanunun 47'inci maddesinin birinci fıkrasına göre taşınmazlara ilişkin sözleşme ve işlemlere ilişkin belgelerin resmî tescili zorunlu olan yerlerde, bu Kanunun (48) inci maddesine göre o malın işlemine ilişkin olan belge, hiçbir makam ve mahkemede kabul edilmemektedir ve Resmî belgeye aykırılık teşkil etmeyecektir*³³⁹". Dolayısıyla, Tescil ve Usul Birliği Kanunu'nun 117'inci maddesine göre, resmî belge ile yapılan ikinci işlem geçerli olup, mevcut adi belgeye dayanılarak iptale konu edilemez.

İran Anayasası'nın 40'inci maddesi, yalnızca sıradan alıcıya sözleşme tarafına rucü ve borcun ihlalden kaynaklanan zararlarını talep etme hakkı verir. Zira adi olan bir belge ile yapılan satış işlemi resmi satış belgesinden üstün tutulursa ve adi belgenin sahibinin objektif veya subjektif bir hakka sahip olup olmadığı nazara almadan satıcının kötünietini önlemek için, batıl veya geçersiz sanılması sonuç olarak, iyiniyetli alıcıların tescil kurallarına güvenmeleri ile ve yetkili belge hazırlayıcı sayılan noter tarafından

³³⁷ Seyed Ali Mohammad Yasrobi/ Mohammad Ali Rezapour Akordi, *Entekhab Beyn Malek ya Kharidar ba Hosne Niyet: Tahlil Eghtesadi Nezam Sabt Zamin dar Kamen La*, Nezam Rekord ve Rejister, ba Negahi be Madde 22 Ghanoun Sabt ve Amlak, Motaleat Hoghough Khosusi Yayın, 48 (2), 2018, 343-362.

³³⁸ Mehdi Faqih Nejad/ Somayeh Babayan, "*Daavi Malekiyat ve Khale Yad Amlak dar Marahel Mokhtalef Sabti dar Raviyeh Ghazai İran*", Majaleh Hoghoughi Dadgostari, C. 74, S. 70, 2010, 174.

³³⁹ Ali Mohammad Yasrobi/ Mohammed Ali Rezapour Akordi, "*Barresi Mabani Tahlil Eghtesadi Hoghough Malekiyat; ba Taakid bar Mafhoum Taasirat Khareji*", Karşılaştırmalı Hukuk Çalışmaları, 8(1), 2017, 89.

tescil sorgulaması ile yapılan işlemlerin geçersizliği ortaya çıkmaktadır. Satıcının, alıcı ile yaptığı adi sözleşmenin konusunun yükümlülüğünü ihlal ettiğini varsaymak ve sözleşmeye konu taşınmazı resmen başkasına satmak, bunun gerçek bir resmi alıcı olan iyiniyetli kişi ile hiçbir ilgisi yoktur ve fiyatı iade etmekten ve sıradan alıcıyı tazmin etmekten sadece satıcı cezai olarak suçlu ve yasal olarak sorumludur³⁴⁰.

3.4.1. İyiniyetin Aranacağı Kişi

İyiniyet, yalnızca kanunda belirtilen durumlarda ve korunması amaçlanan kişide aranır. Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişide iyiniyet aranıp aranmayacağı tartışmalıdır. Ancak doktrinde kabul edilen bir görüşe göre, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin kötünietli olması beklenemez buna karşılık somut olaya göre değerlendirme yapılması gerekir³⁴¹.

3.4.1.1. Temsil İlişkisinde

Kanunda iyiniyet karinesinden yararlanacak kişi, iradi ya da kanuni temsilci ile temsil edilebilir. Bu durumlarda hem temsilcinin hem de temsil edilen kişinin iyiniyetli olması gerekir. Temsil edilen kişinin iyiniyetli olduğu ancak temsilcinin iyiniyetli olmadığı durumlarda iyiniyet korunmaz³⁴². Ayrıca temsil olunanı birden azla kişinin temsil etmesi durumunda tüm temsilcilerin iyiniyetli olması gerekir³⁴³.

3.4.1.2. Tüzel Kişilerde

Tüzel kişilerde ise, tüzel kişiyi hangi yetkili organ temsil ediyorsa, o organdaki kişilerde iyiniyet aranır³⁴⁴. Yetkili organda bulunan kişilerden birisinin kötünietli olması durumunda, tüzel kişi kötünietli olarak kabul edilir ve iyiniyet hükümlerinden

³⁴⁰ Azadeh Najafi/ Ebrahim Taghizadeh, *Hosne Niyet ve Jaygah An dar Feqh ve Hoghough İran*, Faslnameh Tahghighat Jadid dar Oloum Eslami, 3(25), 2017, 33-57.

³⁴¹ Oğuzman/ Barlas, 258-259; Erman, 115.

³⁴² Oğuzman/ Barlas, 259; Edis, *Medeni Hukuk*, 275-276; Akkanat, 126; Dural/ Sarı, 240; Öztan, 193; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 52; Erman, 116; Edis, 144; Mercan, 11; Ayan, 138.

³⁴³ Ayan, 139; Edis, 151; Mercan, 11.

³⁴⁴ Oğuzman/ Barlas, 259; Edis, *Medeni Hukuk*, 275-276; Akkanat, 126; Dural/ Sarı, 240; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 52; Erman, 116; Ayan, 139; Mercan, 11.

faydalanamaz. Örnek olarak vakıf yönetim kurulunda bulunmayan başka bir üyenin kötüniyetli olması, tüzel kişiliğin kötüniyetli olmasına neden olmaz³⁴⁵.

3.4.1.3. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kişi Topluluklarında

Tüzel kişiliği bulunmayan bazı ortaklıklar vardır. Bunlar miras ortaklığı ve adi ortaklıktır. Bu kurumlar arasında elbirliğiyle ortaklık bağı vardır ve kişiler birlikte hareket etmelidir. Bu nedenden dolayı iyiniyetin aranacağı bir durum söz konusu olduğunda topluluktaki tüm kişilerin iyiniyetli olması gerekir. Herhangi birisinin kötüniyetli olması durumunda topluluk kötüniyetli olarak kabul edilir³⁴⁶.

3.4.2. İyiniyetin Aranacağı An

Kanunen iyiniyete dair düzenlemelerin bulunduğu konularda, iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanabilmek için zaman unsuru da önemlidir. Bazı durumlarda iyiniyetin belirli bir anda bulunması aranırken bazı durumlarda belli bir süre boyunca iyiniyetin devam etmesi aranır³⁴⁷. İyiniyetin aranacağı ana ilişkin başkaca bir değerlendirme yapmak gerekirse; bazı hallerde iyiniyetin belirli bir zaman diliminde bulunması gerekirken bazı durumlarda ise iyiniyetin bir sürece yayılması gerekmektedir. Mesela emin sıfatıyla zilyetten mülkiyet kazanımında (TMK m. 988) iyiniyet kazanım (iktisap) anında aranır. Buna karşılık, bir taşınır malın mülkiyetinin zamanaşımı ile kazanılmasında (TMK m. 777) iyiniyetin, zamanaşımı süresince devam etmesi gerekir. Ancak her durumda iyiniyete bağlanan hukuki sonuç gerçekleştikten sonra iyiniyetin varlığı aranmaz. Bu husus roma hukukundan gelen bir deyimle, *‘‘sonradan gelen kötüniyet zarar vermez’’* (mala fides superveniens non nocet) biçiminde ifade edilir.

Örneğin TMK m. 988 uyarınca, *‘‘Bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı aynî hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur.’’* Söz konusu maddeden anlaşılabacağı üzere emin sıfatıyla zilyetten bir taşınır mal alınması durumunda iyiniyet, taşınırın

³⁴⁵ Oğuzman/ Barlas, 259-260; Edis, *Medeni Hukuk*, 276; Akkanat, 126; Dural/Sarı, 240; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 52; Erman, 116.

³⁴⁶ Oğuzman/ Barlas, 260; Edis, *Medeni Hukuk*, 277; Edis, 152; Akkanat, 150; Dural/ Sarı, 240; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 52; Erman, 116; Ayan, 139; Mercan, 12.

³⁴⁷ Oğuzman/Barlas, 260; Edis, *Medeni Hukuk*, 276; Edis, 152; Akkanat, 150; Dural/Sarı, 238; Öztan, 193; Zevkliler/ Ertaş/ Havutçu/Gürpınar, 52-53; Mercan, 12.

edinildiği anda aranır. Ancak TMK m. 777 uyarınca, “Başkasının taşınır bir malını davasız ve aralıksız beş yıl iyiniyetle ve malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduran kimse, zamanaşımı yoluyla o taşınırın maliki olur.” Söz konusu maddeden anlaşılabacağı üzere iyiniyetin varlığı taşınırın edinildiği zamandan itibaren beş yıl boyunca aranır. Olağan zamanaşımıyla mülkiyet kazanımında iyiniyetin aralıksız olarak sürmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu durum TMK m. 712’de “Geçerli bir hukukî sebep olmaksızın tapu kütüğüne malik olarak yazılan kişi, taşınmaz üzerindeki zilyetliğini davasız ve aralıksız olarak on yıl süreyle ve iyiniyetle sürdürürse, onun bu yolla kazanmış olduğu mülkiyet hakkına itiraz edilemez” şeklinde ifade edilmiştir. Tapu kütüğünde tescile iyiniyetle dayanarak hak iktisabında TMK m. 1023’de “Tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka aynı hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur” ifadelerine yer verilmiştir.

SONUÇ

Çalışmamızın birinci bölümünde Türk hukuku ve İran hukukunda iyiniyet kavramı ve kapsamı belirtilmiştir. Türk hukukunda, iyiniyet, “bir hakkın kazanılması veya bir hukuki sonucun doğması yönünden mevcut bir engeli, bir eksikliği veya benzeri bir hukuki olguyu bilmemek ve halin gerektirdiği özen gösterilse dahi bilecek durumda olmamak” olarak ifade edilmiştir. İran hukukunda ise iyiniyet, adalet ve hakkaniyete veya hakikat ve dürüstlüğe dayalı adil davranışı kapsayıcı niteliktedir. Dehkhoda sözlüğünde “iyiniyet, kelimedede niyet ve beğenilen anlamına gelen ve yine kötüninietin zıttı olarak tarif edilir”. Ayrıca Jafari Langroudi, Hukuk Terminolojisi adlı kitabında iyiniyeti şöyle tanımlamaktadır: “İyiniyet, hukuki veya maddi yönden yanlışlıkla hareket eden ve kanuna uymadığı halde, fiilinin hukuka uygun olduğunu zanneden kişinin ruh halidir”. İran hukukunda iyiniyetin varlığı doktrinde bazı yazarlar tarafından tamamen reddedilmesine

rağmen bazı yazarlar iyiniyetin iç hukukta önemli bir yere sahip olduğunu beyan etmişlerdir. İran iç hukukunda bazı yazarlar iyiniyetin sıradan yani örf ve adetle eşdeğer olduğunu söylerken, bazıları da iyiniyetin hukukun genel ilkelerinden biri olduğunu ifade etmektedir.

Türk hukukunda, TMK’da iyiniyet ilkesi farklı hükümler altında açıkça belirtilmiş, her biri bu alandaki yasal gerekliliklere göre dağınık bir şekilde mevzuatta yer bulmuştur. İyiniyet kavramı açıklanmaya çalışıldıktan sonra iyiniyetin unsurlarına değinilmiştir. Türk hukukunda iyiniyetin unsurları, hakkın kazanılmasını engelleyen bir durumun varlığını bilmemek veya bilginin yanlış olması ve bu bilgisizliğin mazur görülebilecek derecede olması diğer bir ifadeyle hoşgörülebilir olmasıdır. Kişinin bilgisizliğinin mazur görülemeyeceği bazı durumlar söz konusudur. Öncelikle kanunda belirtilen bilinmesi zorunlu olan hususlar hakkında bilgisizlik mazur görülemez ve iyiniyet hükümleri uygulanmaz. Diğer bir hususda herkes tarafından bilinmesi gereken kurallar hakkında iyiniyet iddiasında bulunulamaz. Üçüncü bir durum da tam ehliyetsizlerle yapılan işlemlerde tam ehliyetsizin karşısındaki taraf iyiniyetli olsa bile yapılan işlem kesin hükümsüz olacaktır ve iyiniyetli kişi korunmayacaktır. İran hukukunda ise Türk hukukunda olduğu gibi iyiniyetin unsurları belirtilmemiştir. Unsurlara değinildikten sonra iyiniyetin korunmasının sebepleri açıklanmıştır. Hukukta işlem güvenliği ve istikrarın devamını sağlamak en önemli hedeflerindendir. Görünüşte olan işleme karşı, diğer tarafın menfaatlerinin korunması sağlanır. İyiniyetin korunmasının diğer bir sebebi de kişinin gösterdiği ihmalkâr davranışların neticesine yine kendisinin katlanmasıdır.

İran hukukunda, iyiniyetli alıcının, mal sahibine karşı güçlü bir koruması yoktur. İran Medeni Kanunu m. 249 uyarınca, “*Mal sahibinin susması, sözleşme toplantısına katılsa dahi izin sayılmaz*”. Diğer bir ifadeyle işlem, mal sahibinin huzurunda yapılır ise veya mal sahibi sessiz kalır ise, işlemin geçerliliği mal sahibinin onu onaylamasına bağlıdır ve bu maddede alıcıya herhangi bir hak öngörülmemiştir. İran hukukunda iyiniyetli üçüncü kişinin korunması sadece zararlarını tazmin etme noktasında toplanmıştır. Türk Hukukunda olduğu gibi iyiniyetli üçüncü kişinin aynı hak iktisabı korunmamıştır. Bu durumun nedeni İran hukukunda mülkiyet hakkına verilen değerden kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle iyiniyetli üçüncü kişinin kazanımı gerçek hak sahibinin hakları karşısında ikinci derecede yer alır. İran hukuk sisteminde önemli olan, sahibinin rızası ile mülkiyetin devridir. Söz konusu bu rıza alınana kadar işlem geçerli

olmayacaktır. İran Medeni Kanunu'nun 249'uncu maddesine göre, gerçek malik olmayan kişinin yaptığı işlem sırasında mal sahibinin bulunması ve suskunluğu, rızası olduğunu göstermez ve genel sözleşme kurallarına göre, mal sahibinin rızası olmadan işlem geçerli değildir. Bu nedenle İslam içtihatları ve İran hukukuna göre, iyiniyetle malı edinmiş olan kimse, mal sahibine karşı herhangi bir korunmadan yararlanamaz ve aynı zamanda gaspçı hükmünde olarak kabul edilir.

Aile hukuku ve evlilik ilişkileri alanında, Türk Medeni Kanunu'nun 145 ve 147/3'üncü maddeleri uyarınca, ikinci evlilikte iyiniyetli olan eş varsa evliliğin butlanına karar veremez. Evlilik ilişkilerinde iyiniyet ilkesi ile aile desteği arasındaki ilişkiyi ifade eden İran Medeni Kanunu'nun 1103, 1165 ve 1166 maddeleri eşleşmektedir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nun 190'ıncı maddesindeki yükümlülüklerle ilişkin hakların kazanılması alanında, ilişkilerde iyiniyetle hakların kazanılmasından ve tarafların inceleme hakkından bahsedilmiştir. İran Medeni Kanunu'nun 183, 221, 222, 226 ve 301, 302, 306 ve 336. maddeleri ile yükümlülüklerde iyiniyet ilkesine uyulması ve tarafların haklarının gözetilmesi alanında uyumludur. Bu nedenle, her iki hukuk sisteminde de tarafların yükümlülükleri alanında iyiniyet ilkesine uyulmasını güvence altına alan yasal hükümler bulunmaktadır. Türk hukukunda Türk Medeni Kanunu'nun 989'uncu sahibinin elinden rızası dışında çıkan bir taşınır iyiniyetle edinen kişiye karşı, bazı durumlarda ancak şeye ödediği bedelin ona iadesi şartıyla taşınır davası açılabilceği düzenlenmiştir. Ayrıca TMK m. 1023'de tapu kütüğüne güven hususu düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca söz konusu kütüğe dayanılarak yapılan ayni hak veya mülkiyet hakkı kazanımlarında üçüncü kişinin iyiniyeti korunacaktır. İran Medeni Kanunu'nun 306'ıncı maddesi ve İslam fıkında iyilik ilkesi ile bu düzenleme uyumludur, şariat ve hukuk kaynakları da bu durumu teyit ettiği noktada mutabık kalınmıştır.

TMK'da düzenlenen diğer bir hususta taşkın yapıya ilişkindir. Söz konusu madde uyarınca, irtifak hakkı bulunmamasına rağmen taşırılan kısma itiraz edilmemişse, iyiniyetli olarak taşkın yapıyı yapan kişiye bedel karşılığında irtifak hakkı kurulabilir. Ayrıca söz konusu taşkın yapının bulunduğu arazi bölümünün mülkiyetinin devri de istenebilir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde iyiniyetin korunmasına ilişkin özelliklere değinilmiştir. İyiniyetin ispatı konusunda, Türk ve İran hukuklarında farklı yaklaşımlar

sergilenmiştir. TMK m. 3 uyarınca, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Kişinin iyiniyetli olmadığını iddia eden karşı taraf bu iddiasını ispatla yükümlüdür. İran hukukunda ilke her zaman iyiniyettir ve kötüniet iddiasında bulunan kişi, bu kuralın Medeni Sorumluluk Kanunu'nun 11'inci maddesi ve İran Medeni Kanunu'nun 614 ve 640'ıncı maddeleri de dâhil olmak üzere çeşitli yasal maddelerde bulunduğunu kanıtlamak zorundadır. Dolayısıyla Türk hukukunda iyiniyetin varlığı karine olarak kabul edilirken İran hukukunda da benzer şekilde iyiniyet ilkesi yargısal bir ayrıcalık/karine olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, hâkimin iyiniyet ispatının yargısal karar vermede değerlendirilmesi alanındaki bilgisi hem Türk hem de İran hukuk sistemlerinde dikkate alınmış ve her iki hukuk sisteminde de geniş ölçüde destek olmuştur. Diğer bir hususta iyiniyetin aranacağı kişi ve andır. İyiniyet, yalnızca kanunda belirtilen durumlarda ve korunması amaçlanan kişide aranır. Bu kişiler hukuk sistemlerinin kanunlarında düzenlenmiştir. Bazı durumlarda iyiniyetin belirli bir anda bulunması aranırken bazı durumlarda belli bir süre boyunca iyiniyetin devam etmesi aranır. İyiniyet, İslam hukukunda, fikhî kural ve esaslar dahilinde teyit edilmiş olup, sadece bazı pratik ve delili hallerde ihtilafa düşmektedir. Bu husus, söz konusu toplumun hukuki ve sosyal durumuna ve hukuk sistemine bağlı olarak bariz ve doğal olan bu alanda kanunların uygulanması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır, ancak genel olarak iyiniyet ilkesi her iki hukuk sisteminde ve fıkıhda kabul edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Aslı, *Dar Anlamda Vesayeti Gerektiren Halle ve Vesayet Altına Almanın İşlem Ehliyeti Bakımından Sonuçları*, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2017.
- Adl (Mansour Al-Saltanah), Mostafa, *Hoghough Madani*, 4. Baskı, Taha Yayınları, Tahran 2009.
- Akbarpour, Majid ve Mohebbi, Abolfazl ve Nazari, Khadijeh, “Barresi Taahodat Tabii Dar Hoghough İran; Ba Ruykard Hoghoughi ve Tahlil Eghtesadi”, *Adalet Hukuku Dergisi*, 2011.
- Akbıyık, Cem, Temsil Yetkisi ve Temel İlişki, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.55, S. 4.
- Akhlaghi, Behrooz ve Imam, Farhad, *Osul gharardadhaye tejari beynolmelali*, Hukuk Araştırmaları ve Araştırma Enstitüsü Shahr-e-Danesh, Tahran 2000.
- Akhund Khorasani, *Kefayat al-Osul*, (2. Baskı), Moaseseh al-Bayt Yayınları, Kum 1997.
- Akipek, Jale /Akıntürk, Turgut, *Eşya Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul 2009.
- Akipek, Jale, *Türk Eşya Hukuku- Ayni Haklar İkinci Kitap: Mülkiyet*, Sevinç Matbaası, 2. Baskı, Ankara 1973.
- Akipek, Jale, “Sübjektif Hüsnüniyetin Mahiyeti ve Hükümleri”, *AÜHFD*, 14(1-4), Ankara 1957.
- Akipek, Jale/ Akıntürk, Turgut/ Ateş Karaman, Derya, *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 13. Baskı, C.1, Beta Yayınevi, İstanbul 2016.
- Akkanat, Halil, *Türk Medeni Hukukunda İyiniyetin Korunması*, Filiz Yayınevi, İstanbul 2010.
- Akyol, Şener, *Medeni Hukukta Uygulama Örnekleri*, C. I, Filiz Yayınevi, İstanbul 1971.
- Alangoya, Yavuz, “İspat Hukuku Yönünden MK 3”, *İÜHFM*, C. XXVII, S. 1-4, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1962.
- Alizadeh, Mehdi, “Mabani Asl Hosneniyyet ve Raftar Monsefaneh dar Gharardad”, *İlahiyat ve Hukuk Dergisi*, 2005.

- Allama Hali, Hassan İbn Yusuf İbn Motahar Asadi, *Ghavaed al-Ahkam fi Marefeh al-Halal ve al-Haram*, (1. Baskı), Moaseseh al-Nashr Eslami Yayın; C. 2, Kum 1998.
- Allameh Halli ve Hassan İbn Yusef, *Tazkereh al-Foqaha*, Al-Bayt Yayınları, C. 10, Kum 1984.
- Al-Nisa'i, İmam Ebi Abdurrahman Ahmad İbn Şa'i, *Sunan al-Nisa'i*, (2. Baskı), Dar al-Fikr Yayın, Beyrut 2001.
- Alsan, Mostafa, *Taahod be Hosn niyet dar Gharardad Bimeh Omr*, Pajouheshhay Hoghoughi Yayın, 2005.
- Ameli, Sheyh Horr, *Vasael ol-Shi*, 3. Baskı, C. 27, Kum 1993.
- Amoli Hosseini/ Seyyed Mohammad Javad, *Müftahü 'l- Karama fi Sharh Ghawaed al-Allamah*, (1. Baskı), Entesharat İslami, C. 12, Kum 1999.
- Ansari, Ali, *Hosneniyyat dar Gharardadha dar Hoghough İran ve Faranse*, (Özel Hukuk Doktora Tezi), Hukuk Fakültesi, Shahid Beheshti Üniversitesi, Tahran, 2005.
- Ansari, Morteza, *Faraid al-Osul*, Majma 'al-Fikr al-Islami Yayınevi, C.4, Tahran, 1999.
- Antalya, Gökhan ve Topuz, Murat, *Medeni Hukuk*, (4. Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara 2021.
- Antalya, Gökhan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. V/1,1, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2019.
- Ardebili, Ahmad ibn Mohammad, *Majma El-Faida ve El-Burhan fi SHarh Ershad al-Azhan*, (1. Baskı), Kum Muallimler Cemiyeti'ne bağlı İslami Yayınlar, C. 8, Kum 1983.
- Asaadi Seyyed Hasan, *Khanevadeh ve Hoghough An*, (2. Baskı), Beh Yayınları, Mashhad, 2010.
- Asaadi Seyyed Hasan, *Hoghough Zan*, (1. Baskı), Mizan Yayınları, Tahran, 2013.
- Atlı, Banu, Taşkın Yapıya Katlanma Yükümlülüğünün Oluşma Koşulları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.19, S. 3, 2017.
- Ayan, Mehmet, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 12. Baskı, Ankara 2020.

- Ayan, Mehmet, *Medeni Hukuka Giriş*, Mimoza Yayınevi, Konya 2009.
- Bagheri, Ahmad, *Feqh Madani (Oghud Tamliki)*, (1. Baskı), Samat Yayınları, Tahran 2005.
- Bagheri, Ahmad, *Soghoot Taahodat*, An Yayını, Tahran 2003.
- Bahrami Ahmadi, Hamid, *Hoghough Taahodat ve Gharardadha ba Motalee Tatbigi dar Feqh Mazahab Eslami ve Nezamhayeh Hoghoughi*, İmam Sadık Üniversitesi Yayınları, Tahran 2011.
- Bahrami Ahmadi, Hamid, *Soe Estefadeh Az Hagh*, İslam Hukuku ve Diğer Hukuk Sistemlerinin Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Ettelaat Yayınevi, Tahran 2020.
- Bahrum, Mohad Ali, *Sou Arzeh dar Hoghough Engelis ve Tadlis dar Hoghough Eslam*, 1. Baskı, Jalil Qanavati ve Ebrahim Abdipour (çeviren), Bustan Ketab Qom Yayın, Kum 2001.
- Becquart j, *Les mots à sens multiples dans le droit civil français*, puf, 1928.
- Behroozi, Abuzar, *Hoghough Madani*, (6. Baskı), Avar Yayınları, Tahran 2013.
- Bianca, Cesare Massimo ve Bonell, Michael Joachim, *Tafsiri Bar Hoghogh Bey-e Beynolmelali*, Tercüme: Mehrab Darabpour, Ganj-e-Danesh Yayınevi, Tahran 1995.
- Bojnourdi, Seyed Mohammad Hassan, *Al-Qawa'd al-Fiqhiyyah*, (4. Baskı), Manshurat Dalil Ma Yayın, Kum 2009.
- Bojnourdi, Seyyid Muhammed Hassan, H., *al-Qawa'd al-Fiqhiyyah*, (4. Baskı), Manshurat Dalil Ma Yayınları, Kum 1430.
- Boulanger, Jean, “Osul kolli-e Hoghough ve Hoghough Mozoeh”, Tercüme: Alireza Mohammadzadeh Vadghani, *Tahran Üniversitesi Hukuk Dergisi*, Tahran 2017.
- Bulut, Abdurrahman, *İslam Hukukunda İyiniyetin Korunması*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.
- Cane, Peter, “Mens Rea in tort Law”, *Oxford Journal of Legal Studies*, 20(4), 2000.
- Çelik, Nazlı Hilal, *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2012.
- Dehkhoda, Ali Ekber, *Sözlük*, Cilt 6, Tahran Üniversitesi Yayın, Tahran 1997.

Demirhisar, Sedef , *Haksız Yapı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

Deylami, Ahmad, “Mahiyat ve Mabani Ghaede Hosneniyyet ve Rahhaye Esbat An”, *İslam ve Batı Hukukunda Karşılaştırmalı Araştırma Dergisi*, 3. Sayı, Doreh: 5, 2018.

Dor Afshan, Hadi ve Safaei, Seyed Hossein, *Tamyiz Bey az Sayer Oghoud*, Mizan Yayınları, Tahran, 2005.

Dural, Mustafa ve Sarı, Suat, *Türk Özel Hukuku Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri*, Filiz Yayınevi, İstanbul 2017.

Dural, Mustafa/ Gümüş, Mustafa Alper/ Öğüz, Tufan, *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, Filiz Yayınevi, C. 3 İstanbul, 2016.

Dursun Karaahmetoğlu, Şeyda, “Taşınır Mülkiyetinin Kazanılması Bakımından TMK m. 988 ve 989 Hükümlerinin Uygulama Alanının Değerlendirilmesi”, *Yargı Kararları Sempozyumu*; On iki Levha Yayınevi, İstanbul 2021.

Ebrahimi, Yahya, “Motalee Mafhoom ve Asar-e Hosneniyyet”, *Uluslararası Hukuk Dergisi*, No. 41, 2002.

Edis, Seyfullah, *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, AÜHF Yayınları, Ankara 1997 (Medeni Hukuk).

Edis, Seyfullah, *Türk Medeni Hukukunda İyiniyet, H. C. Oğuzoğlu'na Armağan*, AÜHF Yayınları, Ankara 1972.

El-Sanhari, Abd -El Razzak Ahmad, *al-Wasit Fi Sharh al-Qanun al-Madani al-Jadid*, C. 1, Beyrut 1952.

Emam, Farhad ve Akhlaghi, Behrooz, *Osul Gharardadhaye Tejari Beynolmelali*, 1. Baskı, Shahr-e-Danesh Hukuk Araştırmaları ve Araştırma Enstitüsü, Tahran 2000.

Emami, Asadollah ve Safaei, Seyed Hossein, *Mokhtasar Hoghough Khanevadeh*, (7. Baskı), Mizan Yayınları, Tahran 2004.

- Emami, Seyed Hassan, *Hoghouseh Madani*, (26. Baskı), C. I, İslami Kitabevi Yayınları, Tahran 2014.
- Emami, Seyed Hassan, *Hoghouseh Madani*, (4. Baskı), Ketab Forushi Eslami Yayın, C. 6, Tahran 1989.
- Erbil, Ali ibn Isa, *Kashf al-Ghamma*, (1. Baskı), Dar al-kotob al-İslamiyeh, C. 3, Beyrut 1981.
- Ercoşkun Şenol, Hatice Kübra, Hem Haksız Hem De Taşkın Yapı Niteliğindeki Yapılar, *TAAD*, S. 38, 2019, 19-61.
- Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınevi, 26. Baskı, Ankara 2021.
- Eren, Fikret, *Mülkiyet Hukuku*, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.
- Erkan, Vehbi Umut *Türk Medeni Kanun'nda Kendi Malzemesini Kullanarak Başkasının Arazisinde Haksız Yapı Meydana Getirilmesi*, (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- Erman, Hasan, *Medeni Hukuk Dersleri*, Der Yayınevi, İstanbul 2016.
- Ertaş, Şeref/ Cumalıoğlu, Emre/ Serdar, İlknur, *Eşya Hukuku*, 14. Baskı, Fakülteler Yayınevi, İzmir 2018.
- Erten, Ali, "İyiniyetin Korunmadığı Hukuki Durumlar", *H.C. Oğuzoğlu'na Armağan*, AÜHF Yayınları, Ankara 1972.
- Esfahani, Mohammad Hossein, Hashiyeh Ketab Makaseb, Mohaghegh Yayın, C. 4, Kum, 1998.
- Eskini, Rabia, *Mabahesi az Hoghouseh Tejaret Beynolmelali*, (32. Baskı), Danesh-e-Emrooz Yayınları, Tahran 2014.
- Fahimi, Azizollah, *Mabani ve Ghalamro Asl Sehhat Dar Moamelat*, (1. Baskı), Kum Üniversitesi Yayınları, Kum 2009.
- Fakhr al-Muhaqiqin, *İzah al-Favaed*, Kuşanpour Yayın, C. 1, Tahran 1999.
- Faqihi Nejad, Mehdi ve Babayan, Somayeh, "Daavi Malekiyat ve Khale Yad Amlak dar Marahel Mokhtalef Sabti dar Raviyeh Ghazai İran", *Majaleh Hoghouseghi Dadgostari*, 74(70), 2010.

- Goldouzian, Iraj, *Hoghough Jazaye Ekhtesasi: Jaraem aleyhe Tamamiat Jesmani, Shakhshiat Manevi, Amval ve Malekiat, Amniat ve Asayesh Omoumi*, 1. Cilt, Majed Yayınevi, Tahran 2006.
- Gümüş, Mustafa Alper, *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.
- Habibzadeh Mohammad Jafar, *Hoghough Jazaye Ekhtesasi (Jarayem Aleyh Amval)*, 1. Baskı, Samt Yayınları, Tahran, 2001
- Haeri Shah Bagh, Seyed Ali, *Sharh Ghanoun Madani*, C. 1, (3 Baskı), Ganj Danesh Yayınları, 1997.
- Haeri, Seyyid Kazem, *al-Qaza Fii al-Fiqh İslami*, (1. Baskı), Majma al-Fekr al- Eslami Yayın, Kum 1995.
- Hali, Allameh, *Tazkereh al-Foqaha*, C. 9, (1. Baskı), al-Bayt Foundation (AS), Kum 1993.
- Hali, Mohaghegh, *Sharai al-Islam*, C. 4, (2. Baskı), Esmailian Yayınları, 1988.
- Hali, Shams al-Din Muhammed ibn Shuja al-Qattan, *Ma'alim al-Din fi Fiqh al-Yasin (Doreh Feqhiyeh Kameleh Ala Vefgh Mazhab al-Emamiyeh)*, C. 1, Moaseseh Emam Sadıq Yayın, 2004.
- Halli, İbn İdris, *Al- Sara'ir al- Hawi letahrir al-Fatawi*, (2. Baskı), Entesharat İslami Yayınları, Kum 1990.
- Hatemi, Hüseyin/ Gökyayla, Emre, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Filiz Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul 2021.
- Hayati Ali Abbas, *Ayin Dadresi Madani 1*, (1.Baskı), Shabak Yayınları, Tahran, 2012.
- Helvacı, Serap/ Karasu, Bülent, Yetkisiz Temsilcinin Hukuki Sorumluluğu, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 1, 2018.
- Hosseini Maraghi, Mirfatah, al-Anawin, *Moassese al-Nashr al-İslami*, C. 2, (2. Baskı), Kum 2005.
- Humeyni, Seyyed Ruhollah, *Kitab al-Bayy*, İmam Humeyni Yayınevi, 1. Baskı, C. 4, Kum 2000.

- Idris Halli, Mohammad Ibn, *al-Sarair al-Hawi Letahrir al-fetavi*, C. I., (2. Baskı), Kum 1990.
- İbn Babuyeh qomi Saduk, Muhammed ibn Ali, *Man La yahzara al-Fiqh*, C. 3, (2. Baskı), Daftar Entesharat Eslami Yayınları, Kum 1993.
- İkizler, Metin, , *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- İmre, Zahit, *Medeni Hukuka Giriş*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1980.
- İnal, Emrehan: “*Haksız Yapı Kavramı ve Haksız Yapının Kaldırılması*”, *İÜHFİM*, C. LXX, S. 1, 2012.
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, *al-Fareq*, (2. Baskı), Ganj-e-Danesh Yayınevi, C.1, Tahran, 2009.
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, *Hoghough Taahodat*, (24. Baskı), Ganj-e-Danesh Yayınevi, Tahran 2019.
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, *Mabsut dar Termonoloji Hoghough*, C. 2, (3. Baskı), Ganj-e-Danesh, Tahran 2007.
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, *Terminoloji Hoghough*, (20. Baskı), Ganj-e-Danesh Yayınevi, Tahran 2008.
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, *Terminoloji Hoghough*, İbn Sina Yayınları, No. 1716, Tahran 1967.
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, *Mabsoot dar Terminoloji Hoghough*, beta Yayınları, Tahran 2009.
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, *Mohashaye Qanoon Madani*, Ganj Danesh Yayınları, Tahran 2009.
- Jafari Tabar, Hassan, *Mabani Falsafeh Tafsir-e Hoghoughi*, C. 1, Sherkat Sahami İnteshar Yayınevi, Tahran 2014.
- Jafarpour, Kourosh, *Hosn niyet dar Tejarat Beynolmelal*, Faslnameh Tahghighat Khosousi ve Keyfari Yayın, Tahran, 2020.

- Jafarzadeh, Mir Ghasem ve Simai, Hossein, “Hosne niyet dar Gharardadhay Beinolmelali: Ghaedei Faragir ba Hokmi Estesnai”, *Hukuk Araştırmaları Dergisi*, No. 41, 2005.
- Jasemi Zargani, Mohammad, *Barresi Hoghoughi Mabani İjad Taahod Dar Qanoon Madani*, Avvalin Hamayesh Bozorg Motaleat ve Pajouheshhay-e Elmi Ulum, Ensani Yayın, Tahran 2018.
- Kamyar (Karkon), Mohammad Reza, *Gozideh Ara-e Dadgahhaye Hoghoughi*, (19. Baskı), Hoghoughdan Yayınları, Tahran 2015.
- Karasu, Bülent, *Karşılaştırmalı Hukukta Temsil*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2018.
- Karimi, Abbas ve Alaa, Mehdi, “Chaleshe Hoghoughi Moamelat Shakhs ba Hosne niyet ve Rahkar An”, *Faslnameh Pajouheshnameh Hoghough Khosusi Edalat Dergisi*, No. 8, Doreh. 4, 1976.
- Katouzian, Nasser ve Abbaszadeh, Mohammad Hadi, “Hosneniyyet Dar Hoghough”, *İran Özel Hukuk Çalışmaları Dergisi*, Doreh: 43, Sayı 3, 2013.
- Katouzian, Nasser, *Esbat ve Dalil Esbat*, (3. Baskı), C. 1, Sherkat Enteshar Yayınevi, Tahran 2005.
- Katouzian, Nasser, Hoghough Madani, *Doreh Oghoud Moayyen*, (34. Baskı), Sherkat Enteshar Yayınevi, Tahran 2021.
- Katouzian, Nasser, Hoghough Madani, *Ghavaed Omoumi Gharardadha*, (7. Baskı), Mizan Yayınları, Tahran 2004.
- Katouzian, Nasser, Hoghough Madani, *Ghavaed Omoumi Gharardadha*, (19. Baskı), Bahmanshir Yayınları, Tahran 2016.
- Katouzian, Nasser, Hoghough Madani, *Nazariyeh-e Omoomi Taahhodat*, (13. Baskı), C. 3, Behnashar Yayınları, Tahran 2019.
- Katouzian, Nasser, Hoghough Madani, *Nazariyeh-e Omoomi Taahhodat*, (1. Baskı), C. 3, Yalda Yayınları, Tahran 2007.
- Katouzian, Nasser, *Moghadameh Elm Hoghough*, (19. Baskı), Sherkat Sahami Yayınları, Tahran 2016.

- Katouzian, Nasser, *Oghoud Moayyen*, C. 1, (7. Baskı), Tahran, Sherkat Sahami Enteshar Yayınları, Tahran 2018.
- Katouzian, Nasser, *Oghoud Moayyen*, C. 4, (4. Baskı), Ganj-e-Danesh Yayınları, Tahran 2007.
- Katouzian, Nasser, Zaman Ghahri, *Masuliat Madani*, C. 4, (21. Baskı), Ganj-e-Danesh Yayınları, Tahran 2000.
- Katouzian, Nasser, *Oghoud Moayyen*, C. 1, (8. Baskı), Sherkat Sahami Enteshar Yayınları, Tahran 2012.
- Katozian Naser, *Hoghough Khanevadeh*, 1. Cild, (4. Baskı), Sherkat Sahami Yayınları, Tahran, 2008.
- Kaviani, Kourosh, *Asl Adam Ghabeliat Estenad Be İradat Dar Moghabel-e Darandeh Ba Hosneniyyet Sanad Tejarati*, (Doktora Tezi), Hukuk ve Siyasal Bilimler Fakültesi, *Tahran Üniversitesi Dergisi*, Doreh:15, Tahran 1998.
- Khodabakhshi, Abdollah, "Tahlili Diger az Madde 22 Ghanoun Sabt Asnad ve Amlak", *Majale Hoghoughi Dadgostari Dergisi*, 74(71), 2010.
- Khoei, Abolghasem, *Mesbah al-Fiqha*, 1. Cilt, (1. Baskı), Maktabi al-Dawari Yayınevi, Kum 1998.
- Khomeini, Seyyed Rohollah, *Al-Rasa'il*, Esmailian Enstitüsü Yayınları, (1. Baskı), C. 1, Kum, 1990.
- Khomeyni (RA), Ruhollah, *Tahrir al-Wasila*, C. 1, (2. Baskı), Moaseseh al-Nashr Yayınları, Kum, 2000.
- Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Yayınevi, (25. Baskı), Ankara, 2021.
- Kılıçoğlu, Yılmaz, *Temsil Yetkisinin Geri Alınması*, *TBB Dergisi*, 2021.
- Koçak, Mahmut, *Marka Hukukunda Sessiz Kalma Suretiyle Hak Kaybı İlkesi*, On İki Levha Yayınevi, İstanbul 2021.
- Lenkerani, Mohammad Fazel, *Jame Al-Masael*, Amir Qalam Yayınları, (11. Baskı), Qom, 2006.

- Madani, Seyed jalalodin, *Hoghough Madani*, C. 2, (1. Baskı), Paydar Yayınları, Tahran 2004.
- Mahmoudi Janki, Firooz, (2003), Mabani, *Osul ve Shiveh haye Jorm Engari*, Doktora Tezi, Hukuk ve Siyasal Bilimler Fakültesi Tahran Üniversitesi Yayınları, Tahran 2003.
- Makarem Shirazi, Nasser, *Al Ghawaed al- faqhiyeh*, İmam Amir el- Müminin Okulu, (3. Baskı), Kum 1991.
- Meshkini, Ali, *Estelahat el-usul*, El-Hadi Yayıncılık, Kum 1992.
- Moghniyeh, Mohammad Javad, *Feqh al-Emam Sadeq (a.s)*, C. 2, (2. Baskı), Moaseseh Ansarian Yayın, Kum 2001.
- Mohaghegh Damad, Mostafa, *Ghavaed Fiqh Bakhsh Madani*, Samt Yayınları, Tahran 1995.
- Mohaghegh Damad, Mostafa, *Ghavaed Fiqh*, C.1, Olum Eslami Yayınevi, Tahran 2004.
- Mohaghegh Hali, Jafar İbn Hasan Hali, *al-Mu'tabar Fi Sharh al-Mukhtasar*, Seyed Al-Shohada Institüsü, C. 1, Kum 1987.
- Mohaghegh Hali, Jafar İbn Hasan Hali, *Sherae al- Eslam Fi Masael al-Halal ve al-Haram*, Esteghlal Yayınları, C. 2, Kum 1989.
- Mohaghegh Hali, *Sharaye al-Eslam fi Masael al-Halal ve al-Haram*, (3. Baskı), Dar al-Tafsir, C. 2, Kum 2004.
- Mohaghegh Hali/ Jafar ibn Hassan, *Al-Mukhtasar Al- Nafi fi Fiqhal-Emamiyeh*, (16. Baskı), Matbuat Dini Yayınları, Kum 1998.
- Mohammadi, Abolhassan, *Ghavaed Fiqh*, (4. Baskı), Mizan Yayınları, Tahran 2003.
- Mostafavi, Hassan, *al-Tahqiq Fi Kalimat al-Quran al-Karim*, C. 11, (1. Baskı), Markaz al-ketab leltarjomeh ve al-nashr Yayın, Tahran 1082.
- Mousavi Behbahani, Seyed Ali, Asl Lozum ve Sehhat Oghoud dar Feqh ve Ghanoun Madani, *Dadresi Dergisi*, No: 9, 1998.
- Mousavi Bojnourdi, Mirza Hassan, *Al-Qawaid al-Fiqhiyyah*, (1. Baskı), araştırma: Mehdi Mehrizi ve Mohammad Hossein Darayati, al-Hadi Yayınları, Kum 1998.

- Mousavi Bojnourdi, Seyed Mohammad, *Al-Qawaed Al-Faqih*, C. 1, (2. Baskı), Majd Yayınevi, Tahran 2006.
- Mousavi Bojnourdi, Seyed Mohammad, “Lozoum Anjam Taahod”, *Matin Dergisi*, No. 9, Kum 2000.
- Mugniyeh, Mohammad Javad, *Fıkıh of Imam Sadık (a.s)*, Moaseseh Ensaryan Yayınları, C. 2, (2. Baskı), Kum 2001.
- Muhammad ibn Muhammad ibn al-Nu'man al-Baghdadi (Shaykh al- Mufid), *Tazkari Fi Osul al- fiqh*, (2. Baskı), Dar al-Mufid Yayınları, Beyrut 1994.
- Muzaffar, Sheyh Mohammad Reza, *Osul Feqh*, (4. Baskı), Daftar Tablighat Eslami Yayınları, C. 1, Kum 1991.
- Najafi, Azadeh ve Taghizadeh, Ebrahim, *Hosne Niyet ve Jaygah An dar Feqh ve Hoghough İran*, Faslnameh Tahghighat Jadid dar Oloum Eslami, C. 3, 2017.
- Najafi, Mohammad Hassan, *Jawahar al-Kelam*, Dar al-Haya Tarath, C. 15, Beyrut 1980.
- Najafi, Mohammad Hassan, Saheb Jawahir, *Jawahir Al-Kelam Fi Sharh Sharia Al- Islam*, Dar Al-Ihya Al- Taras Al- Arabi, C. 37, (7. Baskı), Beyrut 1984.
- Naraqi, Molla Ahmed, *Mostanad al-Shii*, Moaseseh al-Bayt Yayın, (7. Baskı), C. 17, Mashhad 1998.
- Niazi, Abbas ve Kamarkhani, Ayyam ve Asadzadeh Bonabi, Hossein, “Barresi Vojoud Asl Hosneniyyet Dar Hoghough İran; Karşılaştırmalı Bir Bakışla”, *Qezavat Dergi*, Doreh: 15, 2015.
- Nomer, Haluk, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınevi, İstanbul 2020.
- Oğuzman, M.Kemal/ Öz, Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.1, (14. Baskı), İstanbul 2016.
- Oğuzman, Kemal ve Barlas, Nami, *Medeni Hukuk*, (25. Baskı), Vedat Yayınevi, İstanbul 2019.
- Oğuzman, Kemal ve Seliçi, Özer ve Oktay-Özdemir, Saibe, *Eşya Hukuku Kısaltılmış Ders Kitabı*, (4. Baskı), Filiz Yayınevi, İstanbul 2021.

- Öğreten, Alime Aysu, *Üstün Arza Tabi Olması Kuralının İstisnası Olarak Taşkın Yapı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2022.
- Ömeroğlu Oruç, Handan, *Yetkisiz Temsil*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara 2018.
- Özsunay, Ergun, *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, (4. Baskı), Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979.
- Öztan, Bilge, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, (39. Baskı), Turhan Yayınevi, Ankara 2014.
- Rah Peyk, Siamak, Man-e Su estefade Az Hagh, *İslami Araştırmalar Dergisi*, 2003.
- Rah Peyk, Siamak, *Hoghough Masouliyat Madani ve jobran ha*, Khorsandi Yayınları, (12 Baskı), Tahran, 2020
- Rahimi Nejad, Esmail, *Ashenai Ba Hoghough Jaza ve Jorm Shenasi*, Kum 1999.
- Remzi, Mehmet/ Aydın, Sezer/ Ispartalı, Murat, *Medeni Hukuk*, İkinci Sayfa Yayınevi, (4. Baskı), İstanbul 2015.
- Rysuni, al- Ahmad, *Ahdaf Din az Negah Shatebi*, Tercüme: Eslami, Seyyed Hassan ve Abhari, Seyyed Mohammad Ali, Tahran, 2006.
- Sadeghi, Mohsen, “Naghd ve Barresi: Naghdi Bar Asbab Soghout Taahodat dar Ghanoun Madani İran”, *Kanoon Dergisi*, Doreh: 69, 2005.
- Safaei, Seyed Hossein, *Doreh Moghadamati Hoghough Madani*, C. 2, Tahran 1972.
- Safaei, Seyed Hossein, *Ghavaed Hoghoughi Gharardadha*, (4. Baskı), Mizan Yayınları, Tahran, 2006.
- Sahebi, Mehdi, *Tafsir Gharardadha Dar Hoghough Khosousi*, Ghoghnoos Yayınları, 1997.
- Salehi Rad, Mohammad, *Hosneniyyet dar Ejray-e Gharardadha ve Asar An*, Tahghighat Hoghoughi Dadgostari Yayınları, 1999.
- Sanhourı, Abd al-Razzaq, *Enteghal ve Soqout-e Taahhodat*, Amini Alireza ve Meslektaşları, Nashr Ketab Yayınları, Tahran 1959.

- Seifi Zeinab, Gholam Ali ve Vafaipour, Ali, “*Meyar-e Tashkhis Vojud-e Hosn-e Niyet Bimeh gozar ve Bimeh gar dar Gharardad Bimeh*”, *Faslnameh Pajouheshnameh Bimeh Dergisi*, 25(3), 2010.
- Serozan, Rona: “Komşunun Arsasına Taşan Yapı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 42, S. 1-4, 1976, s. 359-375.
- Shahbazi, Mohammad Hossein, *Mabani Lozum ve Javaz Emal-e Hoghoughi*, Dadafarin Yayınları, (1. Baskı), Tahran, 2006.
- Shahid Avval, Muhammed İbn Makki Ameli, *al- Dorus al-Sharieh fi Feqh al-Emamiyeh*, (2. Baskı), Daftar Entesharat Eslami Vabaste be Jamee Modaresin Hozeh Qom Yayınlar, C. 3, Kum 1997.
- Shahid Sani, Zayn al-Din ibn Ali Ameli, *al-Rawdha al-Bahiyya fi Sharh al-Lama'ah al-Damashqiyyah*, C. 3, (1. Baskı), Davari Kitabevi, Kum 1990.
- Shahidi, Mehdi, *Hoghough Madani- Sözleşme ve Borçların Esasları*, (3. Baskı), Majd Yayınları, C. 2, Yayıyeri 2004.
- Shahidi, Mehdi, *Hoghough Madani, Asar Gharardadha ve Taahodat*, C. 3, Mizan Yayınları, Tahran 2003.
- Shahidi, Mehdi, *Soqout Taahodat Hoghough Madani*, C. 5, (16. Baskı), Majd Yayınları, Tahran 2022.
- Shari Ali Asghar, Tassarof Odvani ve Rafe Mozahemat, 4. Baskı, Taban Yayınları, Tahran, 2000
- Shirazi, Akbar, “Teori Dara Shodan Gheir Adelaneh”, *Majalleh Hoghoughi Daftar Khadamat Hoghoughi Dergi*, No: 5, 1946.
- Shoarian, Ebrahim ve Torabi, *Ebrahim, Osule Hoghough Gharardadhaye Oroupa ve Hoghough İran (Karşılaştırmalı Çalışma)*, (1. Baskı), Forouzesh Yayınları, Tahran 2010.
- Sobhani Tabrizi, Jafar, *Al-Mojez Fi Usul el-Fiqh*, İmam Sadık Eğitim ve Araştırma Enstitüsü, Tahran 2016.
- Sobhani, Jafar, *Tahzib al-Osul*, Matbae Moassese Al-Moruj Yayınları, C. 3, Tahran 2002.

- Soylu Ünver, Gülsüm, *Güven Teorisi ve Güven Sorumluluğu Kapsamında Yetkisiz Temsilcinin Ve Temsil Belgesini Geri Almayanın Sorumluluğu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.
- Tabatabai, Mohammad Hossein, *Tafsir Al- Mizan, Tercüme*: Salehi, Mohammad Reza ve Khameneh, Mohammad, C. 9, Bonyad Elmi ve Fekri Allameh Tabatabai Yayınları, 2015.
- Tarhini al-Ameli, Seyyid Muhammed Hassan, *al-Zabda Al-Fiqhiya Fi Sharh Al-Rawdha Al-Bahiyya*, Dar al-Fiqh Leltabaeh ve al-Nashr Yayın, C. 4, (4. Baskı), Kum 2006.
- Terré. F et Simler. Ph, *Droit Civil, Les biens*, précis Dalloz, 6.éd, 2018.
- Tusi, Abu Ja'far Muhammed ibn Hassan, *Tahzie b al- Ahkam*, Dar al-Kitab al-Islam, C. 6, (4. Baskı), Tahran 1987.
- Türk İçtihatlar Külliyyatı*, 1972/II.
- Uçaryılmaz, Talya Şans, “Roma Hukukunda Sözleşmesel Bona Fides (Dürüstlük Kuralı) Kavramı ve Çağdaş Hukuka Etkisi”, *TBB Dergisi*, 2018.
- Vahdati Shobiri, Hassan, *Mabani Masouliat Madani Gharardadi*, Hukuk ve Fıkıhta Karşılaştırmalı Araştırma, C. 1, Kum 2006.
- Vanel Marguerite, Bonne foi, *Encyclopédie Juridique*, 2e Édition, Tome 1, Pierre Raynaud, Dalloz, p 6, Paris 1970.
- Vaseghi, Mohsen ve Koozehgar, Hassan, *Hosne niyet dar Tafsir Moahadat Beinolmelali*, Majd Yayınları, Tahran 2014.
- Velidedeoğlu, Hıfzı V., *Türk Medeni Hukuku, Umumi Esaslar- Şahsın Hukuku- Aile Hukuku- Miras Hukuku- Eşya Hukuku (Ayni Haklar)*, (3. Baskı), Nurgök Matbaası, İstanbul 1963.
- Yasrobi, Seyed Ali Mohammad ve Rezapour Akordi, Mohammad Ali, *Entekhab Beyn Malek ya Kharidar ba Hosne Niyet: Tahlil Eghtesadi Nezam Sabt Zamin dar Kamen La*, Nezam Rekord ve Rejister, ba Negahi be Madde 22 Ghanoun Sabt ve Amlak, Motaleat Hoghough Khosusi Yayın, 48 (2), 2018.

Yee, Woo Pei, “Rethinking A Principle Underlying Contract Law”, *Singapore Law Review*, Vol 22, 2002.

Yüksel, Mercan, *İcra ve İflas Hukukunda İyiniyet*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2011.

Zemakhsheri, Ebu'l-Qasım Mahmud ibn Ömer, *al-Fa'iq fi Gharib al-Hadith*, C.1, (1. Baskı), Dar al-Kitab al-Almiyeh, Beyrut 1417.

Zevkliler, Aydın/ Ertaş, Şeref/ Havutçu, Ayşe/ Gürpınar, Damla, *Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk*, (8. Baskı), Turhan Yayınevi, Ankara 2013

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Forough AMİRABEDİN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	16.01.2023